

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ ศึกษากรณีตัวอย่าง นโยบายและการสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่น

โดย นางสาวทวิชา แพทย์วิบูลย์ และคณะ

มีนาคม 2549

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ ศึกษากรณีตัวอย่าง นโยบายและการสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่น

คณะผู้วิจัย	สังกัด
1. นางสาวทวิชา แพทย์วิบูลย์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. นางชิงโกะ ชิมัทสึ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. นายคะสุ โอะวะดะ	มหาวิทยาลัยวาเซดะ
4. นางสาวสุภาภรณ์ โพธิ์พรม	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชุดโครงการ นโยบายการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของไทย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

ชื่อเรื่อง: โครงการศึกษากรณีตัวอย่างนโยบายและการสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่น
 ผู้วิจัย: นางสาวทวิชา แพทย์วิบูลย์ และคณะ
 สถาบัน: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ปีการศึกษา: 2549

บทคัดย่อ

โครงการศึกษากรณีตัวอย่างนโยบายและการสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่น เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพจากเอกสารและการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับนโยบายและการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่อยู่ในสถานภาพทางภาษาเดียวกันกับประเทศไทย กล่าวคือ เป็นประเทศที่มีภาษาประจำชาติและประชากรใช้ภาษาประจำชาติเป็นภาษาหลักเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน และภาษาต่างประเทศที่ใช้เพื่อติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติเท่านั้น งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อศึกษาพัฒนาการการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของประเทศไทยซึ่งมีสถานภาพทางภาษาด้อยกว่าประเทศไทย แต่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่สูงกว่า เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับโครงการย่อยเรื่องการทดลองวิธีการสอนที่เหมาะสมกับท้องถิ่นต่อไป รวมทั้งเป็นข้อมูลสำคัญอื่นหนึ่ง ที่จะช่วยในการวางแผนนโยบายภาษาต่างประเทศของไทย จากการศึกษาพบว่าการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในประเทศไทยเริ่มมีมาตั้งแต่ก่อนสมัยเมจิ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนนโยบายการศึกษาของญี่ปุ่น ซึ่งมีอิทธิพลต่อทิศทางและพัฒนาการของการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยจึงใคร่ขออภิปรายการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในญี่ปุ่น โดยใช้การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในประเทศญี่ปุ่นสามครั้งตั้งแต่สมัยก่อนเมจิจนถึงปัจจุบันในการแบ่งช่วงอภิปรายออกเป็น 4 ช่วงคือ (1) การศึกษาภาษาต่างประเทศในสมัยก่อนเมจิ (2) สมัยเมจิถึงสงครามโลกครั้งที่สอง (1868-1952) (3) สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปลายศตวรรษที่ 20 และ (4) สมัยต้นศตวรรษที่ 21 (2000-2005) ในแต่ละช่วงจะกล่าวถึงการศึกษาภาษาต่างประเทศทั้งในระบบ และนอกระบบการศึกษา โดยจะครอบคลุมเนื้อหาทางด้านนโยบาย สถานการณ์การเรียนการสอน และปัญหาที่พบ

Research Title: A Case Study of Foreign Language Education and Policy in Japan
Researchers: Ms Tavicha Phadvibulya et al.
Institute: Chulalongkorn University
Year: 2006

Abstract

This case study aims to investigate foreign language education and policy in Japan from related document and interviews. Japan is a monolingual society where people in the nation use Japanese as the official language and the only means for everyday communication. Any other languages are considered foreign languages. According to the findings, foreign language education in Japan began since pre-Meiji period. From then on, studying foreign languages becomes an interest among Japanese people. They have been trying to improve teaching methods and learning conditions in many ways. Inevitably, foreign language education has been in all respects affected by changes in political movement, economy and society. Due to three major events, there are four interesting episodes in the foreign language education in Japan discussed in this research work: (1) foreign language education in pre-Meiji period, (2) Meiji period to pre World War II (1868-1952), (3) post World War II to the end of 20th century, and (4) the beginning of 21st century (2000-2005). In each period, foreign language study in both compulsory and non-compulsory education is illustrated. This study holds its main implication to the development and policy of foreign language education in Thailand, a monolingual society similar to Japan. However, Japan is more advanced in terms of economy and technology. The findings can be used as a reference for further research and development of a foreign language teaching method for any particular context. As well, it can be a resource for a development of a policy for foreign language education in Thailand.

กิตติกรรมประกาศ

โครงการศึกษากรณีตัวอย่างนโยบายและการสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่น สำเร็จลงได้ด้วยการสนับสนุนช่วยเหลือเป็นอย่างดีจาก ศาสตราจารย์ ดร. ปราณี กุลละวณิช ผู้ประสานงานโครงการ และ ศาสตราจารย์ ดร. ปิยวัตร บุญ-หลง ผู้อำนวยการกองทุนสนับสนุนการวิจัย คณะวิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุดาพร ลักษณียนาวิน อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ และผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่กรุณาเป็นที่ปรึกษาให้กับโครงการ

ขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร. ปราณี กุลละวณิช ที่ช่วยตั้งคำถาม และให้ข้อเสนอแนะเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

ขอขอบคุณนายคะลี โอะวะคะ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยวาเซดะ นางชิงโกะ ชิมะสึ นิสิตปริญญาโทชาวญี่ปุ่นจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลหลายประเด็นให้กับงานวิจัยนี้ได้อย่างครบถ้วน สมบูรณ์ และนางสาวสุภาภรณ์ โพธิ์พรม ที่ช่วยเรียบเรียงข้อมูลจนแล้วเสร็จลงด้วยดี

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่กรุณามอบทุนอุดหนุนการวิจัยแก่โครงการนี้

คุณงามความดีที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ ขอมอบแด่ผู้อุปการคุณทุกท่านที่กล่าวนามไว้ข้างต้นนี้ด้วย

คณะผู้จัดทำ

โครงการศึกษากรณีตัวอย่าง
นโยบายและการสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่น
สารบัญ

ความสำคัญและที่มาของโครงการ	1
วัตถุประสงค์	2
ขอบเขตการดำเนินงานวิจัย	2
ผลและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ผู้วิจัย	2
วิธีการดำเนินงานวิจัย	2
ขั้นตอนการวิจัย	2
ผลการวิจัย	3
 1. บทนำ	 4
 2. การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นในสมัยก่อนเมจิ	 5
2.1 สภาพทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมในประเทศญี่ปุ่นในสมัยก่อนเมจิ	6
2.1.1 การศึกษาแบบดั้งเดิม	
2.1.2 การศึกษาแบบตะวันตก	
2.2 การศึกษาภาษาต่างประเทศในสมัยก่อนเมจิ	7
 3. การสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นในสมัยเมจิ (Meiji) ถึงสงครามโลกครั้งที่สอง (1868-1952)	 9
3.1 อิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และระบบการศึกษาในสมัยเมจิถึงสงครามโลกครั้งที่สอง (WWII) (1945) ต่อการศึกษภาษาต่างประเทศในประเทศญี่ปุ่น	9
3.1.1 ทางด้านการปกครอง	
3.1.2 ทางด้านเศรษฐกิจ	
3.1.3 ทางด้านสังคม	
3.1.4 ทางด้านการศึกษา	
3.2 การศึกษาภาษาต่างประเทศในสมัยเมจิถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง	12
3.2.1 การกำหนดนโยบายการสอนภาษาอังกฤษ	
3.2.2 การปรับเปลี่ยนระบบบริหารรัฐบาลในสมัยนาย อะริโนะริ โมะริ ในปี ค.ศ. 1885	
3.2.3 ผลกระทบจากกระแสชาตินิยมจากการประชุมโคเอ็คสมัยแรกในปี ค.ศ. 1889	
3.2.4 การออกกฎหมายกำหนดการสอนเอหนทรานซ์ในปี 1895	

3.2.5	ช่วงหลังสงคราม รัสเซีย-ญี่ปุ่น (1904-1905) ถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (1939-1945)	
3.2.6	ช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง (1939-1945)	
3.3	สภาพการศึกษาภาษาต่างประเทศในสมัยเมจิถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2	17
3.3.1	วิธีการสอนภาษาต่างประเทศ	
3.3.1.1	วิธีการสอนแบบเซอิโซะกุ (Seisoku) และวิธีเฮ็นโซะกุ (Hensoku)	
3.3.1.2	วิธีการสอนแบบการสอนไวยากรณ์และการแปล (Grammar Translation)	
3.3.1.3	วิธีการสอนของกูแอง (Gouin)	
1)	วิธีการสอนแบบ Oral Method	
3.3.2	นวัตกรรมสำหรับการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ: การผลิตพจนานุกรมและตำราเรียน	
4.	การสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (1945) ถึงปลายศตวรรษที่ 20	21
4.1	สภาพทั่วไปของประเทศญี่ปุ่น	21
4.2	ระบบการศึกษาของญี่ปุ่นในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (1945) ถึงปลายศตวรรษที่ 20	22
4.3	การศึกษาภาษาต่างประเทศในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (1945) ถึงปลายศตวรรษที่ 20	24
4.3.1	นโยบายเรื่องการสอนภาษาต่างประเทศในระดับต่างๆ ในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย	
4.3.1.1	ระดับประถมศึกษา	
4.3.1.2	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	
4.3.1.3	ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	
4.3.1.4	ระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย	
4.3.2	นโยบายเรื่องตำรา	
4.4	สภาพการศึกษาภาษาต่างประเทศ (1945) ถึงปลายศตวรรษที่ 20	31
4.4.1	วิธีการสอน	
4.4.1.1	วิธีการสอนแบบ Oral Approach	
4.4.1.2	วิธีการสอนภาษาแบบ Cognitive-code learning	
4.4.2	การพัฒนาครู	
4.4.3	สื่อการเรียน	
4.4.4	การสอบวัดระดับภาษาต่างประเทศ	
4.4.5	การเรียนภาษาต่างประเทศนอกกระบวน	
4.4.6	ปัญหาและอุปสรรค	
5.	การสอนภาษาต่างประเทศในสมัยต้นศตวรรษที่ 21	40
5.1	สภาพทั่วไปของประเทศญี่ปุ่น	40
5.2	ระบบการศึกษาของญี่ปุ่นในช่วงต้นศตวรรษที่ 21	41
5.3	การศึกษาภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นในช่วงต้นศตวรรษที่ 21	42

5.3.1	นโยบายการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศและการเรียนการสอนในระบบ	44
5.3.1.1	การปรับปรุงการสอนในห้องเรียน	45
	(1) ข้อเสนอแนะในการจัดหลักสูตรการสอนภาษาต่างประเทศ	
	(2) โครงการนวัตกรรมทางการศึกษาภาษาอังกฤษ	
	(3) การเพิ่มจำนวนครูและสื่อการสอนใหม่	
	(4) การจัดทำข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาภาษาอังกฤษ	
	(5) การแลกเปลี่ยนแนวทางการเรียนการสอนที่ประสบผลสำเร็จ	
5.3.1.2	การพัฒนาครูภาษาอังกฤษ	54
5.3.1.3	การเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนภาษาอังกฤษให้แก่นักเรียน	56
5.3.1.4	การพัฒนาระบบการสอบเข้าโรงเรียนและมหาวิทยาลัย	57
5.3.1.5	การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา	58
5.3.1.6	การพัฒนาสมรรถนะในภาษาอังกฤษของผู้เรียน	59
5.3.1.7	การส่งเสริมการวิจัย	59
5.3.2	สภาพการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในระบบ	60
5.3.2.2	การจัดการเรียนการสอนในระบบภายใต้นโยบายของรัฐและการจ้างครูต่างประเทศ	60
5.3.2.3	การเสนอให้ภาษาอังกฤษเป็นวิชาบังคับในโรงเรียนประถมศึกษา	61
5.3.2.4	การปฏิรูประบบบริหารในโรงเรียนมัธยมในด้านภาษาอังกฤษ	66
5.3.2.5	การเปิดหลักสูตรพิเศษในมหาวิทยาลัย	66
5.3.2.6	โรงเรียนสองภาษา	67
5.3.2.7	การจ้างครูสอนภาษาต่างประเทศ	68
5.3.2.8	การผลิตสื่อการสอน	69
5.3.3	การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศนอกระบบ	69
5.3.3.1	การเรียนการสอนนอกระบบสำหรับนักเรียนและนักศึกษา	70
5.3.3.2	การเรียนภาษาอังกฤษนอกระบบในองค์กรเอกชน	70
5.3.3.3	การสอบภาษาอังกฤษในองค์กรเอกชน	71

6 บทสรุป	72
เอกสารอ้างอิง	74

โครงการศึกษานิเทศน์ด้วย นโยบายและการสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่น

ความสำคัญและที่มาของโครงการ

สืบเนื่องจากชุดโครงการนโยบายการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของไทย ซึ่งครอบคลุมการศึกษานิเทศน์ด้วยนโยบายและการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในภูมิภาคต่างๆในประเทศไทย ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของไทย อย่างไรก็ตาม การศึกษาถึงแนวโน้มนโยบายและการสอนภาษาต่างประเทศของประเทศไทยที่อยู่ในสถานภาพทางภาษาเดียวกันกับประเทศไทย กล่าวคือ เป็นประเทศที่มีภาษาประจำชาติและประชากรใช้ภาษาประจำชาติเป็นภาษาหลักเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน และภาษาอื่นที่มีใช้ภาษาประจำชาติถือเป็นภาษาต่างประเทศนั้น ทำให้ได้รู้ถึงแนวคิด แนวทางการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา นโยบายและการศึกษาภาษาต่างประเทศของไทยได้เป็นอย่างดี โครงการศึกษานิเทศน์ด้วยนโยบายและการสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่น จึงเป็นโครงการย่อยอีกโครงการหนึ่งในชุดโครงการนโยบายการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของไทย

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศหนึ่งที่มีสถานภาพทางภาษากว้างไกลถึงกับประเทศไทย และประสบปัญหาเช่นเดียวกันคือการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร กล่าวคือประชากรจำนวนมากไม่สามารถใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่ได้นำรวบรวมจากการไปเยี่ยมชมสถาบันการศึกษาของญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2546 และ 2548 และจากการสำรวจเอกสารผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการสอบถามผู้ที่สนใจในเรื่องการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นพบว่า แม้ชาวญี่ปุ่นมีปัญหาในด้านทักษะการพูดภาษาอังกฤษแต่กลับมีความสามารถทางด้านทักษะการอ่านสูง นอกจากนี้ก็ศึกษาชาวญี่ปุ่นที่ศึกษาอยู่ในระดับมหาวิทยาลัย และชาวญี่ปุ่นทั่วไปมีความเข้าใจเทคโนโลยีและวรรณกรรมต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความรวดเร็วในการแปลหนังสือเอกสารที่น่าสนใจเป็นภาษาญี่ปุ่นจนเป็นที่แพร่หลาย ดังนั้นชาวญี่ปุ่นจึงสามารถติดตามเทคโนโลยีและวิทยาการตะวันตกได้ทัน ขณะเดียวกันความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารและการติดต่อสื่อสาร ประกอบกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่นที่เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ และอุปนิสัยที่ชอบแสวงหาความรู้ของชาวญี่ปุ่น ทำให้ชาวญี่ปุ่นเกิดความตื่นตัวในการเรียนภาษาต่างประเทศ ส่งผลให้ธุรกิจการศึกษาภาษาต่างประเทศเป็นธุรกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน

ถึงแม้ชาวญี่ปุ่นจะประสบปัญหาเช่นเดียวกับชาวไทย คือไม่สามารถใช้ภาษาสื่อสารกับชาวต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนัก แต่ด้วยอุปนิสัยที่ชอบแสวงหาความรู้ และด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทำให้สังคมโลกกลายเป็นสังคมความรู้ ซึ่งการเข้าถึงแหล่งความรู้เป็นไปอย่างรวดเร็วและสะดวกมากขึ้น รัฐบาลญี่ปุ่นจึงมีความตื่นตัวในการพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษของคนในชาติเพื่อให้สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากการวางนโยบายการศึกษาภาษาต่างประเทศของรัฐบาล การนำนโยบายไปปฏิบัติโดยผู้สอนทั้งในและนอกระบบ งานวิจัยต่างๆ และความตื่นตัวของผู้เรียนเอง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาพัฒนาการในแผนนโยบายและระเบียบวิธีการสอนภาษาต่างประเทศของประเทศญี่ปุ่นจะสามารถนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างนโยบายและแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมกับผู้เรียนภาษาต่างประเทศในประเทศไทยในระดับต่างๆ ได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษานโยบายการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ก่อนสมัยเมจิจนถึงสมัยปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาการสอนภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาต่างประเทศที่รัฐบาลญี่ปุ่นในปัจจุบันให้การสนับสนุน ในระดับการศึกษาต่างๆ ตั้งแต่ประถมศึกษา จนถึงระดับมหาวิทยาลัย
3. เพื่อศึกษาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษนอกระบบของญี่ปุ่นในปัจจุบัน

ขอบเขตการดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยก่อนเมจิจนถึงสมัยปัจจุบัน (ปี ค.ศ. 1603 – 2005) โดยจะเน้นการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเป็นหลักเนื่องจากเป็นภาษาต่างประเทศที่ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งมาเป็นเวลานาน

ผลและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เห็นพัฒนาการการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีสถานภาพทางภาษาล้าหลังประเทศไทย แต่เป็นประเทศที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่สูงกว่า
2. เป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับโครงการย่อยเรื่องการทดลองวิธีการสอนที่เหมาะสมกับท้องถิ่น รวมทั้งเป็นข้อมูลสำคัญอันหนึ่ง ที่จะช่วยในการวางนโยบายภาษาต่างประเทศของไทยต่อไป

ผู้รับผิดชอบโครงการ

หัวหน้าโครงการ	นางสาวทวิธา แพทย์วิบูลย์
ผู้ร่วมวิจัย	นางจิงโกะ ชิมัสัทสุ นายคะสุ โอวะคะ และนางสาวสุภาภรณ์ โพธิ์พรม
ที่ปรึกษาโครงการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภาพร ลักขณียนาวิน

วิธีการดำเนินงานวิจัย

วิจัยจากเอกสารและภาคสนามโดยการสัมภาษณ์

ขั้นตอนการวิจัย

1. ผู้วิจัยหลักศึกษาข้อมูลที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่ได้จากฐานข้อมูลในประเทศไทยจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นในญี่ปุ่น และจากเว็บไซต์
2. ผู้ร่วมวิจัยสืบค้นข้อมูลในประเทศญี่ปุ่นตามโครงร่างที่ผู้วิจัยหลักออกแบบ
3. ผู้วิจัยหลักวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล
4. ผู้วิจัยหลักสรุปผลและเขียนรายงาน

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยแบ่งเป็น 6 หัวข้อ ดังนี้

1. บทนำ
2. การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นในสมัยเมจิ
3. การสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นในสมัยเมจิถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 (1868-1952)
4. การสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (1868-1952) ถึงปลายศตวรรษที่ 20
5. การสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นในสมัยต้นศตวรรษที่ 21
6. สรุป

1. บทนำ

ประเทศญี่ปุ่นตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของทวีปเอเชีย มีภูมิประเทศเป็นเกาะ ประกอบด้วยเกาะสำคัญสี่เกาะ คือ เกาะฮอกไกโด ฮอนชู ชิโกกุ และคีวชู หากมองจากอดีต ภาษาจีนเป็นภาษาต่างประเทศที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ระบบตัวอักษรคันจิ (Kanji) ของญี่ปุ่นมีรากฐานมาจากตัวอักษรของจีน ชาวญี่ปุ่นได้นำตัวอักษรจีนมาดัดแปลงให้เป็นแบบของญี่ปุ่นและยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ญี่ปุ่นได้ประดิษฐ์ตัวอักษรฮิระงานะ (Hiragana) ขึ้นเพื่อใช้เขียนคำไวยากรณ์และแทนเสียงอ่านสำหรับอักษรคันจิ และตัวอักษรคะตะกะนะ (Katakana) เพื่อเขียนคำยืมจากภาษาต่างประเทศ

ในช่วงศตวรรษที่ 16 ชาวญี่ปุ่นได้เริ่มมีการติดต่อกับชาติตะวันตกชาติแรกคือโปรตุเกส และต่อมาในศตวรรษที่ 17 ได้มีการติดต่อกับชาวฮอลันดาและอังกฤษ ญี่ปุ่นได้ติดต่อกับอังกฤษเป็นครั้งแรกเมื่อนายวิลเลียม อัดัม (William Adam) ชาวอังกฤษล่องเรือมาขึ้นฝั่งที่เกาะคีวชูในปี 1600 แต่การเรียนภาษาอังกฤษเพิ่งจะมาเริ่มกันอย่างจริงจังในอีกสองศตวรรษให้หลังคือ ในปี 1872 หลังจากการปฏิวัติเมจิ (1867) แล้ว 5 ปี ญี่ปุ่นได้เริ่มวางระบบการศึกษาของประเทศ และตั้งแต่นั้นมานักเรียนระดับมัธยมศึกษาทุกคนก็ได้เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศในโรงเรียน (National Institute for Educational Policy Research – NIER 2002)

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่มีบทบาทเป็นอย่างมากในการพัฒนาประเทศญี่ปุ่นไปสู่ความทันสมัยแบบตะวันตก ชาวญี่ปุ่นศึกษาทั้งกระบวนการคิดแบบตะวันตก และในเรื่องความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เครื่องจักรกล เป็นต้น กล่าวได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยหลักของการพัฒนาประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามการพัฒนาเทคโนโลยีของญี่ปุ่นดังกล่าวนี้อาจกล่าวว่าเป็นการที่ถูกผลักดันจากความต้องการพัฒนาประเทศเท่านั้น แต่สืบเนื่องมาจากการที่ญี่ปุ่นต้องการป้องกันประเทศของตนจากการคุกคามจากชาติตะวันตกด้วย ภาษาอังกฤษได้กลายเป็นเครื่องมือหลักในการรับเอาข้อมูลข่าวสารจากทั่วทุกมุมโลกเข้ามาสู่ประเทศญี่ปุ่น และนี่เองเป็นสาเหตุที่ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญต่อทักษะการอ่านและไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ในการสอบเข้ามหาวิทยาลัยมีการทดสอบความสามารถทางภาษาอังกฤษจะเน้นเพียงทักษะดังกล่าว ในระยะหลังญี่ปุ่นจึงเริ่มเห็นความสำคัญของทักษะการพูดและการฟังมากขึ้นเนื่องจากการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับนานาประเทศมากขึ้นตามลำดับ

ปัจจุบัน ญี่ปุ่นได้รับการจัดอันดับให้เป็นประเทศที่ทุ่มเทกับการเรียนภาษาอังกฤษมากที่สุดเป็นอันดับ 4 จากทั้งหมด 23 ประเทศ (Organization for Economic Cooperation and Development, 2002) ในขณะที่ประเทศเกาหลีซึ่งมักจะถูกนำมาเปรียบเทียบกับญี่ปุ่นมาโดยตลอดในเรื่องสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนภาษาอังกฤษ ถูกจัดอยู่ที่อันดับ 15

ภาษาต่างประเทศที่ได้รับความนิยมสูงสุดเป็นอันดับหนึ่งมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันและมีการเรียนการสอนมากที่สุดทั้งในและนอกระบบในประเทศญี่ปุ่นก็คือ ภาษาอังกฤษ ในปัจจุบันนโยบายการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศมุ่งเน้นเฉพาะการพัฒนาสมรรถนะทางภาษาอังกฤษเพียงภาษาเดียวเท่านั้น วิธีการเรียนการสอนในสถาบันต่างๆรวมทั้งระบบการสอบมีการปฏิรูป พัฒนา ปรับปรุงแก้ไขอย่างกว้างขวาง การเรียนการสอนภาษาอังกฤษกลายเป็นธุรกิจที่มีอัตราการขยายตัวสูงมาก ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆเพื่อสนับสนุนการเรียนภาษาอังกฤษมาโดยตลอด การเรียนการสอนภาษาอังกฤษกลายเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันมากตามสื่อต่างๆ โดยเฉพาะทางหนังสือพิมพ์ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาเป็นประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งที่จะวิเคราะห์เพื่อสรุปผลในรายงานต่อไป

เมื่อศึกษาจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบายการเรียนการสอน ภาษต่างประเทศของญี่ปุ่น ได้รับการผลักดันจากเหตุและแนวคิดต่างๆที่น่าสนใจของแต่ละยุคแต่ละสมัยมาโดยตลอด เริ่มต้นตั้งแต่สมัยก่อนเมจิ ประเด็นคำถามที่น่าสนใจที่จะหยิบยกมานำเสนอในรายงานวิจัยฉบับนี้ครอบคลุมเรื่องต่อไปนี้

1. อะไรคือปัจจัยที่ผลักดันให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่ญี่ปุ่นให้ความสนใจในสมัยต่างๆ มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. ญี่ปุ่นมีนโยบายรองรับความต้องการด้านการเรียนการสอนภาษาอังกฤษและจัดวิธีการเรียนการสอน ภาษาอังกฤษในแต่ละยุคแต่ละสมัยอย่างไร รวมทั้งปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขในสมัยต่างๆ เหล่านั้น
3. ชาวญี่ปุ่นมีวิธีการพัฒนาสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของคนอย่างไร

ประเด็นคำถามเหล่านี้จะนำมาอภิปรายในรายงานซึ่งแบ่งออกเป็นสี่ช่วงหลัก ตามลำดับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่น่าจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงนโยบายการศึกษาของญี่ปุ่น คือ

1. ช่วงก่อนสมัยเมจิ
2. สมัยเมจิถึงสงครามโลกครั้งที่สอง 1868-1952
3. สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปลายศตวรรษที่ 20
4. สมัยปัจจุบัน ช่วงต้นศตวรรษที่ 21: 2000-2005

อนึ่งเพื่อให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของประเทศญี่ปุ่นในเรื่องการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการขึ้นสำคัญของทั้งการวางนโยบายการศึกษาโดยทั่วไป นโยบายการศึกษามหาวิทยาลัยต่างประเทศของญี่ปุ่น การนำนโยบายไปปฏิบัติ และปัญหาที่เกิดขึ้นรวมทั้งการแก้ไข การนำเสนอพัฒนาการในแต่ละช่วงในการศึกษานี้ จะกล่าวถึงการศึกษาภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นทั้งในและนอกระบบ

2. การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นในสมัยโทกูงวะ (Tokugawa) หรือสมัยก่อนเมจิ (Meiji)

ญี่ปุ่นเริ่มมีการติดต่อกับชาวต่างประเทศมาตั้งแต่สมัยโทกูงวะดังกล่าวแล้วในตอนต้น ถึงแม้การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในช่วงดังกล่าวจะยังไม่มีกำหนดเป็นนโยบายและแนวปฏิบัติอย่างเป็นระบบ แต่ปัจจัยต่างๆที่ผลักดันให้ชาวญี่ปุ่นเริ่มเรียนภาษาต่างประเทศก็เป็นพื้นฐานสำคัญที่ควรศึกษาเพื่อจะได้เข้าใจที่มา เหตุผลและแนวทางปฏิบัติของชาวญี่ปุ่นในการเรียนภาษาต่างประเทศในสมัยต่อมา ในตอนที่สองนี้จึงจะกล่าวถึงสภาพทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมในสมัยก่อนเมจิและจะวิเคราะห์ให้เห็นว่าปัจจัยต่างๆเหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อการศึกษาภาษาต่างประเทศของชาวญี่ปุ่นในสมัยนั้นอย่างไร

2.1 สภาพทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศญี่ปุ่นสมัยโทกูงวะ (Tokugawa) หรือสมัยก่อนเมจิ (Meiji)

สุรางค์ศรี ดันเสียงสม (2543) กล่าวว่า การที่จะเข้าใจประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่ จะต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ก่อนสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะระยะเวลาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยโทกูงวะ (ค.ศ. 1603-1868) ซึ่งในงานวิจัยนี้จะเรียกว่าสมัยก่อนเมจิ อันเป็นสมัยที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อสมัยเมจิ งานวิจัยนี้แม้จะไม่ได้มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่นทั้งหมดโดยตรง แต่ก็กล่าวถึงส่วนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์โดยย่อ เพราะนโยบายการสอนภาษาต่างประเทศ และเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นนั้น มีความเชื่อมโยงและมีผลกระทบต่อกันอย่างเห็นได้ชัด

ในสมัยโทกูงวะ (1603-1868) ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้การปกครองของโชกุนตระกูลโทกูงวะซึ่งทำหน้าที่บริหารประเทศในนามขององค์จักรพรรดิเป็นเวลาถึง 250 ปี ญี่ปุ่นมีสภาพทางการเมืองที่มั่นคง และเป็นสังคมที่สงบ ปราศจากสงครามจากภายในและภายนอกประเทศ

ก่อนหน้าสมัยโทกูงวะ ญี่ปุ่นมีสงครามกลางเมืองเป็นเวลานานและขาดศูนย์กลางในการปกครองถึง 101 ปี (1467-1568) แต่นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1603 หลังจากที่ยกทัพของโทกูงวะ อิเอะยะซุ (Tokugawa Ieyasu) มีชัยชนะต่อกองทัพของกลุ่มไดเมียว (Daimyo) ทางตะวันตก ญี่ปุ่นก็มีการปกครองแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง โดยจักรพรรดิทรงพระราชทานตำแหน่งโชกุน (Shogun) ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดทางทหารให้แก่อิเอะยะซุ ในสมัยนี้ญี่ปุ่นมีการปกครองแบบศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudalism) อย่างเต็มรูปแบบ คือจักรพรรดิทรงมีสิทธิในการปกครองประเทศ อย่างไรก็ตามอำนาจในการปกครองที่แท้จริงอยู่ที่โชกุนตระกูลโทกูงวะซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐบาลทหารบะกัฟุ (Bakufu) การปกครองสมัยนี้จึงรู้จักกันในนาม บะกัฮัน (Bakuhun) โดยมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เมืองเอโดะ ราชล้อมด้วยแคว้น (han) ต่างๆ ซึ่งมีเจ้าผู้ครองแคว้นหรือไดเมียวปกครอง แต่ละแคว้นมีอำนาจปกครองโดยเด็ดขาด อย่างไรก็ตามโชกุนมีระบบและวิธีในการตรวจสอบและควบคุมความจงรักภักดี คือ การใช้ระบบตัวประกันเพื่อควบคุมอำนาจทางเศรษฐกิจและสร้างความจงรักภักดี ในด้านการศึกษามีการใช้การศึกษาแบบขงจื้อที่เน้นความจงรักภักดีของผู้อยู่ใต้ปกครองโดยการควบคุมทางความคิด สำหรับการต่างประเทศก็ดำเนินนโยบายปิดประเทศโดยห้ามชาวต่างชาติเข้ามาค้าขายในญี่ปุ่นยกเว้นชาวจีนและชาวฮอลันดาซึ่งได้รับอนุญาตให้ค้าขายได้เฉพาะที่เมืองนางาซากิเท่านั้น

การเมืองที่มั่นคงและสังคมที่สงบในสมัยโทกูงวะดำเนินมาได้ประมาณ 250 ปี ในตอนปลายสมัยได้เริ่มเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และอุดมการณ์ทำให้อำนาจและความมั่นคงของรัฐบาลโชกุนลดลง จนในที่สุดชาวนาจากแคว้นทางใต้ทำสงครามล้มล้างการปกครองของโชกุน และถวายอำนาจในการปกครองคืนแก่องค์จักรพรรดิ แม้ว่าสมัยโทกูงวะจะสิ้นสุดลง แต่ความเจริญทางด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางการศึกษา รวมทั้งบทบาทของพ่อค้าและชาวนาที่ร่ำรวยในสมัยโทกูงวะ ได้กลายมาเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศในสมัยเมจิ กล่าวได้ว่าสมัยโทกูงวะมีอิทธิพลอย่างมากต่อสมัยเมจิ

2.1.1 การศึกษาแบบดั้งเดิมและการศึกษาแบบตะวันตก

การศึกษาแบบตะวันตกเริ่มเข้ามาในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยโทกูงวะ ชาวนาซึ่งเป็นชนชั้นสูงของสังคม เป็นผู้ที่อยู่ในการศึกษาในสองระบบ คือ การศึกษาแบบดั้งเดิมตามแบบลัทธิขงจื้อ และการศึกษาแบบตะวันตก (Western Learning) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การศึกษาแบบฮอลันดา (Dutch Learning)

2.1.1.1 การศึกษาแบบดั้งเดิม

การศึกษาแบบดั้งเดิมหรือแบบลัทธิขงจื๊อนั้น เกิดจากนโยบายการควบคุมความคิดของคนในชาติ กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1603 โชกุนอิเอะยะซุ ได้ประกาศให้ลัทธิขงจื๊อเป็นลัทธิประจำชาติหลังจากรวบรวมอำนาจทางการเมือง ปกครอง เพราะเชื่อว่าการศึกษแบบขงจื๊อที่เน้นความจงรักภักดีของผู้ใต้ปกครองที่มีต่อผู้ปกครองจะสามารถช่วยสร้างความสงบเรียบร้อยให้แก่สังคมได้

จุดมุ่งหมายสามประการของการศึกษาแบบขงจื๊อคือ

- 1) พัฒนาศีลธรรมเพื่อสร้างความมั่นคงในประเทศ
- 2) ส่งเสริมความรู้ความสามารถและความเจริญทางเทคนิค
- 3) ส่งเสริมทักษะและความสามารถทางการรบ

ตำราที่ใช้สอนในการศึกษาแบบขงจื๊อเป็นตำราจีน เช่น Classic of Filial Piety และ the Great Learning ในระยะแรกผู้มีสิทธิเข้าศึกษาคือพวกซามูไร ในกรุงเอโดะ หรือกรุงโตเกียวในปัจจุบัน แต่ต่อมามีการเปิดสิทธิในการเรียนกว้างมากขึ้นโดยให้ซามูไรต่างแคว้น รวมทั้งสามัญชนสามารถเข้าเรียนได้

2.1.1.2 การศึกษาแบบตะวันตก

นอกจากจะมีการศึกษาแบบขงจื๊อซึ่งเป็นการศึกษาแบบดั้งเดิมแล้ว ยังมีการศึกษาแบบตะวันตก หรือการศึกษาแบบฮอลันดา ที่เริ่มเข้ามาทางแคว้นที่อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1716 หลังจากที่ชาวฮอลันดาได้รับอนุญาตเข้ามาค้าขายที่เมืองนางาซากิ ผลพวงจากการเข้ามาติดต่อกับชาวฮอลันดาได้นำความรู้ตะวันตกเข้ามาในประเทศญี่ปุ่น ในระยะแรกรัฐบาลญี่ปุ่นยังไม่ยอมรับการศึกษาแบบนี้ แต่ต่อมารัฐบาลเห็นความสำคัญของการรับความรู้ตะวันตกจึงประกาศยกเลิกข้อห้ามการนำหนังสือตะวันตกเข้ามาในประเทศ นับแต่นั้นมาจึงเกิดกลุ่มผู้ศึกษาโลกตะวันตกที่เรียกว่า “กลุ่มศึกษาฮอลันดา” การศึกษาแบบฮอลันดาได้รับความนิยมมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะในสมัยโชกุนโยะชิมิเนะ ซึ่งสนใจเรื่องดาราศาสตร์ นาฬิกา และภูมิศาสตร์

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนั้นคือในปี ค.ศ. 1608 ได้มีการตั้งศูนย์แปลเอกสารจากภาษาดัตช์ เป็นภาษาญี่ปุ่นขึ้น และในปีเดียวกันนี้เอง ภาษาอังกฤษได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในประเทศญี่ปุ่น หลังจากที่ยกเรือรบอังกฤษ H.M.S Phaeton เข้ามาเทียบท่าที่เมืองนางาซากิ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อยึดเรือของชาวฮอลันดาที่จอดเทียบท่าอยู่ ขณะนั้นโชกุนที่ไม่มีเรือของชาวฮอลันดาจอดอยู่ที่ท่าเรือ กองเรืออังกฤษจึงเพียงแต่ขนเสบียงขึ้นเรือและออกจากท่าเรือไป

กล่าวได้ว่าในสมัยก่อนเมจิชาวต่างประเทศจากทางตะวันตกหลายประเทศได้เข้ามาในญี่ปุ่นอาทิ เช่นโปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และรัสเซีย แต่ประเทศที่มีอิทธิพลต่อญี่ปุ่นมากในช่วงสมัยนี้ คือฮอลันดา ซึ่งไม่เพียงแต่นำความรู้ทางตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ยังได้ช่วยสอนภาษาอังกฤษให้แก่ชาวญี่ปุ่นในสมัยนั้นอีกด้วย

2.2 การศึกษาภาษาต่างประเทศในสมัยโทกูงวะ (Tokugawa) หรือก่อนเมจิ (Meiji)

ญี่ปุ่นเริ่มมีการติดต่อสื่อสารกับชาวต่างประเทศที่มาจากทางตะวันตกมากขึ้นหลังจากที่รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายเปิดประเทศ เพื่อให้การติดต่อสื่อสารกับชาวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศญี่ปุ่นสัมฤทธิ์ผลชาวญี่ปุ่นจำนวนหนึ่งจึงเริ่มเรียนภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาของประเทศทางตะวันตก

ในระยะแรกระหว่างปี ค.ศ. 1603-1853 ที่รัฐบาลญี่ปุ่นยังดำเนินนโยบายปิดประเทศ ภาษาต่างประเทศที่ชาวญี่ปุ่นนิยมเรียนมีเพียงภาษาจีนซึ่งชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญอยู่ก่อนแล้วจากการศึกษาแบบขงจื้อ และภาษาคัทซึซึ่งเข้ามาในประเทศญี่ปุ่นกับการศึกษาแบบซอลันดา ต่อมาหลังจากกองเรือรบอังกฤษ H.M.S Phaeton เข้ามาเทียบท่าที่เมืองนางาซากิ ในปี ค.ศ. 1608 รัฐบาลเริ่มเห็นความสำคัญของการสื่อสารกับชาวอังกฤษ จึงได้จ้างครูสอนภาษาอังกฤษคนแรกชื่อ เจน กุก บลูมฮอฟ (Jan Cook Bloomhoff) ซึ่งขณะนั้นเป็นพนักงานอยู่ในโรงงานของชาวซอลันดา มาสอนภาษาอังกฤษให้กับนักแปลชาวญี่ปุ่นกลุ่มหนึ่ง (koike, 1978) ได้ศึกษาจากเอกสารการสอนภาษาอังกฤษของบลูมฮอฟสองฉบับคือ แองจีเรีย โคงโกวะเงะ (Angeria kokugowage) ซึ่งเป็นบทเรียนภาษาอังกฤษขั้นต้น (English Lessons for Beginners) และ แองจีเรีย โคงรินทะอิช (Angeria Korintaisei) ซึ่งเป็นหนังสือรวมคำศัพท์ภาษาอังกฤษจำนวน 6,000 คำ (English Vocabulary, about 6,000 words) พบว่าบลูมฮอฟเองนั้นยังไม่มีความเชี่ยวชาญในการสอนภาษาอังกฤษมากนัก อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนครั้งนั้นถือว่าเป็นก้าวแรกของการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในประเทศญี่ปุ่น ต่อมาในปี ค.ศ. 1841 ชิบุกะวะ โรคุโซะ (Shibukawa Rokuzo) เจ้าหน้าที่ระดับสูงในรัฐบาลบาฟุได้ศึกษาภาษาซอลันดาและแปลหนังสือชื่อ Murray's English Grammar ที่เขียนเป็นภาษาซอลันดามาเป็นภาษาญี่ปุ่น และในปี ค.ศ. 1848 นายโรนัลด์ แมคโดนัลด์ (Ronald Macdonald) ชาวอเมริกันได้เข้ามาทำงานเป็นนักแปลให้กับญี่ปุ่น และได้สอนภาษาอังกฤษให้กับนักแปลชาวญี่ปุ่นอีก 14 คน ในปี ค.ศ. 1850 นักแปลเหล่านี้ได้ร่วมกันทำพจนานุกรมภาษาญี่ปุ่น-ซอลันดา-อังกฤษ (Igrisugo-Jisho-Wakai) ขึ้นมา กิจกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าในปลายสมัยโทกูงวะหรือที่เรียกว่าสมัยก่อนเมจินั้นชาวอเมริกันเริ่มเข้ามามีบทบาทในญี่ปุ่นแล้ว

ต่อมาในปี ค.ศ. 1853 รัฐบาลจำต้องดำเนินนโยบายเปิดประเทศเนื่องจากกองทัพเรือสหรัฐอเมริกาภายใต้การนำของนายพลเรือจัตวา แมทธิว ซี เพอร์รี (Commodore Mathew C. Perry) ได้เข้ามาเพื่อขอทำสนธิสัญญาทางการค้ากับประเทศญี่ปุ่นเป็นชาติแรก และในปี 1854 ได้ทำสนธิสัญญาคานะงะวะ (Treaty of Kanagawa) ซึ่งทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องเปิดเมืองท่าสองเมืองคือ เมืองฮะโกะดะเตะ (Hakodate) และเมืองชิมะดะ (Shimoda) ในระยะต่อมาประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซียเรียกร้องขอทำสนธิสัญญาลักษณะเดียวกันกับประเทศสหรัฐอเมริกา

หลังจากที่ญี่ปุ่นจำต้องเปิดประเทศในปี ค.ศ. 1853 รัฐบาลได้ออกคำสั่งให้บรรดานักแปล หรือที่ชาวญี่ปุ่นเรียกว่านางาซากิ ทซุจิ (Nagasaki Tsuji) ศึกษาภาษาอังกฤษ รัสเซีย และฝรั่งเศสเพิ่มเติมจากภาษาคัทซึอย่างจริงจัง และต่อมาภาษาอังกฤษก็ได้กลายเป็นภาษาต่างประเทศที่ได้รับความนิยมมากที่สุด นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1858 ที่ได้มีการเปิดสถาบันสอนภาษาอังกฤษแห่งแรก คือ สถาบันนางาซากิ เอโกะ เด็นชูโจ (Nagasaki Eigo Denshujo) ซึ่งต่อมาคือ สถาบันเซบิกัน (Seibikan) ในปีถัดมาคือปี ค.ศ. 1859 รัฐบาลโทกูงวะได้ออกคำสั่งให้เปิดหลักสูตรการสอนภาษาอังกฤษอย่างเป็นทางการขึ้นที่ บันโช-ชิระเบะโดะโกะโร (Bansho-shirabedokoro) ซึ่งเป็นหน่วยแปลและศึกษาหนังสือต่างชาติ (แปลตามหนังสือเป็นภาษาอังกฤษว่า An Office for the Translation or Examination of Barbarian Books) ที่ได้ตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1811 แล้ว ในปีเดียวกันคือปี ค.ศ. 1859 นายนะกะซะมะ มัจจิโร (Nakahama Manjiro) ชาวญี่ปุ่นที่ไปศึกษาอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นเวลา 10 ปีได้เขียนตำราสำหรับการสนทนากับชาวอเมริกันขึ้นสำหรับชาวญี่ปุ่นเป็นเล่มแรกชื่อ เอ-เบ ไทวะ โชเกอิ (Ei-Bei Taiwa Shokei) มัจจิโรใช้ตัวอักษรคะตะกะ

นะสำหรับสะกดการออกเสียงและใช้ตัวอักษรจีนเขียนประโยคแบบจีนหรือที่เรียกว่าคัน-บุน (Kan-bun) ในตำราของเขา ตำราเล่มนี้มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในญี่ปุ่นเป็นอย่างมากในสมัยต่อมา

ในปี ค.ศ. 1862 ซึ่งเป็นช่วงก่อนสมัยเมจิเล็กน้อย มีการผลิตพจนานุกรมอังกฤษ-ญี่ปุ่นฉบับแรก คือ A Pocket Dictionary of English-Japanese Language ซึ่งมีความหนา 953 หน้า จัดทำตาม A New Pocket Dictionary of the English-Dutch and Dutch-English Language ของ เฮซ บิคาร์ (H. Picard, 1857) โสริ ทะทซุโนะซุเกะ (1862) ได้กล่าวไว้ในบทนำของพจนานุกรมว่า “เนื่องจากการศึกษาภาษาอังกฤษได้แพร่หลายมากในประเทศ เราจึงมีความจำเป็นต้องผลิตพจนานุกรม A Pocket Dictionary of English-Japanese Language ฉบับนี้ขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับนักศึกษาของเรา” คำกล่าวนี้ได้แสดงให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของความนิยมการเรียนภาษาอังกฤษที่ได้เข้ามามีบทบาทแทนที่ภาษาคันจิแล้วในปลายสมัยโทกูงวะ พจนานุกรมฉบับนี้มีความสำคัญและถูกนำไปใช้กันอย่างแพร่หลาย โทะกุจิโระ โอะบะตะ กล่าวไว้ในบทนำของหนังสือเอibun จุกุโงะชู (Eibun Jukugoshu) ที่เขาเขียนขึ้นในทำนองเดียวกันกับพจนานุกรมและหนังสือดังกล่าวข้างต้นทั้งสองฉบับในปี ค.ศ. 1868 ว่าพจนานุกรม A Pocket Dictionary of English-Japanese Language นี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักเรียนชาวญี่ปุ่นที่เรียนภาษาอังกฤษทุกคน

การศึกษารายวิชาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาของประเทศทางตะวันตกซึ่งเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในปลายสมัยโทกูงวะ มีวัตถุประสงค์เพื่อติดต่อกับค้าขายและป้องกันประเทศญี่ปุ่นจากลัทธิจักรวรรดินิยมโดยพยายามศึกษาวิชาการและวัฒนธรรมของประเทศทางตะวันตก

3. การสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นในสมัยเมจิ (Meiji) ถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (WWII)

หลังจากสิ้นสุดสมัยโทกูงวะ ในปี ค.ศ. 1868 ประเทศญี่ปุ่นเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สมัยใหม่ คือ สมัยเมจิ (Meiji) กล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองการปกครองโดยฟื้นฟูระบบสถาบันจักรพรรดิขึ้นอีกครั้ง พร้อมทั้งเร่งพัฒนาระบบการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และระบบการศึกษา เพื่อให้สามารถต้านกระแสลัทธิจักรวรรดินิยมของประเทศตะวันตกที่เริ่มเข้ามาในญี่ปุ่น ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวทางการศึกษาภาษาต่างประเทศในสมัยเมจิเป็นอย่างมาก

3.1 อิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และระบบการศึกษาในสมัยเมจิถึงสงครามโลกครั้งที่สอง (WWII) (1945) ต่อการศึกษารายวิชาต่างประเทศในประเทศญี่ปุ่น

3.1.1 การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

สมัยโทกูงวะสิ้นสุดลงประมาณปี ค.ศ. 1868 หลังจากญี่ปุ่นพยายามปรับปรุงประเทศเพื่อให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดจากการที่ชาวตะวันตกเข้ามาแย่งชิงประโยชน์ทางการค้าและเผยแพร่วัฒนธรรม และความอ่อนแอของรัฐบาลโทกูงวะที่เกิดจากความแตกแยกในหมู่ผู้นำของญี่ปุ่นที่ฝ่ายหนึ่งต้องการรักษานโยบายปิดประเทศ ส่วนอีกฝ่ายต้องการเปิดประเทศเพื่อรับอารยธรรมตะวันตก แคว้นทั้งสี่ทางทิศใต้และตะวันตกเฉียงใต้ได้แก่ โจชู ชะทซุมะ ฮิเอน และโทชะ จึงได้รวมกำลังกันเพื่อทำสงครามล้มล้างรัฐบาลทหารบะกุฟุ (Bakufu) และฟื้นฟูสถาบันจักรพรรดิขึ้นใหม่ นับเป็นการเริ่มเปิดศักราชญี่ปุ่นสมัยใหม่ คือ “สมัยเมจิ” เป็นสมัยที่ประเทศญี่ปุ่นต้องเร่ง

พัฒนารูปแบบการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมให้ทัดเทียมกับประเทศตะวันตก เพื่อดำเนินลัทธิจักรวรรดินิยมที่เริ่มเข้ามาตั้งแต่ปลายสมัยโทกะงะวะ

รัฐบาลได้ยกเลิกการปกครองแบบบะกุฮัน (Bakuhun) ซึ่งเป็นการปกครองแบบกระจายอำนาจภายใต้โชกุนมาเป็นการปกครองแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางภายใต้การปกครองขององค์จักรพรรดิ มีการแบ่งเขตการปกครองเป็นเขต และจังหวัด แต่ละจังหวัดมีผู้แทนจากกรุงโตเกียวปกครอง ผู้แทนจะรับคำสั่งโดยตรงจากรัฐบาลและอยู่ภายใต้กระทรวงมหาดไทย การเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองโดยรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความแข็งแกร่งทางการเมืองของประเทศญี่ปุ่นและป้องกันการรุกรานจากประเทศทางตะวันตก

3.1.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

ในสมัยเมจิประเทศญี่ปุ่นได้เริ่มพัฒนาประเทศจากการเป็นประเทศเกษตรกรรมมาเป็นประเทศอุตสาหกรรม โดยรัฐบาลเป็นผู้ลงทุนในส่วนของอุตสาหกรรมหนักเช่น อุตสาหกรรมเหล็ก อุตสาหกรรมเกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค การคมนาคมทางรถไฟและทางรถยนต์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้า นอกจากนี้รัฐบาลยังจัดตั้งธนาคาร เช่น ธนาคารญี่ปุ่น (Bank of Japan) ที่ให้ความช่วยเหลือแก่นักลงทุน ภาคเอกชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศเช่นกัน โดยการก่อตั้งบริษัทที่สำคัญหลายบริษัท เช่นบริษัทมิทซึอิ (Mitsui) ซึ่งประกอบกิจการอู่ต่อเรือ เหมืองทอง และเหมืองเงิน และบริษัทเดินเรือ N.Y.K. เป็นต้น บริษัทเหล่านี้ล้วนได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มของบริษัทใหญ่โดยมีบริษัทเล็กในเครือ เรียกว่าซะอิบะทซุ (Zaibatsu) ทำการผูกขาดสินค้าบางประเภท การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจโดยทั้งภาครัฐบาลและเอกชนในสมัยเมจิทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่มั่นคงทัดเทียมกับประเทศทางตะวันตกได้ ในขณะเดียวกันประเทศญี่ปุ่นได้กลายเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง ชาวต่างชาติต้องการเข้ามาติดต่อค้าขายมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ชาวญี่ปุ่นจึงต้องเรียนภาษาอังกฤษเพื่อสามารถติดต่อกับชาวต่างชาติได้

3.1.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม

รัฐบาลญี่ปุ่นได้ยกเลิกการแบ่งชนชั้นทางสังคม โดยได้ประกาศยกเลิกสิทธิพิเศษของซามูไร และให้ประชาชนทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกัน ซามูไรจึงหันไปประกอบอาชีพอื่นเช่น ครู และพ่อค้า อย่างไรก็ตามเกิดการแบ่งชนชั้นของคนในสังคมแบบใหม่ขึ้นแทนการแบ่งชนชั้นแบบซามูไร ในสมัยเมจิคนหนุ่มสาวที่อายุย่างเข้า 18 ปี จะมีสิทธิในการกำหนดชนชั้นของตนได้จากความสามารถในการเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง ซึ่งมีอยู่เพียงไม่กี่แห่ง เช่นมหาวิทยาลัยโตเกียว ที่ซึ่งผลิตคนในสายอาชีพระดับสูงที่มีหน้ามีตาในสังคม อีกทั้งบริษัทชั้นนำในประเทศญี่ปุ่นนิยมจ้างงานผู้ที่จบจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงเหล่านี้เท่านั้น ผู้ปกครองจึงพยายามส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาระดับที่สูงขึ้น เพราะในสมัยเมจิระดับการศึกษาขั้นต่ำของการว่าจ้างงานในตำแหน่งดี สำหรับบริษัทส่วนใหญ่ คือระดับมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยเท่านั้น กล่าวได้ว่าการแบ่งชนชั้นแบบใหม่ในประเทศญี่ปุ่นใช้ระดับการศึกษาเป็นเกณฑ์ทำให้ชาวญี่ปุ่นพยายามแสวงหาโอกาสทางการศึกษามากยิ่งขึ้นไปอีก

3.1.3 การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา

ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญต่อการศึกษาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยเมจิที่ระดับการศึกษากลายเป็นเกณฑ์ในการแบ่งชนชั้นของคนในสังคม ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ขึ้น

ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าในช่วงปลายสมัยโทกะงะวะ มีระบบการศึกษาสองแบบ คือ การศึกษาแบบดั้งเดิมหรือแบบขงจื้อ และการศึกษาแบบตะวันตกหรือแบบฮอลันดา ระบบการศึกษาทั้งสองแบบนี้ได้วางรากฐาน

สำคัญสำหรับการปฏิรูปการศึกษาในสมัยเมจิ โดยสอนให้ประชาชนในประเทศจำนวนถึงร้อยละ 40 สามารถอ่านออกเขียนได้ และประชาชนในระดับผู้นำประเทศและระดับปัญญาชนตื่นตัวในการเรียนรู้และเปิดรับอารยธรรมตะวันตก ตลอดจนได้นำความรู้ที่ได้ที่รับมาเขียนบทความและแสดงปาฐกถาเผยแพร่ความรู้แก่สังคม ทำให้ชาวญี่ปุ่นมีความรู้ในวิทยาการสาขาต่างๆของตะวันตกมากขึ้น

สิ่งเหล่านี้ทำให้ประเทศญี่ปุ่นอยู่ในสภาพที่พร้อมรับการปฏิรูปการศึกษา เนื่องจากการที่ประชาชนในประเทศสามารถอ่านออกเขียนได้ ทำให้สามารถเรียนรู้ได้เร็วและเข้ารับการศึกษาระบบได้ทันที รัฐบาลจึงสามารถจัดระบบการศึกษาใหม่ได้ โดยใช้เวลาในการปฏิรูปเพียง 4 ปี ในปี ค.ศ. 1871 รัฐบาลได้ก่อตั้งกระทรวงศึกษาธิการขึ้น ในปี ค.ศ. 1872 กระทรวงศึกษาธิการได้วางระบบการศึกษาของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยทั่วประเทศให้เป็นระบบเดียวกัน คือ ระบบ 6-5-3 กำหนดให้เรียนระดับประถมศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 5 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี และระดับมหาวิทยาลัย 3 ปี ระบบการศึกษานี้เป็นระบบเดียวกันกับระบบที่ใช้ในประเทศฝรั่งเศส แต่วิธีการสอนและสื่อการสอนกระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้รูปแบบที่รับมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1872 รัฐบาลได้ออก *ประกาศปฏิรูปการศึกษา* โดยมีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนชาวญี่ปุ่นทุกคนมีสิทธิเข้ารับการศึกษาคู่กัน โดยมีการแบ่งเขตการศึกษา และจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในแต่ละเขตตามแบบประเทศตะวันตก และในปี ค.ศ. 1886 มีการจัดการศึกษาภาคบังคับในระดับชั้นประถมศึกษา 6 ปี และจัดตั้งโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นจำนวนถึงห้าหมื่นแห่ง ส่วนจำนวนมหาวิทยาลัยในต้นสมัยเมจิ (1868-1917) ยังมีเพียง 5 แห่งเท่านั้นซึ่งเป็นของหลวง (Imperial university) ตั้งขึ้นเพื่อสนองตอบต่อนโยบายชาตินิยมและการปกครองแบบรวมอำนาจ ในขณะนั้นมีคนหนุ่มสาวจำนวนเพียงร้อยละ 0.3 ของประชากรในวัยเดียวกันคืออายุระหว่าง 18-21 ปี ที่ได้รับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย แต่ต่อมาในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1918-1945 ซึ่งเป็นช่วงก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง ชาวญี่ปุ่นเริ่มตื่นตัวที่จะพัฒนาระดับการศึกษาของตนเพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพ ความต้องการของประชาชนได้ผลักดันให้มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเอกชนขึ้นจำนวน 60 แห่ง และมหาวิทยาลัยของรัฐบาลอีกจำนวน 12 แห่ง

ผลจากการพัฒนาทางการศึกษาในสมัยเมจิ คือ การเกิดชนชั้นกลางที่มีการศึกษาและความรู้ ชนชั้นกลางส่วนใหญ่เหล่านี้ในตอนต้นสมัยเมจิจำกัดอยู่เพียงกลุ่มซามูไร ซึ่งเมื่อรัฐบาลประกาศยกเลิกการแบ่งชนชั้น ได้หันมาประกอบอาชีพครูหรือเข้ารับราชการ และเป็นชนชั้นปัญญาชน แต่ต่อมาบุตรหลานของครอบครัวซามูไรและพ่อค้าที่มั่งคั่งสามารถมีสิทธิในการเข้ารับการศึกษาคู่กัน และจัดอยู่ในชนชั้นระดับปัญญาชนเช่นกัน ประชากรกลุ่มนี้จะเป็นผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานดี มีความก้าวหน้า และมีฐานะทางสังคม ชนชั้นปัญญาชนในสมัยเมจิจึงขยายตัวขึ้นจนกล่าวได้ว่าประเทศญี่ปุ่นในสมัยเมจิเป็นสังคมของคนที่มีความรู้ (The Society of Talent)

คนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษานี้บางกลุ่มเข้ารับราชการ เพราะถือว่าเป็นความสำเร็จและเป็นงานที่มีเกียรติ มีความเป็นอยู่ดี ในขณะที่เดียวกันก็มีบางกลุ่มเลือกทำงานในบริษัทซึ่งมีตำแหน่งงานรองรับเป็นจำนวนมาก เนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ระดับเงินเดือนในบริษัทเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการทำงาน และความอาวุโสในบริษัทหรือหน่วยงาน ปัญญาชนบางกลุ่มได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาในต่างประเทศ และนำวิทยาการตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในสังคมญี่ปุ่น ในสองทศวรรษแรกของเมจิ อารยธรรมตะวันตกทางด้านความคิด การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมได้หลั่งไหลเข้ามาในญี่ปุ่นอย่างมาก จนมีผู้ตั้งชื่อให้สมัยนี้ว่า บุนเม คะอิกะ (Bunmei Kaika) หรือ สมัยแห่งความทันสมัยและความรู้แจ้ง (Civilization and Enlightenment)

อย่างไรก็ตามช่วงปลายสมัยเมจิก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง มีกระแสต่อต้าน อิทธิพลความคิดทางการเมืองแบบตะวันตก ได้แก่ ลัทธิปัจเจกชน (Individualism) และลัทธิอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่แพร่หลายในประเทศญี่ปุ่นอย่างกว้างขวางจากอุดมการณ์และรูปแบบการศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่นรับมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา จนเกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการจลาจลของชาวนาในชนบท ซึ่งได้กลายเป็นความไม่สงบทางการเมืองในช่วงปลายทศวรรษที่ 1880 เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย รัฐบาลเมจิจึงมีนโยบายหันไปปรับปรุงและรื้อฟื้นความคิดและค่านิยมแบบดั้งเดิมคือลัทธิขงจื้อ และได้ประกาศพระราชกำหนดของจักรพรรดิเกี่ยวกับการศึกษา (The Imperial Prescript on Education) ในปี ค.ศ. 1890 ขึ้น พระราชกำหนดเกี่ยวกับการศึกษาลบชั้นนี้แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของรัฐบาลที่จะปลูกฝังค่านิยมลัทธิขงจื้อที่เน้นความจงรักภักดีของผู้ที่อยู่ใต้ปกครองที่มีต่อผู้ปกครองในหมู่ประชาชนอย่างเข้มงวด และเน้นถึงความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อองค์จักรพรรดิและประเทศญี่ปุ่น

ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองจนกระทั่งสงครามสิ้นสุดลง ความเคลื่อนไหวที่เกิดจากกระแสชาตินิยมที่ด้านกับกระแสแห่งการพัฒนาชาติตามแบบตะวันตกล้วนส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในประเทศญี่ปุ่นดังจะกล่าวถึงในตอนต่อไป

3.2 การศึกษาภาษาต่างประเทศในสมัยเมจิถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

สมัยเมจิเป็นสมัยที่ญี่ปุ่นเริ่มเปิดประเทศและลัทธิจักรวรรดินิยมซึ่งมีมหาอำนาจอย่างประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำเริ่มแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคเอเชีย เพื่อให้รอดพ้นจากการคุกคามของอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยม ญี่ปุ่นจำเป็นต้องแสวงหาความรู้ใหม่เพื่อปรับปรุงประเทศเข้าสู่ยุคใหม่ และเพื่อเป็นอาวุธในการป้องกันประเทศจากลัทธิจักรวรรดินิยม ดังนั้นการเรียนภาษาต่างประเทศจึงมุ่งเน้นพัฒนาทักษะการอ่านเพื่อรับความรู้ใหม่จากประเทศตะวันตก อิชิโระ โมริตะ (Ichiro Morita, 1976) ผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาภาษาคำต่างประเทศเกียวโต (Kyoto University) ซึ่งเปิดหลักสูตรการศึกษารัฐบาลต่างประเทศ กล่าวว่า การเรียนภาษาต่างประเทศในประเทศญี่ปุ่นสมัยการปฏิรูปเมจิ นั้น ไม่ใช่เพื่อจุดประสงค์ในการค้าหรือการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแต่อย่างใด แต่เรียนเพื่อให้เข้าใจวัฒนธรรมและกลวิธีการดำเนินชีวิตของชาติตะวันตกเพื่อใช้เป็นจุดแข็งในการป้องกันอธิปไตยของประเทศจากชาติตะวันตก การเรียนภาษาต่างประเทศเปรียบเสมือนหน้าที่ที่พึงกระทำของชนในชาติเพื่อรับใช้ชาติ เพื่อช่วยในการรับเอากลวิธีทางการค้า การเงิน เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย การแพทย์ การเกษตร และการศึกษาเข้ามาพัฒนาประเทศ

การที่อังกฤษและสหรัฐอเมริกามีอิทธิพลในญี่ปุ่น ทำให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่สำคัญเป็นอันดับหนึ่งในสมัยการปฏิรูปเมจิ (Meiji Restoration, 1867) ญี่ปุ่นใช้ภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือในการรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาพัฒนาประเทศของตนให้ทัดเทียมกับชาติตะวันตก (Koike, 1978) ซึ่งก็คือประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา การรับวัฒนธรรมตะวันตกของญี่ปุ่นนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจเพราะญี่ปุ่นสามารถผสมผสานวัฒนธรรมตะวันตกเข้ากับวัฒนธรรมของตน และสร้างวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองขึ้นมาใหม่ได้

แม้ว่าภาษาอังกฤษจะถือเป็นภาษาต่างประเทศอันดับแรกที่มีการเรียนการสอนกันอย่างแพร่หลาย แต่จากการศึกษาประวัติศาสตร์การสอนภาษาอังกฤษในประเทศญี่ปุ่นนั้นแสดงให้เห็นว่า ไม่ได้ได้รับการพัฒนาไปตามลำดับขั้นที่แน่นอน เนื่องจากนโยบายการสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นมักได้รับผลกระทบจากกระแสความคิดที่สลับไป

มาระหว่างกระแสที่เน้นชาตินิยมกับกระแสที่เน้นตะวันตกนิยม การกล่าวถึงลำดับเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นผลกระทบของเหตุการณ์เหล่านั้นต่อการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในญี่ปุ่น

- 1) การกำหนดนโยบายการสอนภาษาอังกฤษ
- 2) การปรับเปลี่ยนระบบบริหารรัฐบาลในสมัยนายอะริโนะริ โมะริในปี ค.ศ. 1885
- 3) ผลกระทบจากกระแสชาตินิยมจากการประชุมโคเอ็คสมัยแรกในปี ค.ศ. 1889
- 4) ช่วงสงคราม รัสเซีย-ญี่ปุ่น (1904-1905)
- 5) ช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง

3.2.1 การกำหนดนโยบายการสอนภาษาอังกฤษ

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้รับการจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1871 ได้กำหนดนโยบายให้โรงเรียนมัธยมต้นมีการสอนภาษาอังกฤษในหนึ่งปีให้หลังคือในปี ค.ศ. 1872 ดังนี้ คือ

โรงเรียนชายในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จะมีการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเจ็ดคาบต่อสัปดาห์ในสัปดาห์แรก และหกคาบต่อสัปดาห์ในสองปีหลัง ส่วนในโรงเรียนหญิงในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจะไม่มีการสอนภาษาอังกฤษเลย และในโรงเรียนระดับประถมศึกษา มีวิชาภาษาอังกฤษเป็นวิชาเลือก (ศรีรัตน์ 1996)

วิชาภาษาต่างประเทศ	โรงเรียนมัธยมต้นชาย		โรงเรียนมัธยมต้นหญิง	โรงเรียนประถม
	ระดับต้นสี่ปี	ระดับสูงสองปี	ระดับต้นสี่ปี	
1. ภาษาอังกฤษ	7 คาบ/สัปดาห์	6 คาบ/สัปดาห์		วิชาเลือก

ตารางที่ 1 การเรียนภาษาต่างประเทศในโรงเรียนสมัยเมจิตอนต้น (1872)

การกำหนดให้มีการสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียน แสดงให้เห็นว่าชาวญี่ปุ่นเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของภาษาอังกฤษในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการปรับปรุงประเทศ และการพัฒนาสู่ความทันสมัยแบบตะวันตก ข้อที่ควรสังเกตก็คือชาวญี่ปุ่นคิดว่าภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือในการพัฒนาไม่ใช่ผลพวงจากการพัฒนา ฟูกุซะวะ ยุกิชิ ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยเคโอะ (Koike, 1978) และผู้นำทางด้านวัฒนธรรมสมัยใหม่ เน้นว่าควรมีการสอนวัฒนธรรมอังกฤษให้กับชาวญี่ปุ่นโดยทั่วไปด้วย ซึ่งในไม่ช้าทางมหาวิทยาลัยเคโอะก็ได้ผลิตบัณฑิตออกมาเป็นครูและผู้บริหารโรงเรียนต่างๆ ที่ตั้งอยู่ทั้งในเขตที่กำหนดและในเขตเมืองโตเกียว มีการจ้างครูชาวอเมริกันและชาวอังกฤษจำนวนมากเข้ามาสอนภาษาอังกฤษ รวมทั้งมีการสอนวิชาทางด้านเทคโนโลยีและปรัชญาเป็นภาษาอังกฤษ ในสมัยนี้เริ่มมีการเปิดโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศอื่นนอกจากภาษาอังกฤษ ได้แก่ การสอนภาษาเยอรมันและภาษาฝรั่งเศส หน่วยแปลและศึกษาภาษาต่างประเทศบันโชะ-ชิระเบะโดะโคะ โระ (Bansho-shirabedokoro) ที่ก่อตั้งมาตั้งแต่สมัยก่อนเมจิได้รวมตัวกับโรงเรียนเคอิชะ (Kaisei-gakko) เป็นสถาบันสอนภาษาของมหาวิทยาลัยโตเกียว ที่จ้างชาวอังกฤษและชาวอเมริกันมาสอนในหลักสูตรซึ่งสอนวิชาต่างๆเป็นภาษาอังกฤษด้วย

การเรียนภาษาอังกฤษสำหรับชาวญี่ปุ่นจึงมีไว้เพื่อรู้ภาษาเท่านั้น ดร. อินะโซะ นิโตะเบะ (Inaso Nitobe) กล่าวในบทความ Foreign Languages in Japan – Their Use and Study (1929) ว่า ญี่ปุ่นไม่ใช่ประเทศด้อย

พัฒนาที่ใช้ภาษาอังกฤษในการสร้างอารยธรรม แต่เป็นประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเองจากอารยธรรมความเจริญที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน ไปสู่ความเจริญอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งการพัฒนานี้ได้อาศัยการรับวัฒนธรรมต่างชาติผ่านภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษเข้ามาศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อเรียนรู้และปรับปรุง พัฒนาวิชาการที่เป็นของตนขึ้น ในช่วงราวสองทศวรรษ คือ 1877-1885 การเรียนการสอนในระดับมหาวิทยาลัยในญี่ปุ่นจึงใช้ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส หรือเยอรมันเป็นสื่อ แม้แต่ครูชาวญี่ปุ่นก็ยังสอนโดยใช้ภาษาตะวันตก ในสมัยนี้ศัพท์เฉพาะต่างๆยังไม่ได้มีการแปลมาเป็นภาษาญี่ปุ่น ซึ่งทำให้การค้นคว้าวิจัยทางวิทยาศาสตร์ในญี่ปุ่นมีน้อยมากและไม่เพียงพอที่จะทำให้ญี่ปุ่นสามารถพึ่งตนเองได้ ถึงแม้ว่าจะยังไม่มีประเทศใดในโลกที่จะสามารถพัฒนาตนเองทางด้านวิชาการจนสามารถพึ่งตนเองได้ในขณะนั้น แต่สำหรับชาวญี่ปุ่นแล้วความรู้ถึงสภาพที่ไม่สามารถพึ่งตนเอง ประกอบกับอุปสรรคทางด้านภูมิศาสตร์และภาษาเป็นแรงผลักดัน ทำให้ญี่ปุ่นพยายามศึกษาค้นคว้าวิจัยในทุกๆด้านด้วยตนเองและพยายามนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับวิชาการตะวันตกที่รับเข้ามาเพื่อพัฒนาวิชาการของตน

3.2.2 การปรับเปลี่ยนระบบการศึกษาในสมัยนายอะริโนะริ โมะริในปี ค.ศ. 1885

ในการปรับระบบการบริหารราชการส่วนกลางในปี ค.ศ. 1885 นายอะริโนะริ โมะริ (Arimori Mori) ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการขณะนั้นได้ส่งเสริมการเรียนภาษาต่างประเทศในระดับโรงเรียนอย่างเข้มข้น โรงเรียนหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเริ่มมีการสอนภาษาอังกฤษเป็นเวลา 8 คาบต่อสัปดาห์ ในช่วงสองปีแรกและ 9 คาบต่อสัปดาห์ในอีกสองปีจากที่ไม่มีมีการเรียนภาษาอังกฤษเลยในปี 1872 ในขณะที่เด็กผู้ชายต้องเรียนภาษาอังกฤษเท่านั้นและเรียนภาษาต่างประเทศอีกภาษาหนึ่งเพิ่มจากภาษาอังกฤษในสองปีสุดท้ายของมัธยมต้น แต่สำหรับภาษาต่างประเทศภาษาที่สองนั้นไม่มีการระบุเวลาเรียนที่แน่นอน

วิชา ภาษาต่างประเทศ	โรงเรียนมัธยมต้นชาย			โรงเรียนมัธยมต้นหญิง		โรงเรียน ประถม
	ระดับต้นสี่ปี		ระดับสูงสองปี	ระดับต้นสี่ปี		
	สองปีแรก	สองปีหลัง			สองปีแรก	
1. ภาษาอังกฤษ	8 คาบ/สัปดาห์	9 คาบ/สัปดาห์	6 คาบ/สัปดาห์	8 คาบ/สัปดาห์	9 คาบ/สัปดาห์	-
2 ภาษาเยอรมัน / ฝรั่งเศส	-	-	ไม่ระบุจำนวน ชั่วโมงเรียน	-	-	-

ตารางที่ 2 การเรียนภาษาต่างประเทศในโรงเรียนในสมัยนายอะริโนะริ โมะริ (1885)

นอกจากนี้นายโมะริได้ส่งเสริมให้มีการสอนภาษาอังกฤษในทุกระดับชั้นและวางแผนให้มีครูชาวต่างชาติที่เป็นเจ้าของภาษาเข้ามาสอนในระดับมหาวิทยาลัยทุกแห่ง อย่างไรก็ตามแผนการนี้ไม่ประสบความสำเร็จ ในปี ค.ศ. 1890 มหาวิทยาลัยทุกแห่งกลับมาใช้ครูชาวญี่ปุ่นเองเป็นผู้สอนภาษาอังกฤษแทน จุดประสงค์ของการเรียนการสอนภาษาอังกฤษก่อนหน้านี้ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับชาติตะวันตกโดยถือภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือสำคัญในกลไกการพัฒนาประเทศเริ่มเปลี่ยนไป เนื่องจากกระแสชาตินิยมเริ่มก่อตัวขึ้น

3.2.3 ผลกระทบจากกระแสชาตินิยมจากการประชุมโตเกียวสมัยแรกในปี ค.ศ. 1889

การเริ่มใช้รัฐธรรมนูญญี่ปุ่นและการเปิดประชุมโตเกียวสมัยแรกในปี 1889 ได้ก่อให้เกิดกระแสชาตินิยมขึ้นในประเทศ และเมื่อมีสงครามจีน-ญี่ปุ่น (Sino-Japanese war) ระหว่างปี 1894-1895 ซึ่งญี่ปุ่นเป็นฝ่ายชนะ ซึ่งทำให้กระแสชาตินิยมรุนแรงขึ้น และทำให้การพัฒนาประเทศแบบตะวันตกถูกละทิ้งไป ขณะนั้นคิโยชิ อินุเอ (Kiyoshi Inue) ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้เน้นนโยบายการสอนภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่นในโรงเรียนมัธยม และยกเลิกนโยบายการสอนภาษาต่างประเทศในปี ค.ศ.1885 ไป ภาษาอังกฤษถูกลดเวลาลง ไม่มีการเรียนในระดับต้นสำหรับโรงเรียนมัธยมต้นแต่ไปบังคับในระดับสูงเป็น 6 คาบต่อสัปดาห์ และเมื่อยกเลิกการสอนภาษาเยอรมันและฝรั่งเศส ก็ให้เพิ่มชั่วโมงสอนภาษาอังกฤษในช่วงสุดท้าย 2 ปีของโรงเรียนมัธยมชายเป็น 7 คาบต่อสัปดาห์ นอกจากนั้นภาษาอังกฤษได้กลายเป็นเพียงวิชาเลือกในโรงเรียนมัธยมต้นหญิง

วิชาภาษาต่างประเทศ	โรงเรียนมัธยมต้นชาย		โรงเรียนมัธยมต้นหญิง	โรงเรียนประถม
	ระดับต้นสี่ปี	ระดับสูงสองปี	ระดับต้นสี่ปี	
1. ภาษาอังกฤษ	-	7 คาบ/สัปดาห์	-	-
2. ภาษาเยอรมัน/ ฝรั่งเศส	-	-	-	-

ตารางที่ 3 การเรียนภาษาต่างประเทศในสมัยที่มีกระแสชาตินิยมจากการประชุม โตเกียวสมัยแรก (1889)

ในปี ค.ศ. 1894 มีการก่อตั้งโรงเรียนมัธยมปลายขึ้น ได้มีการพูดถึงการสอนภาษาต่างประเทศหลักและรอง สัดส่วนในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศหลักซึ่งได้แก่ภาษาอังกฤษ คือ เรียนเก้าคาบต่อสัปดาห์ในปีแรก และแปดคาบในปีที่สองและสาม ซึ่งเรียกกันว่าระบบ 9-8-8 ส่วนภาษาต่างประเทศรองซึ่งได้แก่ภาษาเยอรมันหรือฝรั่งเศสเป็นระบบ 4-6-6 ต่อสัปดาห์ คือ เรียนสี่ชั่วโมงต่อสัปดาห์ในปีแรกและหกชั่วโมงในปีที่สองและสาม

วิชาภาษาต่างประเทศ	โรงเรียนมัธยมปลาย		
	ปีที่หนึ่ง	ปีที่สอง	ปีที่สาม
1. ภาษาอังกฤษ	9 คาบ/สัปดาห์	8 คาบ/สัปดาห์	8 คาบ/สัปดาห์
2. ภาษาเยอรมัน/ฝรั่งเศส	4 คาบ/สัปดาห์	6 คาบ/สัปดาห์	6 คาบ/สัปดาห์

ตารางที่ 4 สัดส่วนเวลาการเรียนภาษาต่างประเทศหลักและรอง (1894)

3.2.4 การออกกฎหมายกำหนดการสอนข้ามมหาวิทยาลัย ในปี ค.ศ. 1895

ในปี ค.ศ. 1895 มีการออกกฎหมายกำหนดการสอนข้ามมหาวิทยาลัยหรือการสอบเอนทรานซ์เป็นครั้งแรก และวิชาภาษาอังกฤษก็ได้รับบรรจุเข้าเป็นวิชาหนึ่งในการสอบซึ่งหลายฝ่ายเชื่อว่าเป็นครั้งแรกที่เชื่อถือได้ใน

การประเมินระดับสติปัญญา (Aptitude) ของผู้สมัคร การกำหนดให้วิชาภาษาอังกฤษเป็นวิชาหนึ่งในการคัดเลือกบุคคลเข้ามหาวิทยาลัยก่อให้เกิดปรากฏการณ์การเรียนภาษาอังกฤษแบบเข้มข้น หรือที่เรียกว่าการกวัดวิชาเพื่อการสอบเข้ามหาวิทยาลัยขึ้น ผลการเรียนในระดับมัธยมปลายไม่ได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งในการคัดเลือกบุคคลเข้ามหาวิทยาลัย จึงมีการตั้งโรงเรียนกวัดวิชาเพื่อสอบเข้าซึ่งเป็นโรงเรียนนอกระบบ เพื่อรองรับกับความต้องการของนักเรียนที่จะเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย

3.2.5 ช่วงหลังสงคราม รัสเซีย-ญี่ปุ่น (1904-1905) ถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (1939-1945)

ในช่วงหลังสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น (ปี ค.ศ. 1904-1905) รัฐบาลญี่ปุ่นได้มีการปฏิรูปและปรับเปลี่ยนจำนวนปีในระบบการศึกษา รวมทั้งพัฒนาคุณภาพของการศึกษาโดยรวม คือในปี ค.ศ. 1907 โรงเรียนประถมได้ขยายเวลาการศึกษาภาคบังคับจากสี่ปี เป็นหกปี ส่วนโรงเรียนมัธยมต้น (Middle school) ซึ่งมีระยะเวลาในการเรียน 5 ปีจะสอนภาษาอังกฤษระบบ 6-7-7-7-7 คือ ปีแรกสอนสัปดาห์ละหกคาบ และสี่ปีต่อมาเจ็ดคาบ โดยในระดับมัธยมต้นนี้จะเน้นการออกเสียง การสะกดคำ การอ่านและการแปล การพูดและการฟัง การเขียนและไวยากรณ์

รัฐบาลได้วางแผนการสอนภาษาต่างประเทศที่ใช้ในโรงเรียนทั่วประเทศประกอบไปด้วย (1) การเน้นหลักการออกเสียงในระดับต้น (2) การเปรียบเทียบวัฒนธรรมญี่ปุ่นกับวัฒนธรรมตะวันตกโดยการอ่าน (3) การแปล (4) การท่องจำ และ (5) การทำพจนานุกรม โดยเฉพาะการสอนภาษาอังกฤษได้มีการพัฒนาครูผู้สอนภาษาอังกฤษโดยมีการประชุมครูสอนภาษาอังกฤษขึ้นในปี ค.ศ. 1913 ที่กรุงเกียวโต (Kyoto) เพื่อปรึกษาหารือกันในเรื่องการสอนภาษาอังกฤษทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติ การประชุมในครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมประชุมเป็นครูสอนระดับมัธยมต้นและครูสอนโรงเรียนอาชีวศึกษาจำนวน 370 คน โดยมีครูชาวต่างชาติอีก 40 คน ต่อมาในปี ค.ศ. 1914 ก็ได้มีการจัดการประชุมเช่นนี้ขึ้นอีก กระทรวงศึกษาธิการได้นำรายงานการประชุมทั้งสองครั้ง ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียนไปใช้ในการกำหนดแนวทางการเรียนการสอน ตลอดจนกลยุทธ์ในการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียนที่เป็นผลของการประชุม ได้แก่ การจัดการแข่งขัน การให้รางวัล การติดต่อสื่อสารกับนักเรียนต่างชาติ การพูดคุยกับชาวต่างชาติ การสอนคำกริยาเบิกลของอังกฤษ การประชุมดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นของความร่วมมือกันระหว่างครูสอนภาษาอังกฤษกับรัฐบาลในการวางแผนนโยบายทางด้านการศึกษาระหว่างประเทศ

ระหว่างช่วงหลังสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น มาจนถึงราวปี ค.ศ. 1924 ญี่ปุ่นไม่มีข้อมูลที่แสดงการเปลี่ยนแปลงในด้านการศึกษาระหว่างประเทศที่สำคัญ จนในปี ค.ศ. 1924 ได้มีการก่อตั้งสถาบันวิจัยการสอนภาษาอังกฤษ (Institute of Research of Language Teaching) โดย มินาเซโรลด์ อี พาล์มเมอร์ (Harold E. Palmer) ชาวอเมริกันที่กระทรวงศึกษาธิการของญี่ปุ่นเชิญมาให้เป็นที่ปรึกษา เขาได้แนะนำวิธีการสอนที่เรียกว่า Oral Method ซึ่งเน้นการใช้หลักไวยากรณ์ที่นักเรียนได้เรียนมาในการเขียนเรียงความ การเขียนตามคำบอกเพื่อพัฒนาทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจ การใช้ประโยคสนทนาง่ายๆ ในชีวิตประจำวัน และให้บรรจวิธีการสอนแบบ Oral method ลงในหลักสูตร อย่างไรก็ตามวิธีการสอนแบบ Oral method ยังไม่ได้ถูกนำไปใช้มากนัก เนื่องจากในปี ค.ศ. 1931 รัฐบาลได้ลดชั่วโมงในการเรียนภาษาอังกฤษเหลือเพียงประมาณ 5 คาบต่อสัปดาห์ จนกระทั่งช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จึงได้มีการนำวิธีการสอนแบบ Oral method กลับมาใช้

3.2.6 ช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง (1939-1945)

ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงเรียนหญิงในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นยกเลิกการสอนภาษาอังกฤษที่เป็นวิชาเลือก ในขณะที่โรงเรียนชายในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นยังคงมีการสอนภาษาอังกฤษ แต่ลดชั่วโมงการเรียนลงเป็นสัปดาห์ต่อสัปดาห์

วิชาภาษาต่างประเทศ	โรงเรียนมัธยมต้นชาย	โรงเรียนมัธยมต้นหญิง
1. ภาษาอังกฤษ	4 คาบ/สัปดาห์	-

ตารางที่ 5 การเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (1939-1945)

3.3 สภาพการศึกษาภาษาต่างประเทศในสมัยเมจิจนถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง (1868-1945)

ในสมัยเมจิจนถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง มีการคิดค้นวิธีการสอนภาษาต่างประเทศขึ้นมาใช้หลายวิธีด้วยกันทั้งวิธีของชาวญี่ปุ่นเองคือ วิธีการสอนแบบเซโซกุ (Seisoku) และเฮ็นโซกุ (Hensoku) และวิธีการสอนที่นำเข้ามาใช้จากต่างประเทศ เช่น วิธีการสอนแบบไวยากรณ์และการแปล (Grammar-Translation) วิธีการสอนของ Gouin และวิธีการสอนแบบ Oral method เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการนำนวัตกรรมต่างๆเข้ามาใช้ในการเรียน การสอน เช่น มีการผลิตตำราเรียนและพจนานุกรม

3.3.1 วิธีการสอนภาษาต่างประเทศ

3.3.1.1 วิธีการสอนแบบเซโซกุ (Seisoku) และวิธีเฮ็นโซกุ (Hensoku)

ตั้งแต่เริ่มสมัยเมจิ วิธีการสอนภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษที่ได้รับความนิยมอยู่สองวิธีคือวิธีเซโซกุ (Seisoku) และวิธีเฮ็นโซกุ (Hensoku) การสอนแบบเซโซกุ หมายถึงการเรียนภาษาที่เน้นการออกเสียงที่ถูกต้องและการทำความเข้าใจความหมายประจำคำ ส่วนการสอนแบบเฮ็นโซกุนั้นเป็นการเรียนภาษาต่างประเทศที่เน้นการแปลความหมายโดยไม่คำนึงถึงการออกเสียงคำให้ถูกต้อง และการท่องจำกฎไวยากรณ์

ดร. นะอิโตะบิ (1896) กล่าวไว้ในงานเขียน Tokyo Sanseido ว่าการสอนแบบเซโซกุนั้นเปรียบได้กับการสอนแบบ Direct method ของอังกฤษซึ่งเป็นการสอนการอ่านคำให้ถูกต้องและเรียนรู้ความหมายโดยไม่มีการแปลมาเป็นภาษาญี่ปุ่น วิธีนี้บางคนก็เรียกว่าวิธีของอังกฤษ บางคนก็เรียกว่า Berlitz ส่วนวิธีเฮ็นโซกุนั้น ดร. นะอิโตะบิมีความเห็นส่วนตัวว่าจะสามารถทำให้นักเรียนเข้าใจภาษาได้ดีกว่าการท่องจำเหมือนนกแก้วโดยไม่คำนึงถึงความหมายอย่างเช่นวิธีแรก ฟุกุสะวะ ซุกิมิ เป็นผู้หนึ่งที่ใช้วิธีเฮ็นโซกุเช่นกันในการสอนนักเรียนในโรงเรียนเอกชน เคโอะจิคุ ซึ่งต่อมาคือมหาวิทยาลัยเคโอะ และนักเรียนที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยนี้ก็ออกมาสอนนักเรียนโดยใช้วิธีเฮ็นโซกุซึ่งเป็นวิธีเดียวกับที่ได้เรียนมา อย่างไรก็ตามครูบางคนก็หันกลับไปใช้วิธีเซโซกุเนื่องจากสอนง่ายกว่า

เซอิโตะ ฮิเดะซะบุโร (Saito Hidesaburo, 1866-1929) เป็นผู้หนึ่งที่มียุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเรียนแบบเซโซกุเป็นอย่างมาก เขาได้เขียนตำราไวยากรณ์ไว้เป็นจำนวนมากและผลิตพจนานุกรมอีกหลายฉบับ ตำราไวยากรณ์ที่เด่นของเขามีอยู่สองเรื่องด้วยกันคือ Practical English Grammar ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 4 เล่ม (1898-1899)

และ Saito's Idiomatic English-Japanese Dictionary (1915) นักศึกษาญี่ปุ่นจำนวนมากในสมัยนั้นได้ใช้หนังสือเขาในการเรียนภาษาอังกฤษ จนชื่อของซะอิโตะกลายเป็นคำที่ใช้เรียกแทนคำว่า “ไวยากรณ์” (Grammar) อีกคำหนึ่งและตำรา Practical English Grammar ของเขาได้กลายเป็นพื้นฐานของการเรียนไวยากรณ์ในโรงเรียนสืบมาจนปัจจุบันซะอิโตะกล่าวว่า “วิธีการเรียนภาษาอังกฤษที่ดีที่สุดคือการหมั่นฝึกฝน เช่นเดียวกับการเรียนศาสตร์อื่นๆ แต่อย่างไรก็ตามจำต้องมีการแนะนำการฝึกฝนให้ถูกต้องด้วย หากฝึกแต่อย่างเดียวโดยขาดการแนะนำ ผู้เรียนคงใช้ภาษาอังกฤษได้แค่ในระดับพนักงานต้อนรับในโรงแรมเท่านั้น เราคงไม่อยากจะประเทศเรามีแต่พนักงานต้อนรับในโรงแรมเป็นแน่” เขากล่าวต่อไปว่า “การอ่านก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้คนได้เรียนรู้ แต่การอ่านอย่างเดียวก็ไม่สามารถช่วยให้คนใช้ภาษาได้ดี เพราะอย่างที่เห็นอยู่ทั่วไปคนมักอ่านภาษาชั้นสูงและนำมาพูดกันเหมือนนกแก้วนกขุนทอง อย่างไรก็ตามการเรียนภาษาต้องอาศัยหลักและระบบ เช่นเดียวกับการเรียนวิทยาศาสตร์” ซะอิโตะจึงให้ความสำคัญกับการเรียนคำศัพท์ (lexicon) และไวยากรณ์ (Grammar) ควบคู่ไปด้วย เพราะเขาเชื่อว่าสองอย่างนี้จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรูภาษาต่างประเทศได้ดียิ่งขึ้น ซะอิโตะ จึงได้ก่อตั้งโรงเรียนภาษาอังกฤษแบบซะอิโตะขึ้นชื่อซะอิโตะ เอโกะ กักโกะ (Seisoku Eigo Gakko) ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกันกับวิธีการสอนแบบ Direct Method

3.3.1.2 วิธีการสอนแบบไวยากรณ์และการแปล (Grammar-Translation)

นอกจากวิธีการสอนแบบซะอิโตะ (Seisoku) และเฮ็นโซกุ (Hensoku) ซึ่งคิดค้นโดยชาวญี่ปุ่นเองแล้ว ยังมีวิธีการสอนภาษาต่างประเทศที่ญี่ปุ่นรับเข้ามาอีกด้วย จากงานวิจัยของ เคอิจิ อิโตะ (Keiji Ito) ในปี ค.ศ. 1974 ซึ่งมุ่งศึกษาวิธีการสอนภาษาอังกฤษที่มีการนำเข้ามาทดลองใช้ในญี่ปุ่นตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1808 วิธีการสอนที่นำเข้ามาจากต่างประเทศวิธีแรกที่ควรกล่าวถึง คือ วิธีการสอนแบบไวยากรณ์และการแปล (Grammar-Translation) ซึ่งจะคล้ายกับวิธีการสอนแบบเฮ็นโซกุ การสอนแบบการสอนไวยากรณ์และการแปล (Grammar-Translation) ที่นำเข้ามาใช้ในญี่ปุ่นจะต่างจากที่อื่น กล่าวคือ ชาวญี่ปุ่นใช้วิธีแปลโดยพยัญชนะไม่ได้แปลโดยอรรถ

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าคำภาษาอังกฤษจะถูกแปลเป็นคำภาษาญี่ปุ่นกำกับไว้ได้คำภาษาอังกฤษด้านบนมีอักษรกะตะกะนะกำกับไว้เพื่อแสดงเสียงอ่านของคำในภาษาอังกฤษ และด้านล่างสุดมีตัวอักษรคันจิในวงเล็บกำกับไว้เพื่อบอกลำดับที่ของการแปลคำศัพท์ภาษาอังกฤษในรายการอ้างอิง

เสียงกำกับของคำ	→	STORY OF THE BEES-Continued.
คำแปล	→	はなし (三) の (二) はち (一) つづき (四)
ลำดับที่ในรายการอ้างอิง	→	“Look, papa, here is one on my arm,” said Frank, “and one on my hat, too.”
		みよ (一) ち (二) さん (三) こ (八) ち (七) ち (六) ち (五) ち (四) ち (三) ち (二) ち (一)
		わたくしのうでに (五) ち (四) ち (三) ち (二) ち (一)
		ち (十五) ち (十三) ち (十二) ち (十一) ち (十) ち (九) ち (八) ち (七) ち (六) ち (五) ち (四) ち (三) ち (二) ち (一)

วิธีการสอนแบบไวยากรณ์และการแปลนี้ถือได้ว่าเป็นวิธีการที่สามารถเชื่อมความแตกต่างระหว่างโครงสร้างของภาษาญี่ปุ่นและภาษาอังกฤษได้อย่างดี โดยมีพื้นฐานจากความเชื่อที่ว่าหากผู้เรียนสามารถใช้หลักไวยากรณ์เป็นเครื่องมือในการแปลความหมายจากภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาของตนเองคือภาษาญี่ปุ่นได้ ผู้เรียนจะสามารถ

อ่านและเขียนภาษาอังกฤษได้ดี นอกจากนี้หากวัตถุประสงค์หลักในการเรียนภาษาอังกฤษเป็นไปเพื่อรับเอาความคิดของชาวต่างชาติเข้ามาประยุกต์ใช้แล้ว การเรียนวิธีนี้ก็เหมาะสมเพราะไม่ได้เน้นให้ความสำคัญกับการฟังและการพูดแต่อย่างใด ผู้เชี่ยวชาญจำนวนมากจึงพยายามพัฒนาการสอนวิธีนี้ให้ใช้กันอย่างที่แพร่หลาย เพราะสอดคล้องกับความถนัดของครูผู้สอนและลักษณะข้อสอบภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอบเข้ามหาวิทยาลัยและสถาบันต่างๆ วิธีการสอนแบบไวยากรณ์และการแปล (Grammar-Translation) จึงยังได้รับความนิยมนำไปใช้สอนกันอย่างแพร่หลาย ในขณะที่ตัวนักการศึกษาภาษาต่างประเทศหลายคนออกมาโต้แย้งถึงข้อจำกัดของการสอนแบบไวยากรณ์และการแปลว่าทำให้ผู้เรียนไม่สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงมีผู้พยายามนำวิธีการสอนอื่นๆ เข้ามาเสนอ ซึ่งในช่วงระหว่างสมัยเมจิจนถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง (1868-1945) นี้มีวิธีการสอนที่ได้รับความนิยมอยู่อีกสองวิธีคือวิธีการสอนแบบกูแอง (Gouin) และ วิธีการสอนแบบ Oral Method

3.3.1.3 วิธีการสอนของกูแอง (Gouin)

ฟรังซัวร์ กูแอง (François Gouin) เป็นครูสอนภาษาละตินจากประเทศฝรั่งเศสในช่วงศตวรรษที่ 19 ที่พยายามทดลองเรียนภาษาเยอรมันโดยใช้วิธีการต่างๆ จนในที่สุดเขาค้นพบวิธีการเรียนภาษาแบบเด็กเล็ก (Child language acquisition) โดยให้ชื่อว่า Series method ซึ่งเป็นการเรียนจากการสนทนาโดยตรง ไม่มีการแปลความหมายเป็นภาษาแม่ ไม่เน้นการวิเคราะห์หลักไวยากรณ์ หรือท่องจำคำศัพท์แต่อย่างใด กูแองไม่ได้เป็นผู้เผยแพร่วิธีการสอนของตนมากนัก หากแต่เพื่อนของเขาชื่อ ชาร์ลส เบร์ลิซ (Charles Berlitz) ผู้ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจให้นำวิธีนี้ไปสอนและให้ชื่อว่าวิธีการสอนแบบตรง (Direct method) จนได้รับความนิยมมากในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 อย่างไรก็ตามวิธีการสอนแบบกูแอง ถูกนำเข้ามาในญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1894 โดย คันดะ นะฮิบุ (Kanda Naibu, 1857) ซึ่งจบการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกา และกลับมาประเทศญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1879 เขาใช้ภาษาอังกฤษสอนวิชาทางด้านภูมิศาสตร์ในหลักสูตรเตรียมเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยโตเกียว เนื่องจากขณะนั้นนิยมใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อในการสอนวิชาต่างๆ หลังจากนั้นเขาได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาต่อในประเทศเยอรมนีทางด้านการสอนภาษาอังกฤษ เมื่อกลับมาเขาได้เขียนตำราการสอนภาษาอังกฤษและตำราไวยากรณ์อังกฤษเป็นจำนวนมาก จนได้กลายเป็นบุคคลสำคัญในการสอนภาษาอังกฤษในประเทศญี่ปุ่นในขณะนั้น

ในปี ค.ศ. 1894 โนบุจังโฮเวิร์ด สวอน (Howard Swan) มาสอนในโรงเรียนพาณิชย์การโตเกียว (the Tokyo Higher Commercial School) สวอนเป็นนักแปลคนหนึ่งที่เคยแปล The Art of Teaching and Studying Languages ที่เขียนโดยฟรังซัวร์ กูแอง (François Gouin, 1880) เมื่อสวอนได้รับเชิญมาสอนในญี่ปุ่น เขาได้นำเอาวิธีการสอนแบบกูแอง (Gouin) เข้ามาใช้ ซึ่งมีแนวทางคือ เน้นสอนการสนทนาภาษาต่างประเทศให้มากที่สุดตั้งแต่เริ่มแรก พยายามใช้การแปลเป็นภาษาแม่ให้น้อยที่สุด และใช้ภาพเป็นสื่อในการสอน นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มการสอนวิธีวัดความเป็นอยู่ ประเพณี ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และวรรณกรรมของต่างชาติให้มากขึ้น ต่อมามีคนนำวิธีการสอนที่มีลักษณะคล้ายกับวิธีการสอนแบบกูแองเข้ามาได้แก่ วิธีการสอนแบบ Direct method ของ Berlitz และ Oral method ของแฮโรลด์ อี พาล์มเมอร์ (Harold E. Palmer) เข้ามาและได้รับความนิยมมาก

3.3.1.4 วิธีการสอนแบบ Oral Methods

วิธีการสอนแบบ Oral Method มีลักษณะคล้ายกันกับวิธีของกูแอง (Gouin) และวิธีแบบ Direct Method คือ มุ่งเน้นการสอนทักษะการฟัง-พูดภาษาต่างประเทศมากกว่าการอ่าน-เขียน และไม่มีการสอนกฎไวยากรณ์

โดยตรงแต่จะให้เรียนรู้ไวยากรณ์จากกิจกรรมการเรียน อย่างไรก็ตามวิธีการสอนแบบ Oral method มีความคล้ายคลึงกันกับวิธีของครูเองมากกว่าวิธีแบบ Direct method กล่าวคือ วิธีการสอนแบบ Oral method และวิธีการสอนแบบครูเองจะยอมให้มีการแปลเป็นภาษาแม่ได้แต่ให้ใช้น้อยที่สุด ในขณะที่วิธีแบบ Direct method ห้ามไม่ให้ใช้ภาษาแม่เลย ส่วนในเรื่องของรูปแบบภาษาและความหมายนั้นวิธีการสอนแบบ Oral method และวิธีการสอนของครูเองเน้นให้มีการสอนทั้งไวยากรณ์ของภาษาควบคู่กันไปกับความหมาย ส่วนวิธีแบบ Direct method จะเน้นความหมายในการสื่อสารโดยไม่เน้นการสอนไวยากรณ์เลย แต่สิ่งหนึ่งที่วิธีการสอนแบบ Oral method แตกต่างจากวิธีการสอนของครูเองและวิธีการสอนแบบ Direct method คือการวางแผนทางการสอนโดยยึดเอาไวยากรณ์ของภาษาเป็นหลัก ส่วนวิธีการสอนของครูเองและวิธีการสอนแบบ Direct method จะวางแผนทางการสอนโดยยึดสถานการณ์การใช้ภาษา

วิธีการสอนแบบ Oral method นี้เป็นวิธีที่ได้รับความนิยมมากในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง เริ่มจากในปี ค.ศ. 1923 ที่มีการก่อตั้งสถาบันวิจัยการสอนภาษาอังกฤษ (The Institute for Research in English Teaching) หรือที่ชาวญี่ปุ่นเรียกว่าโกเกง (Goken) และญี่ปุ่นได้เชิญ แฮโรลด์ อี พาล์มเมอร์ (Harold E. Palmer) มาเป็นประธานของสถาบัน พาล์มเมอร์เป็นนักภาษาศาสตร์ชาวอังกฤษผู้ให้กำเนิดวิธีการสอนแบบ Oral method ทางสถาบันได้จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนโดยวิธี Oral method ตามท้องถิ่นหลายแห่งในญี่ปุ่น เพื่อให้วิธีการสอนของพาล์มเมอร์ได้รับความนิยมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการสอนแบบ Oral method ได้รับความนิยมในโรงเรียนที่มีครูชาวต่างชาติเท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดคือ ครูผู้สอนต้องมีความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการที่ประเทศญี่ปุ่นต้องเผชิญกับความตึงเครียดในช่วงที่กำลังจะเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สองทำให้การเรียนการสอนภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งวิธีการสอนแบบ Oral method ยังไม่แพร่หลายมากนัก

3.3.2 นวัตกรรมสำหรับการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ: การผลิตพจนานุกรมและตำราเรียน

นอกจากวิธีการสอนที่หลากหลายแล้ว ญี่ปุ่นยังพยายามผลิตสื่อการสอนภาษาต่างประเทศของตนเองออกมาเพื่อสนับสนุนวิธีการสอนและการเรียนภาษาต่างประเทศ เช่นการผลิตพจนานุกรมและตำราเรียนจำนวนมาก

หลังจากที่ พจนานุกรมฉบับแรก A Pocket Dictionary of English-Japanese Language ได้ออกตีพิมพ์เผยแพร่ ในปี ค.ศ. 1862 และเป็นที่ยอมรับว่าจำเป็นมากสำหรับนักเรียนชาวญี่ปุ่นที่เรียนภาษาอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1896 ญี่ปุ่นมีการตีพิมพ์พจนานุกรมญี่ปุ่น-อังกฤษฉบับแรกคือ An Unabridged Japanese-English Dictionary โดยได้รับความช่วยเหลือจาก นายเจมส์ เคอร์ติส เฮปเบิร์น (James Curtis Hepburn) ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกที่เข้ามาสมัยที่ญี่ปุ่นเริ่มเปิดประเทศ เขาจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน (Princeton University) และศึกษาต่อทางด้านการศึกษาที่มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย (University of Pennsylvania) พจนานุกรม An Unabridged Japanese-English Dictionary (1896) ฉบับนี้มีอิทธิพลต่อการผลิตพจนานุกรมญี่ปุ่น-อังกฤษในสมัยต่อมาเป็นอย่างมาก

นอกจากการผลิตพจนานุกรมทั้งอังกฤษ-ญี่ปุ่น และญี่ปุ่น-อังกฤษแล้ว ยังมีการผลิตตำราไวยากรณ์ที่สำคัญอีกสองเล่มคือ First Book in English Grammar โดย จี พี แควกเคนบอส (G.P. Quackenbos, 1882) ที่มหาวิทยาลัยโคโลราโดนำไปใช้ และ Primary Grammar of the English Language โดย ที เอส พินนีโอ (T.S. Pinneo, 1869) ที่โรงเรียนเคโอจิจู (มหาวิทยาลัยเคโอในปัจจุบัน) ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนที่สอนภาษาดัตช์นำไปใช้

ในช่วงปี ค.ศ. 1920 ซึ่งเป็นยุคที่ญี่ปุ่นเริ่มเห็นความสำคัญของการแปล จึงมีการอนุญาตให้เผยแพร่หนังสือตะวันตกและหนังสือแปลภาษาจีนได้โดยเสรี นับแต่นั้นมาจึงได้มีการแปลหนังสือวิชาการตะวันตกอย่าง

แพร่หลาย วิชาที่เป็นที่นิยมมากคือ วิทยาศาสตร์ แพทย์ ฟิสิกส์ เคมี ดาราศาสตร์ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้ทำให้ชาวญี่ปุ่นเริ่มสนใจการศึกษาศาสตร์ เคนเรียว และเทคนิคทางการทหาร ทำให้ญี่ปุ่นได้ศึกษาวิชาการที่ก้าวหน้าและการทหารเพื่อป้องกันประเทศ

เป็นที่น่าเสียดายที่การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศเหล่านี้ต้องชะลอลงเมื่อประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นเข้าสู่ความมิดมนรวมทั้งการสอนภาษาต่างประเทศที่เคยเฟื่องฟูจากการปฏิรูปการศึกษาและการศึกษาระดับวันตก ภาวะสงครามในญี่ปุ่นยังส่งผลกระทบยาวในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในยุคต่อมา ซึ่งจะขอกกล่าวในตอนต่อไป

4 การสอนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (1945) ถึงปลายศตวรรษที่ 20

4.1 สภาพทั่วไปของประเทศญี่ปุ่น

ระยะเวลาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นระยะที่สำคัญอีกระยะหนึ่งของประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นต้องตกอยู่ภายใต้การยึดครองของกองบัญชาการสูงสุดฝ่ายพันธมิตร โดยมีประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำถึง 7 ปี นับเป็นครั้งแรกและครั้งเดียวในประวัติศาสตร์ที่ประเทศญี่ปุ่นตกอยู่ภายใต้การยึดครองของต่างชาติ ในช่วงเวลานี้ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนแปลงประเทศญี่ปุ่นในทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยการนำรูปแบบและสถาบันต่างๆ ของประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้ในประเทศญี่ปุ่น ด้วยจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่สงบ มีการปกครองแบบประชาธิปไตย และเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาเพื่อสกัดกั้นลัทธิคอมมิวนิสต์ในทวีปเอเชีย

ตลอดระยะเวลาดังกล่าวนี้อเมริกาได้ลิดรอนปัจจัยต่างๆ ที่เคยเป็นปัจจัยทำให้ประเทศญี่ปุ่นสามารถรุกรานประเทศอื่นๆ ในสงครามโลกครั้งที่สองได้ เช่น ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเมจิ และประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1946 ยกเลิกศาสนาชินโต (Shinto) ที่เคยเป็นศาสนาประจำชาติ ยกเลิกซะอิบะทซุ (Zaibatsu) ซึ่งเป็นการรวมอำนาจทางเศรษฐกิจ และอีกทั้งยังยกเลิกระบบการศึกษาที่ใช้ในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

4.2 ระบบการศึกษาของญี่ปุ่นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (1945) ถึงปลายศตวรรษที่ 20

ด้วยเหตุที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นฝ่ายพ่ายแพ้แก่มหาอำนาจสหรัฐอเมริกาในสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่นจึงต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ประเทศสหรัฐอเมริกากำหนด ซึ่งรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในระบบการศึกษา และปรัชญาการศึกษาของญี่ปุ่น โดยได้ยกเลิกพระราชกำหนดของจักรพรรดิเกี่ยวกับการศึกษา ยกเลิก “อุดมคติความรักชาติอย่างรุนแรงและการทหาร” และหันมาสร้างจิตสำนึกทางประชาธิปไตยให้แก่พลเรือน ในเดือนมีนาคมปี ค.ศ. 1947 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ประกาศให้ใช้กฎหมายพื้นฐานทางการศึกษา (Fundamental Law of Education) และกฎหมายการศึกษาในสถานศึกษา (School Education Law) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความเท่าเทียมกันทางการศึกษาให้กับพลเมือง ทั้งนี้รัฐบาลได้เปลี่ยนระบบการศึกษาใหม่ตามระบบการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา และกำหนดการศึกษาภาคบังคับ (Compulsory Education) เพิ่มจากหกปีเป็นเก้าปี

ระบบการศึกษาใหม่นี้ได้เปลี่ยนแปลงจำนวนปีการศึกษาในแต่ละระดับชั้นโดยเปลี่ยนจากแบบ 6-5-3-3 คือ เรียนระดับประถมศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 5 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี และระดับมหาวิทยาลัย 3 ปี ซึ่งใช้ในสมัยเมจิ เป็นการศึกษาแบบ 6-3-3-4 คือ เรียนระดับประถมศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี และระดับมหาวิทยาลัย 4 ปี (ตาราง 6) และได้กำหนดการศึกษากภาคบังคับไว้เก้าปี คือหกปีในระดับประถมศึกษา และอีกสามปีในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระบบการศึกษานี้เป็นระบบที่ประเทศญี่ปุ่นใช้มาจนถึงสมัยปัจจุบัน

ระดับการศึกษา	จำนวนปีการศึกษา	อายุผู้เรียน
ระดับประถมศึกษา	6	6-11 (บังคับ)
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	3	12-14 (บังคับ)
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	3	15-17
ระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย	4	18-21

ตารางที่ 6 ระบบการศึกษาในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

เนื่องจากการจัดระบบการศึกษาแบบใหม่นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเท่าเทียมกันทางการศึกษา จึงมีการจัดตั้งโรงเรียนรูปแบบต่างๆเพื่อรองรับความต้องการนอกเหนือจากการศึกษาในระบบ 6-3-3-4 โดยหากดูจากภาพประกอบ 1 จะพบว่าพื้นที่ขาวจะแสดงการศึกษากภาคบังคับที่ญี่ปุ่นขยายเพิ่มเป็นเก้าปี และพื้นที่สีเทาจะแสดงถึงการเรียนการสอนเพิ่มเติมตามความต้องการของผู้เรียน

ถ้อยแถลงที่เหลื่อมล้ำบนสุดแสดงการแบ่งระดับการศึกษาออกเป็นระดับก่อนเข้าเรียน (Pre-school education) ระดับประถมศึกษา (Elementary school) ระดับมัธยมศึกษา (Secondary school) และการศึกษาในระดับสูง (Higher education) ถ้อยแถลงที่เหลื่อมถัดลงมาแสดงหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาในแต่ละระดับชั้นโดยระดับชั้นมัธยมศึกษานั้นแบ่งออกเป็นสองส่วนคือระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งเป็นการศึกษากภาคบังคับและระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายนี้ไม่ได้เป็นการศึกษากภาคบังคับ ในปี ค.ศ. 1998 ซึ่งเป็นช่วงปลายศตวรรษที่ 20 มีการปรับเปลี่ยนข้อกำหนดในกฎหมายการศึกษาในสถานศึกษา (School Education Law) และกำหนดให้เนื้อหาของหลักสูตรในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลายมีความต่อเนื่องกัน แต่ยังคงกำหนดให้การศึกษากภาคบังคับครอบคลุมระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นเท่านั้น

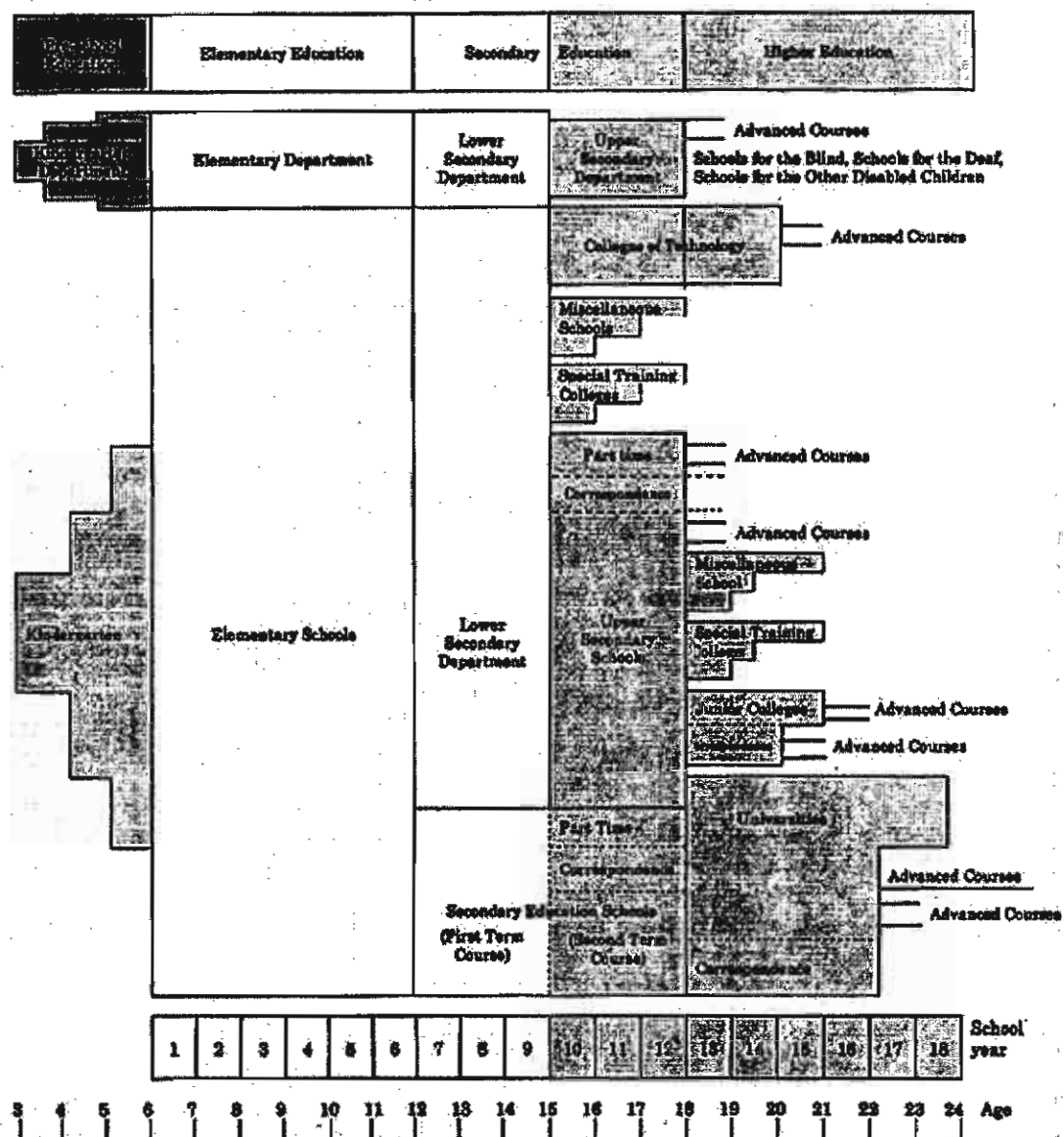
จะเห็นได้ว่าในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองมีการวางโครงสร้างการศึกษาไว้อย่างชัดเจน เริ่มตั้งแต่การศึกษาในระดับอนุบาลซึ่งไม่จัดอยู่ในการศึกษากภาคบังคับ แต่จะเป็นการศึกษาเบื้องต้นก่อนเข้าเรียนสำหรับเด็กอายุประมาณ 3-6 ปี เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าการศึกษากภาคบังคับซึ่งเป็นเวลาเก้าปี ระหว่างอายุ 6-15 ปี จากนั้นผู้เรียนสามารถเลือกที่จะศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งจะประกอบไปด้วยการเรียนแบบเต็มเวลาสำหรับนักเรียนภาคปกติซึ่งใช้เวลาสามปีเต็มระหว่างอายุ 15-18 ปี หรือแบบไม่เต็มเวลา (Part-time) สำหรับคนทำงานซึ่งอาจต้องใช้เวลามากกว่าสามปี หรือแบบเรียนทางไกล (Correspondence) ที่เริ่มมีการกำหนดหลักสูตรขึ้นในปี ค.ศ. 1961 นอกจากนี้ยังมีการก่อตั้งสถาบันเทคโนโลยี (College of technology) ขึ้นในปี ค.ศ. 1962 สำหรับผู้จบการศึกษาระดับมัธยมต้นเข้าศึกษาในหลักสูตร 5 ปี สำหรับผู้เรียนที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งคาดว่าจะมีอายุ

ระหว่าง 19-24 ปี มีทางเลือกศึกษาต่อได้ในระดับมหาวิทยาลัยทั้งแบบเต็มเวลาและแบบทางไกล หรือระดับวิทยาลัย (Junior college) ที่เริ่มมีการนำร่องในปี ค.ศ. 1950 และนำเข้าสู่ระบบใช้จริงในปี ค.ศ. 1964 นอกจากนี้ยังมี วิทยาลัยเฉพาะทาง และโรงเรียนอาชีวะอีกจำนวนมากที่เปิดหลักสูตรวิชาเฉพาะสำหรับผลิตผู้ชำนาญในสาขาต่างๆ อีกด้วย

เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้มุ่งเน้นให้มีความเท่าเทียมกันทางด้านการศึกษา จึงมีการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่พิการหรือทุพพลภาพ ซึ่งสามารถเข้าศึกษาในโรงเรียนสำหรับคนพิการ เช่น โรงเรียนคนตาบอด หูหนวก เป็นต้น หรืออาจเข้าศึกษาในโรงเรียนประถม และมัธยมต้น ในห้องเรียนพิเศษที่จัดไว้ หรือหากเข้าเรียนในห้องเรียนตามปกติ จะมีห้องค้นคว้าพิเศษจัดไว้ให้ ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับประเภทของความพิการ

เห็นได้ว่ากระทรวงศึกษาธิการได้วางหลักสูตรเพื่อกำหนดให้ประชากรได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 9 ปี และส่งเสริมให้มีการขยายการศึกษาสำหรับผู้สนใจ มีโอกาสและมีความสามารถในการศึกษาไปจนถึงอายุประมาณ 24 ปี (ดูภาพประกอบ 1)

จากบทความของมะห์ซุยะมะ (1978) พบว่าในปี ค.ศ. 1960 ญี่ปุ่นได้กลายเป็นหนึ่งในประเทศมหาอำนาจ ซึ่งได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพรัสเซีย และญี่ปุ่น ที่มีผู้เข้ารับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยเกินร้อยละ 10 จากประชากรในวัยเดียวกันคือช่วงอายุระหว่าง 18-21 ปี นอกจากนี้ยังพบว่าทั้งสามชาตินี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมเป็นอันดับแรกเหมือนกัน แสดงให้เห็นความสัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาการศึกษาในประเทศญี่ปุ่นในด้านการขยายโอกาสทางการศึกษาโดยส่วนหนึ่งมีปัจจัยมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศของญี่ปุ่นในอดีต

ภาพประกอบ 1 ระบบการศึกษาใหม่ที่ใช้ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (1945) เป็นต้นมา

4.3 การศึกษาภาษาต่างประเทศในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (1945) ถึงปลายศตวรรษที่ 20

การเปลี่ยนระบบการศึกษาและการเพิ่มช่วงการศึกษากาบังคับหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ได้ส่งผลกระทบต่อการจัดเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในประเทศไทย เนื่องจากภาวะสงครามโลกครั้งที่สองทำให้การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศต้องชะงักลงไปเป็นเวลากว่าสิบปีนับตั้งแต่ภาวะความตึงเครียดก่อนระหว่าง จนถึงหลังสงคราม หลังจากนั้นไม่นานประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาระบบการศึกษาและการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศใหม่ เพื่อฟื้นฟูประเทศจากความเสียหายหลังสงครามและให้พ้นจากการยึดครองของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจผู้ชนะสงครามโลกครั้งที่สอง

การพัฒนาดังกล่าวต้องเผชิญกับอุปสรรคมากพอควร โดยมีปัจจัยหลักคือชาวญี่ปุ่นเอง แม้ชาวญี่ปุ่นจำนวนมากจะได้มีโอกาสเรียนภาษาต่างประเทศมาตั้งแต่สมัยเมจิ แต่ประชากรชาวญี่ปุ่นประมาณ 110,000,000 คน ยังคงใช้ภาษาญี่ปุ่นเพียงภาษาเดียวเท่านั้นในการติดต่อสื่อสาร ไม่มีชาวญี่ปุ่นในท้องถิ่นใดที่ใช้ภาษาอื่นแทนหรือควบคู่ไปกับภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นภาษาแม่ ดังนั้นในการเรียนการสอนทุกระดับชั้น ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาไปจนถึงระดับมหาวิทยาลัย ภาษาญี่ปุ่นจึงเป็นสื่อกลาง ทำให้การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารเป็นไปได้ยาก

อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้ อิทธิพลจากนโยบายของรัฐบาลและความต้องการส่วนบุคคลทำให้ชาวญี่ปุ่นกลับมาให้ความสนใจต่อการเรียนวิชาภาษาต่างประเทศหลายภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ เยอรมัน และฝรั่งเศส ซึ่งมีการเรียนการสอนกันอย่างแพร่หลายในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงระดับมหาวิทยาลัย รวมไปถึงสถานศึกษานอกระบบต่างๆ สื่อวิทยุ และโทรทัศน์ก็มีการสอนภาษาต่างประเทศอย่างแพร่หลาย ซึ่งในระยะหลังได้มีการสอนภาษาต่างประเทศอื่นๆ เช่น จีน สเปน รัสเซีย ด้วย แต่วิชาภาษาอังกฤษยังคงเป็นภาษาที่ญี่ปุ่นให้ความสำคัญมากที่สุดทั้งในการศึกษาในและนอกระบบ จะเห็นได้จากหลักสูตรที่ปรับปรุงในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองในเดือนมีนาคมปี ค.ศ. 1947 ที่รัฐบาลญี่ปุ่นได้ประกาศใช้กฎหมายพื้นฐานทางการศึกษา (Fundamental Law of Education) และกฎหมายการศึกษาในสถานศึกษา (School Education Law) แม้ว่าวิชาภาษาต่างประเทศจะถูกบรรจุในหลักสูตรเป็นเพียงวิชาเลือกในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย แต่เกือบทุกโรงเรียนมีการจัดการสอนวิชาภาษาต่างประเทศ และโรงเรียนส่วนใหญ่เลือกภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่ต้องสอนเป็นอันดับหนึ่ง

และเมื่อครั้งที่ญี่ปุ่นปรับเปลี่ยนข้อกำหนดในกฎหมายการศึกษาในสถานศึกษา (School Education Law) ในปี ค.ศ. 1998 ที่กำหนดให้เนื้อหาของหลักสูตรในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลายมีความต่อเนื่องกัน วิชาภาษาต่างประเทศได้ถูกกำหนดให้เป็นวิชาบังคับในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายด้วย ในปี ค.ศ. 1999

เนื่องจากการปรับเปลี่ยนข้อกำหนดในปี ค.ศ. 1998 นี้อยู่ในช่วงต่อระหว่างปลายศตวรรษที่ 20 และต้นศตวรรษที่ 21 พอดี ความเคลื่อนไหวในการปฏิรูปวิชาภาษาต่างประเทศจึงปรากฏชัดในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่ตามมาจะนำไปกล่าวไว้ในตอนต่อไป ในตอนนี้ผู้วิจัยจึงขอยกกล่าวถึงนโยบายและสภาพการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในช่วงก่อนการปฏิรูปการศึกษาปี ค.ศ. 1998 โดยสำหรับนโยบายจะอภิปรายแยกเป็นระดับต่างๆ ตั้งแต่ในโรงเรียนจนถึงมหาวิทยาลัย ดังนี้

4.3.1 นโยบายเรื่องการสอนภาษาต่างประเทศในระดับต่างๆ ในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย

4.3.1.1 ระดับประถมศึกษา

ญี่ปุ่นยังคงกำหนดให้ระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับ แต่วิชาภาษาต่างประเทศไม่ได้เป็นวิชาบังคับ อย่างไรก็ตามมีโรงเรียนในสังกัดมหาวิทยาลัย โรงเรียนเอกชน หรือโรงเรียนสอนศาสนาบางโรงเรียนในเมือง ที่มีการสอนภาษาอังกฤษให้แก่นักเรียนในระดับประถมปลายคือในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โดยสอนประมาณ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

4.3.1.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับนี้ วิชาภาษาต่างประเทศได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรเป็นเพียงวิชาเลือก แม้จะไม่ได้ระบุให้เป็นวิชาบังคับ และไม่จำเป็นต้องเลือกเรียนภาษาอังกฤษเท่านั้น แต่โรงเรียนเกือบทุกแห่งหรือประมาณร้อยละ 99 มีนโยบายให้เรียนภาษาอังกฤษเป็นเวลาถึงสี่ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เทียบเท่ากับวิชาบังคับที่หลักสูตรกำหนดไว้ ดังนั้นการบรรจุวิชาภาษาอังกฤษไว้ในหลักสูตรและการให้ชั่วโมงเรียนมากนั้นทำให้วิชาภาษาอังกฤษเปรียบเสมือนวิชาบังคับวิชาหนึ่ง เพราะชาวญี่ปุ่นเห็นว่าภาษาอังกฤษจะเป็นประโยชน์ในอนาคต กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายไว้ในปี ค.ศ. 1951 ดังนี้

“เพื่อพัฒนาความรู้พื้นฐานทางด้านภาษาอังกฤษ โดยเน้นทักษะทางการพูด และการฟัง รวมทั้งการเรียนรู้หลักไวยากรณ์ผ่านทางกระบวนการสื่อสาร โดยการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน และเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสร้างทัศนคติที่ดีต่อประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษ โดยมุ่งศึกษาจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ธรรมเนียม และประเพณีของคนในชาตินั้นๆ”

จุดมุ่งหมายของการสอนภาษาอังกฤษ มีสองประการ คือ (1) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพูดและเขียนเป็นภาษาอังกฤษได้ (2) เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจวัฒนธรรมและภูมิหลังทางสังคมของประเทศที่พูดภาษาอังกฤษ จากกำหนดของกระทรวง จะเห็นได้ว่าลักษณะของการเรียนภาษาอังกฤษเน้นการเสริมสร้างทักษะทางภาษาทั้ง 4 ทักษะ และให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความเข้าใจวัฒนธรรมและภูมิหลังทางสังคมของประเทศที่พูดภาษาต่างประเทศ

โครงสร้างหลักสูตร

แบ่งเป็น 3 ชั้นปี ได้แก่ ชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3 ในแต่ละชั้นปีจะมีวัตถุประสงค์ และเนื้อหาที่สอนต่อเนื่องกันตามระดับชั้น

วัตถุประสงค์

ชั้นปีที่ 1 วัตถุประสงค์หลักเพื่อให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาอังกฤษระดับต้นในเรื่องใกล้ตัวได้ รวมทั้งปลูกฝังให้มีความเคยชินและสนใจในทักษะทั้ง 4 ได้แก่ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน เนื้อหาของแต่ละทักษะจะเน้นภาษาในระดับคำ วลี และประโยค ในด้านการอ่านนั้น เน้นการอ่านออกเสียงที่ถูกต้อง รวมทั้งสามารถสื่อสารโดยการพูดและเขียนประโยคง่ายๆ ได้อย่างถูกต้อง

ชั้นปีที่ 2 ใช้วัตถุประสงค์และเนื้อหาหลักเดียวกับชั้นปีที่ 1 โดยเน้นความสามารถในการจับใจความและเข้าใจเจตนาของผู้พูด และถ่ายทอดแสดงความคิดเห็นของตนเองได้เพิ่มขึ้น

ชั้นปีที่ 3 ใช้วัตถุประสงค์และเนื้อหาหลักเดียวกับชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 โดยเน้นให้เกิดความชำนาญในทั้ง 4 ทักษะ และมีความกระตือรือร้นในการเรียนภาษาอังกฤษ ในด้านเนื้อหาเน้นความสามารถในการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนจับข้อความสังเขปและประเด็นสำคัญของเนื้อหาได้

เนื้อหา

หลักสูตรนอกจากวางวัตถุประสงค์ของระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแล้ว ยังมีการกำหนดเนื้อหาทางด้านไวยากรณ์ภาษาอังกฤษทั้ง 3 ชั้นปี ไว้รวมๆ โดยไม่ได้ระบุเนื้อหาแยกตามระดับชั้น หรือจัดระดับความยากง่ายของไวยากรณ์แต่ละหัวข้อไว้ตามชั้นปี เนื้อหาที่กำหนดจะมีตั้งแต่ในเรื่องของการออกเสียง เช่น การสอนการออกเสียงภาษาอังกฤษ ในระดับอักษร คำ และประโยค จากนั้นจะสอนรูปแบบประโยค เช่น ประโยคบอกเล่า ปฏิเสธ คำถาม และคำสั่ง เป็นต้น และโครงสร้างของประโยค 5 แบบดังนี้

1. ประธาน+กริยา
2. ประธาน+กริยา+ส่วนเติมเต็ม
3. ประธาน+กริยา+กรรม
4. ประธาน+กริยา+กรรมตรง+กรรมรอง
5. ประธาน+กริยา+กรรม+ส่วนเติมเต็ม

นอกจากนี้ยังมีการสอนโครงสร้างประโยคอื่นๆ เช่น There is, There are, It + be, ประธาน ask หรือ tell กรรม to do something รวมทั้งมีการสอนหน้าที่ของคำชนิดต่างๆ เช่น คำนาม สรรพนาม กริยา คุณศัพท์ วิเศษณ์ บุพบท เป็นต้น กาลของกริยา การเปรียบเทียบ และการใช้เครื่องหมายวรรคตอน นอกจากนี้มีการกำหนดคำศัพท์ที่ให้สอนรวมประมาณ 1000 คำ

ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว กรอบเนื้อหาที่จะสอนใน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทั้ง 3 ชั้นปีไม่ระบุว่า จะสอนเนื้อหาใดในปีใด ผู้สอนจะเป็นผู้พิจารณาว่าจะสอนเนื้อหาใดบ้างในแต่ละชั้นปีเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของชั้นปีนั้นๆ นอกจากนี้ในชั้นปีที่ 3 หลักสูตรยังเปิดโอกาสให้ผู้สอนสามารถนำเนื้อหาพื้นฐานที่จำเป็นอื่นๆ ตามที่ผู้สอนเห็นสมควรมาสอนได้

4.3.1.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ไม่ได้จัดอยู่ในการศึกษาภาคบังคับ แต่จากบทความของ โมะริตะ (1976) พบว่านักเรียนที่เรียนจบในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแล้วเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในปี ค.ศ. 1955 มีถึงร้อยละ 51.5 ในปี ค.ศ. 1965 เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 70.6 ในปี ค.ศ. 1975 ร้อยละ 91.9 จนในปี ค.ศ. 1978 นักเรียนจำนวนกว่าร้อยละ 98 เรียนต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และเช่นเดียวกันกับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ภาษาอังกฤษไม่ได้เป็นวิชาบังคับแต่โรงเรียนส่วนใหญ่มีนโยบายกำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษไม่ต่ำกว่าหก ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งถือว่ามีความถี่ชั่วโมงเท่ากับวิชาบังคับในหลักสูตร (โมะริตะ 1976)

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการสอนภาษาอังกฤษในระดับนี้ไม่ต่างจากในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในด้านเนื้อหา แตกต่างในระดับความยากง่าย ลักษณะการสอนในระดับนี้ยังเป็นการสอนแบบดั้งเดิมคือการสอนไวยากรณ์และการแปล (Grammar-Translation) เป็นหลัก

โครงสร้างหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษา

มีการกำหนดกรอบเนื้อหาที่จะสอนเช่นเดียวกับระดับมัธยมศึกษา แต่มีวัตถุประสงค์หลักในการปลูกฝังให้มีความกระตือรือร้นในการสื่อสาร มีการจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มรายวิชา 3 กลุ่ม โดยให้รายวิชาพื้นฐานเป็นการสอนทบทวนเนื้อหาในระดับมัธยมศึกษา และฝึกฝนทักษะทั้ง 4 ทักษะ ได้แก่ การพูด การฟัง การอ่าน การเขียน จนชำนาญและสามารถใช้การได้ดีในวงศัความสัมพันธ์ตามระดับรายวิชา โดยทั่วไปโครงสร้างหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาในการสอนภาษาอังกฤษ 3 ปี จะประกอบด้วย 7 รายวิชา ตามกลุ่มรายวิชา 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มรายวิชาพื้นฐาน 2) กลุ่มรายวิชาการพูดและการสื่อสาร 3) กลุ่มรายวิชาการอ่าน และกลุ่มรายวิชาการเขียน ในแต่ละกลุ่มรายวิชา มีวัตถุประสงค์หลักคือการปลูกฝังให้มีความกระตือรือร้นในการสื่อสาร สำหรับรายละเอียดของแต่ละกลุ่มวิชาจะเป็นดังนี้

1) กลุ่มรายวิชาพื้นฐาน ประกอบด้วย 2 รายวิชา คือ

วิชาภาษาอังกฤษ 1 และวิชาภาษาอังกฤษ 2 ทั้ง 2 รายวิชา มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีความสามารถเข้าใจจุดประสงค์ของผู้พูดหรือผู้เขียน สามารถถ่ายทอดความคิดเห็นของตนเองได้ด้วยภาษาอังกฤษ ปลูกฝังให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการสื่อสาร ในทั้ง 4 ทักษะ ในทักษะการฟังเน้นการฟังจับใจความเนื้อหาโดยย่อและประเด็นสำคัญพร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นได้ ในทักษะการพูดเน้นการถามและตอบเกี่ยวกับเนื้อหาที่ได้ฟัง สามารถถ่ายทอดเนื้อหาโดยไม่มีใจความสำคัญขาดหาย ในทักษะการอ่านเน้นทั้งอ่านในใจ และออกเสียงประโยคและข้อความต่างๆ โดยคำนึงถึงประโยคและเนื้อหาของข้อความรวมทั้งอ่านจับใจความโดยย่อและประเด็นสำคัญด้วยความรวดเร็วให้มากที่สุด ส่วนในทักษะการเขียนเน้นเขียนประโยค ข้อความ เนื้อหาโดยย่อ และประเด็นสำคัญของเนื้อเรื่องที่ฟังตามที่ได้ฟังหรืออ่านได้

ส่วนในเรื่องเนื้อหานี้ให้เป็นเช่นเดียวกับชั้นมัธยมศึกษา แต่ให้เพิ่มคำศัพท์จากมัธยมศึกษาอีก 500 คำ ในวิชาภาษาอังกฤษ และวิชาภาษาอังกฤษ 2 ให้สอนคำศัพท์เพิ่มอีก 500 คำในส่วนการจัดการด้านการเรียนการสอนไม่เน้นหนักทักษะใดทักษะหนึ่งมากเกินไป แต่เน้นการสอนซ้ำจากชั้น ม.ต้น และฝึกจนสามารถใช้การได้ดี สอนให้ใช้พจนานุกรมและใช้สัญลักษณ์เสริมในเรื่องเสียงรวมทั้งใช้สื่อทัศนูปกรณ์ในการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์และวัตถุประสงค์

2) กลุ่มรายวิชาการพูดและการสื่อสาร ประกอบด้วย 3 รายวิชา มีวัตถุประสงค์หลักในการปลูกฝังให้มีความกระตือรือร้นในการสื่อสาร โดยมีหัวข้อของแต่ละรายวิชา ดังนี้

การพูดและการสื่อสาร A มีวัตถุประสงค์หลักในการเสริมสร้างให้สามารถฟังและเข้าใจจุดประสงค์ของผู้สนทนาในสถานการณ์ต่างๆที่เป็นเรื่องใกล้ตัวในชีวิตประจำวัน สามารถพูดและถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาอังกฤษได้ ปลูกฝังให้มีความกระตือรือร้นในการสื่อสาร ในด้านเนื้อหา กิจกรรมด้านภาษาได้แก่ การฟังจับใจความเรื่องที่อ่านและพูดด้วยน้ำเสียงธรรมชาติ โดยสามารถถ่ายทอดแสดงความคิดเห็นด้วยสำนวนง่ายๆที่เหมาะสม เนื้อหาที่สอนและคำศัพท์เช่นเดียวกับกลุ่มรายวิชาพื้นฐานโดยเน้นสอนตามความเหมาะสม ส่วนการจัดการด้านการเรียนการสอน เน้นให้สามารถแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเองออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการสร้างสถานการณ์ในชีวิตประจำวันในการสอน และหยิบยกเรื่องเหล่านี้เป็นหัวข้อสนทนา ทั้งนี้ไม่เน้นหนักเกินไปในกิจกรรมด้านการฟังหรือพูดเพียงด้านใดด้านหนึ่ง

การพูดและการสื่อสาร B สาระสำคัญของรายวิชาส่วนใหญ่เช่นเดียวกับวิชาภาษาอังกฤษ 2 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพิ่มขึ้นคือให้สามารถฟังจับใจความถึงจุดประสงค์ของผู้พูดได้ ความสามารถในการจับใจความเนื้อหา

โดยย่อและประเด็นสำคัญของเรื่องที่ได้ฟังพร้อมทั้งเรียบเรียงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่ได้ฟังแล้วพูดถ่ายทอดออกมาได้ เนื้อหาที่สอนเช่นเดียวกับวิชาการพูดและการสื่อสาร A ส่วนการจัดการด้านการเรียนการสอนได้เพิ่มการสอนการฟังตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และวัตถุประสงค์ และสอนสำนวนที่ใช้แสดงการยืนยันและการแสดงการปฏิเสธเนื้อหาที่ฟังได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพูดและการสื่อสาร C มีวัตถุประสงค์หลักเพิ่มขึ้นคือเสริมสร้างให้มีความสามารถเรียบเรียงและพูดถ่ายทอดความคิดเห็นของตนออกมาได้ เน้นการฟัง เข้าใจวัตถุประสงค์ของคู่สนทนาและสามารถเรียบเรียงเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดและพูดประเด็นสำคัญออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ พูดถ่ายทอดความคิดเห็นของตนออกมาให้เหมาะสมกับจุดประสงค์และสถานการณ์ของการสนทนา เนื้อหาที่สอนมีรายละเอียดเช่นเดียวกับวิชาภาษาอังกฤษ 4 ส่วน การจัดการด้านการเรียนการสอนให้สอนสำนวนที่ใช้แสดงข้อเสนอ ข้อคิดเห็น การโต้แย้งพร้อมทั้งสร้างสถานการณ์ต่างๆ เช่น การอธิบาย คำปราศรัย แล้วคิดหาเรื่องต่างๆมาใช้เป็นหัวข้อในการสนทนา

3) กลุ่มรายวิชาการอ่านและกลุ่มรายวิชาการเขียน

การอ่าน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเสริมสร้างให้มีความสามารถในการอ่านเพื่อจับใจความสำคัญและเข้าใจจุดประสงค์ของผู้เขียนให้ได้มากขึ้น จากนั้นสามารถถ่ายทอดความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านได้ รวมทั้งอ่านออกเสียงได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาของข้อความที่อ่าน มีการสอนคำศัพท์ใหม่เพิ่มขึ้นอีก 900 คำ และสอนการใช้คำในบริบทให้ถูกต้อง

การเขียน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้นักเรียนสามารถที่เขียนความคิดเห็นของตนได้ ด้านเนื้อหา กิจกรรมด้านภาษานั้นการเขียนและเรียบเรียงเนื้อหาโดยย่อและประเด็นสำคัญเกี่ยวกับเนื้อหาที่ได้ฟังและอ่านโดยไม่ให้ข้อความสำคัญขาดหายไป พร้อมทั้งเขียนความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับเนื้อหาที่ได้ฟังหรืออ่าน

ใน 7 รายวิชานี้หลักสูตรได้กำหนดเนื้อหาที่สอนในระดับมัธยมปลายโดยรวมคือ มีการสอนรูปประโยคเช่นเดียวกับในระดับมัธยมต้นแต่เพิ่มความซับซ้อนของรูปประโยคขึ้น และมีการสอนไวยากรณ์เพิ่ม คือ การใช้ infinitive เป็นคำกริยาวิเศษณ์ การใช้คำประพันธ์สรรพนาม การใช้คำประพันธ์วิเศษณ์ สรรพนาม การใช้ “it” เป็นนามวลีและอนุประโยคกาลของคำกริยา รูปอนาคตกาลของประโยคกรรมวาจก พื้นฐานการใช้ประโยคเงื่อนไข และสมมติ และพื้นฐานการใช้ participle

จะเห็นได้ว่าโครงสร้างหลักสูตรในระดับมัธยมปลาย กำหนดกรอบเนื้อหาเพิ่มเติมจากระดับมัธยมต้น โดยจะเน้นฝึกฝนทักษะทั้ง 4 ทักษะ ได้แก่ การพูด การฟัง การอ่าน การเขียนจนชำนาญ ประกอบกับมีรายวิชาที่เน้นการพัฒนาทักษะเฉพาะ ได้แก่ กลุ่มรายวิชาการพูดและการสื่อสารเน้นสอนการฟังเพื่อจับใจความสำคัญ และสามารถสื่อสารด้วยการพูดประเด็นสำคัญและใช้สำนวนที่เหมาะสมได้ ในรายวิชาการอ่านเน้นการอ่านจับใจความ ในขณะที่รายวิชาการเขียนเน้นโครงสร้างประโยคและไวยากรณ์เป็นหลัก

4.3.1.4 ระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย

ประตูสู่มหาวิทยาลัยเริ่มเปิดกว้างให้กับชาวญี่ปุ่นทุกคนโดยเท่าเทียมกันเมื่อรัฐบาลประกาศนโยบายความเท่าเทียมกันทางการศึกษาสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง นับแต่นั้นมาจำนวนนักเรียนมัธยมปลายที่เข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นทุกปี จากบทความของโมะริตะ (1976) รายงานว่านักเรียนที่จบการศึกษาระดับ

มัธยมศึกษาตอนปลายแล้วศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย ในปี ค.ศ. 1955 มีถึงร้อยละ 10.1 ในปี ค.ศ. 1965 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 17 และ ในปี ค.ศ. 1975 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 37.8 ซึ่งในจำนวนนี้บทความของมัทซึโมะ (1978) รายงานว่านักเรียนจำนวนกว่าร้อยละ 75 เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยเอกชน ร้อยละ 21 เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐบาล และอีกร้อยละ 4 เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยของเทศบาล นอกจากนี้ยังมีรายงานจำนวนของนักเรียนที่เลือกเข้าศึกษาในระดับวิทยาลัยเป็นจำนวนกว่า 354,000 คน ในปี ค.ศ. 1978 ที่ได้มีการสำรวจ พบว่าจำนวนนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยรวมทั้งสิ้น 2.14 ล้านคน ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 170

จำนวนมหาวิทยาลัยทั่วประเทศเพิ่มขึ้นจากในปี ค.ศ. 1950 ที่มี 201 แห่ง เป็น 426 แห่งในปี ค.ศ. 1975 และจำนวนวิทยาลัยเพิ่มขึ้นจากในปี ค.ศ. 1950 ที่มี 149 แห่ง เป็น 513 แห่งในปี ค.ศ. 1975

ส่วนการเรียนการสอนในระดับมหาวิทยาลัยนั้น นักเรียนจะต้องเรียนภาษาต่างประเทศในสองปีแรก ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่เลือกเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักและเลือกเรียนภาษาเยอรมันหรือฝรั่งเศสเป็นภาษารอง ในมหาวิทยาลัยบางแห่งมีเปิดสอนภาษารัสเซีย สเปน และจีนด้วย วิชาภาษาต่างประเทศเหล่านี้จะถูกบรรจุไว้เป็นวิชาเลือก และนักเรียนที่เข้าศึกษาในสองปีแรกต้องลงทะเบียนเรียนวิชาที่ระบุเป็นภาษาต่างประเทศหลักอย่างน้อยจำนวน 8 หน่วยกิต และภาษาต่างประเทศรองจำนวน 4 หน่วยกิต

ในวิทยาลัย (หลักสูตร 2 ปี) วิชาภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสเป็นวิชาที่บังคับเรียนอย่างน้อยจำนวน 2-4 หน่วยกิต สำหรับสาขาวิชาทั่วไป ส่วนสาขาวิชาภาษาและวรรณคดีอังกฤษต้องเรียนภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศอย่างน้อยจำนวนไม่ต่ำกว่า 46 หน่วยกิต

4.3.2 นโยบายเรื่องตำรา

การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การลดอำนาจกระทรวงศึกษาธิการ ในเรื่องตำราเรียน กล่าวคือ ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองโรงเรียนทุกแห่งต้องใช้ตำราที่จัดทำโดยกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น แต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง กระทรวงศึกษาธิการจะเป็นผู้กำหนดโครงร่างของวิชา กำหนดระดับชั้นเรียน และเนื้อหาที่จะกล่าวถึง ประมาณเดือนพฤศจิกายนหรือธันวาคมของทุกปี เป็นแนวทางให้ผู้ผลิตตำราเรียนหรือสำนักพิมพ์ซึ่งจะเสนอร่างหนังสือแก่กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงศึกษาธิการจะตั้งคณะกรรมการประกอบด้วยกรรมการ 5 คน เพื่อพิจารณาว่าที่สำนักพิมพ์เสนอว่าสอดคล้องกับโครงร่างที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยทั่วไปตำราเรียนจะต้องสนับสนุนลัทธิมนุษยนิยม ความสงบ และประชาธิปไตย หากกรรมการที่ตรวจตำราไม่มีความเห็นไม่ตรงกันจะมีการนำร่างนั้นเข้ามาพิจารณาในคณะกรรมการชุดที่สองซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิก 16 คน ที่ได้รับการแต่งตั้งโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ คณะกรรมการนี้ใช้ชื่อว่า “Opinion F” หากร่างนั้นผ่านการพิจารณา สำนักพิมพ์จะจัดพิมพ์หนังสือของตนได้พร้อมทั้งแสดงตัวอย่างหนังสือในงานนิทรรศการ เพื่อให้ตัวแทนจากโรงเรียนเลือกและสั่งพิมพ์ไปใช้ วิธีการนี้ทำให้การผลิตตำราเรียนมีความเป็นอิสระมากขึ้น แตกต่างจากสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สองที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ผลิตตำราเรียนเอง

4.4 สภาพการศึกษาภาษาต่างประเทศในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (1945) ถึงปลายศตวรรษที่ 20

ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพของการพัฒนา ปัญหาและอุปสรรคในการศึกษาภาษาต่างประเทศในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (1945) ถึงปลายศตวรรษที่ 20 จากงานวิจัยและบทความซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการนำนโยบายไปใช้ในทางปฏิบัติ และอิทธิพลจากปัจจัยต่างๆ โดยจะแยกอภิปรายเป็น 5 หัวข้อหลักคือ วิธีการสอนภาษาต่างประเทศ การพัฒนาครูสอนภาษาต่างประเทศ สื่อการสอนภาษาต่างประเทศ การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศนอกระบบ และปัญหาที่พบในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ดังนี้

4.4.1 วิธีการสอนภาษาต่างประเทศ

ในช่วงสมัยเมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้รับเอาวิธีการสอนภาษาต่างประเทศหลายวิธีมาทดลองใช้ ซึ่งบางวิธีได้รับความนิยมใช้กันแพร่หลาย เช่นวิธีการสอนไวยากรณ์และการแปล (Grammar-translation method) การสอนแบบตนเอง และการสอนแบบ Oral method เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสอนแบบวิธีการสอนไวยากรณ์และการแปล ซึ่งยังคงเป็นที่นิยมใช้ในโรงเรียนมัธยมปลายและมหาวิทยาลัยจนถึงปัจจุบัน (Poza, 1998) อย่างไรก็ตามในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ได้มีวิธีการสอนแบบใหม่ที่นิยมนำไปทดลองใช้สองวิธี คือวิธีแบบ Oral approach ที่นำเข้ามาโดย ชาร์ลส ซี ฟรีส (Charles C. Fries) และวิธีแบบ Cognitive-code learning

4.4.1.1 วิธีการสอนแบบ Oral approach

วิธีการสอนแบบ Oral approach เริ่มเข้ามาในญี่ปุ่นเมื่อประมาณปี ค.ศ. 1956 ในขณะนั้นมีการก่อตั้ง English Language Exploratory Committee (ELEC) ขึ้นเพื่อพัฒนาสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของคนในชาติหลังสงครามโลก โดยมี ชาร์ลส ซี ฟรีส (Charles C. Fries), ฟรีแมน ทเวดเดล (Freeman Twaddell) และอัลเบิร์ต เอสฮอร์นบี (Albert S. Hornby) อยู่ในคณะกรรมการ ฟรีสได้แนะนำวิธีการสอนแบบ Oral Approach หรือที่รู้จักกันในชื่อว่า Audio-Lingual Approach ซึ่งต่อมาได้ถูกนำมาใช้แทนวิธี Oral method ของพาส์เมอร์ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความเชื่อว่า (1) ภาษาคือการพูดไม่ใช่การเขียน (2) ระบบทางภาษาศาสตร์ของภาษาประกอบไปด้วยรูปแบบเฉพาะต่างๆ และ (3) การเรียนภาษาเปรียบเสมือนการสร้างลักษณะนิสัยอย่างหนึ่ง ดังนั้นวิธีการนี้จึงเน้นการเรียนพูดตั้งแต่แรกเริ่ม และค่อยเรียนการเขียนภายหลังจากผู้เรียนมีทักษะการพูดแล้ว ความพยายามในการส่งเสริมวิธีการสอนแบบ Oral Approach ของคณะกรรมการชุดนี้ทำให้วิธีการนี้แพร่หลายในหมู่ครูโรงเรียนมัธยมเป็นอย่างมาก ความนิยมส่วนหนึ่งมาจากความง่ายในการสอนแบบ Oral approach ซึ่งจะเน้นการฝึกท่องรูปแบบของประโยคหรือสำนวนต่างๆเป็นภาษาอังกฤษ ดังนั้นจึงส่งผลให้สามารถผลิตสื่อการสอนได้อย่างเป็นระบบ และง่ายต่อการใช้อีกทั้งการสอนโดยใช้วิธีนี้ยังเน้นให้มีการฝึกฝนด้วยตนเองในห้องปฏิบัติการทางภาษากับเทปบันทึกเสียงด้วย การสอนแบบ Oral approach ได้รับความนิยมเป็นเวลากว่าสิบปี จนกระทั่งประมาณปี 1970's วิธีการสอนแบบ Oral Approach ถูกผู้เชี่ยวชาญทางทฤษฎี Generative-Transformational Grammar และ Cognitive Code Learning Theory โจมตีอย่างหนัก ทำให้ครูที่ยึดมั่นกับวิธีการสอนแบบนี้สูญเสียความมั่นใจเป็นอย่างมาก (Ito, 1978) ปรากฏการณ์นี้ทำให้ครูบางคนหันกลับไปใช้วิธีแบบ การสอนไวยากรณ์และการแปล (Grammar-Translation method)

4.4.1.2 วิธีการสอนภาษาแบบ Cognitive-code learning

ในปี ค.ศ. 1969 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสอนภาษาแบบ Cognitive-code learning มีการก่อตั้งสมาคมการศึกษาภาษาอังกฤษ (English Language Education Society) ขึ้นเพื่อศึกษาศาสตร์ของการสอนภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะ แยกออกมาจากภาษาศาสตร์ และภาษาศาสตร์ประยุกต์ สมาคมนี้ได้พยายามศึกษาศาสตร์ของการสอนในแง่หนึ่งที่หลากหลายเพื่อยกระดับการสอนภาษาอังกฤษ (English language teaching) ให้เป็นการศึกษาภาษาอังกฤษ (English language education) ในประเทศญี่ปุ่นช่วงทศวรรษที่ 1970s นี้ครูส่วนใหญ่เริ่มนำวิธีแบบ Cognitive code learning ไปปฏิบัติ และมีการนำเข้าวิธีการสอนแบบอื่นที่มีลักษณะเดียวกันเข้ามาจากสหรัฐอเมริกา อาทิเช่น Silent way โดย ซี กาทเทโน (C. Gattegno) Counseling learning โดย ซีเอ คูแรน (C.A. Curran) และ Total physical response approach โดย เจเจ แอชเชอร์ (J.J. Asher) เป็นต้น แต่วิธีการสอนเหล่านี้ไม่เป็นที่นิยมนักเนื่องจากครูส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญพอที่จะนำวิธีเหล่านี้ไปปฏิบัติได้ ตลอดช่วงระยะเวลาตั้งแต่เริ่มมีการสอนภาษาอังกฤษในสมัยก่อนเมจิมาจนถึงช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้ ญี่ปุ่นพยายามนำวิธีการเรียนการสอนภาษาอังกฤษหลายวิธีเข้ามาทดลองใช้โดยสรุปได้ดังนี้

ก่อนสมัยเมจิ	สมัยเมจิ	สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง	
1868 →	1923 →	1946 →	1969 →
Grammar-translation method	Oral method Gouin method	Oral approach (Audio-Lingual Approach)	Cognitive code-learning
Seisoku and Hensoku			

ตาราง 7 วิธีการสอนภาษาต่างประเทศที่ได้รับความนิยมในญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยก่อนเมจิถึงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (โอโต 1978.)

จากการศึกษาของโอโต (1978) พบว่านอกจากวิธีการสอนแบบเซโซกุ (Seisoku) และ เฮ็นโซกุ (Hensoku) ที่ชาวญี่ปุ่นคิดค้นขึ้นไว้ใช้สอนกันมาตั้งแต่ก่อนสมัยเมจิแล้ว วิธีการสอนภาษาส่วนใหญ่เป็นวิธีที่นำเข้ามาจากต่างประเทศไม่ใช่วิธีที่ชาวญี่ปุ่นพัฒนาขึ้นมาเอง โอโตตั้งข้อสังเกตว่า แม้วิธีการเหล่านี้จะมีส่วนกระตุ้นก่อให้เกิดกระแสนิยมในการเรียนภาษาอังกฤษ แต่ไม่สามารถนำมาใช้พัฒนาสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของชาวญี่ปุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โอโตได้ให้ข้อเสนอแนะว่าญี่ปุ่นควรมีการพัฒนาวิธีการสอนขึ้นเอง โดยคำนึงถึงปัญหาที่ชาวญี่ปุ่นมักเผชิญในการเรียนภาษา คือ (1) ปัญหาในเรื่องความแตกต่างทางระบบของภาษาระหว่างภาษาอังกฤษกับภาษาญี่ปุ่น (2) ปัญหาทางด้านจิตวิทยาสังคมของชาวญี่ปุ่นที่ว่ามีนิสัยไม่ชอบพูด และ (3) ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม คือผู้เรียนไม่ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีการใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสาร

4.4.2 การพัฒนาครู

ญี่ปุ่นได้ตระหนักถึงปัจจัยหลักอีกปัจจัยในการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศคือครูผู้สอน จึงได้มีนโยบายในการพยายามยกระดับและพัฒนาครูสอนภาษาอังกฤษในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองอย่างจริงจัง

เริ่มจากการยกเลิกระบบปิด (Closed system) ในการบรรจุครูเข้าในสถานศึกษา ต่อมาในปี ค.ศ. 1948 รัฐบาลได้ออกประกาศว่าครูผู้สอนในทุกระดับชั้นต้องจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยเท่านั้นจึงจะได้รับใบประกอบวิชาชีพครู (Teachers' License) โดยกำหนดให้ครูต้องผ่านการศึกษาวิชาภาษาอังกฤษ และวิชาการศึกษา โดยมีการกำหนดหลักสูตรสำหรับครูภาษาอังกฤษตามกำหนดใบประกอบวิชาชีพครู (Teachers' License Act) ดังนี้

รายวิชาและจำนวนหน่วยกิต		ภาษาศาสตร์ อังกฤษ	วรรณคดี อังกฤษ	สนทนาและ เรียงความ ภาษาอังกฤษ	วิชาอื่นๆที่ มหาวิทยาลัย กำหนด	รวมจำนวน หน่วยกิต
ประเภทของใบประกาศ						
ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น	ประเภทที่1	6	6	4	16	32
	ประเภทที่2	6	6	4		16
ระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย	ประเภทที่1	6	6	4	36	52
	ประเภทที่2	6	6	4	16	32

ตาราง 8 จำนวนหน่วยกิตวิชาภาษาอังกฤษตามกำหนดใบประกอบอาชีพครู

รายวิชาและจำนวนหน่วยกิต		หลักการ ของการ ศึกษา	จิตวิทยา การสอน และจิต วิทยาเด็ก	การสอน ภาษา อังกฤษ	ศิลปกรรม ใน การศึกษา	ฝึกสอน	วิชาอื่นๆ ที่มหา วิทยาลัย กำหนด	รวม จำนวน หน่วย กิต
ประเภทของใบประกาศ								
ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น	ประเภทที่1	3	3	3	2	2	1	14
	ประเภทที่2	2	2	2	1	2	1	10
ระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย	ประเภทที่1	3	3	3		2	3	14
	ประเภทที่2	3	3	3		2	3	14

ตาราง 9 จำนวนหน่วยกิตวิชาการศึกษาตามกำหนดใบประกอบอาชีพครู

จากตารางที่ 8 และ 9 จะเห็นได้ว่าจำนวนหน่วยกิตสำหรับวิชาเรียนในหลักสูตรพัฒนาครูสอนภาษาอังกฤษนั้นไม่สามารถที่จะพัฒนาครูให้สามารถสอนภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร โทะริอิ (1978) ให้ความเห็นว่าในการสอบผ่านใบประกอบวิชาชีพครูนั้นค่าควรมีมาตรฐานสูงขึ้นเพื่อสามารถผลิตครูที่มีคุณภาพได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใบประกาศสำหรับครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประเภทที่ 2 ซึ่งกำหนดให้มีจำนวนหน่วยกิตการเรียนภาษาอังกฤษเพียง 16 หน่วยเท่านั้น อีกทั้งการกำหนดหน่วยกิตไว้เพียง 2-3 สำหรับวิชาการศึกษา ภาษาอังกฤษและการฝึกสอนนั้นไม่เพียงพอ ประกอบกับการเรียนภาษาอังกฤษในโรงเรียนสัปดาห์ละไม่เกิน 4-6 ชั่วโมงเป็นเวลาหกปีนั้นไม่เพียงพอที่จะปูพื้นฐานผู้เรียนก่อนเข้ามหาวิทยาลัยได้ ดังนั้นครูส่วนใหญ่ที่จบการศึกษาจากระบบที่รัฐกำหนดจึง “ไม่มีความสามารถทางภาษาอังกฤษและการสอนภาษาอังกฤษพอที่จะเป็นครูที่มีคุณภาพได้” (โทะริอิ 1978)

อย่างไรก็ตาม ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้ประเทศญี่ปุ่นได้รับการสนับสนุนจากประเทศสหรัฐอเมริกาในการส่งครูฝึกหัดไปศึกษาต่อ โดยในปี ค.ศ. 1950 นักเรียนกลุ่มแรกที่ได้ทุน GARIOA (ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 1952 ถูกเปลี่ยนเป็นชื่อ Fulbright ตามชื่อของท่านวุฒิสมาชิกเจ วิลเลียม ฟูลไบรท์ (Senator J. William Fulbright)) มีโอกาสไปศึกษาวิชาการสอนภาษาในประเทศสหรัฐอเมริกาและได้นำเอาวิธีการสอนแบบ Oral Approach ของ ฟริส เข้ามาเผยแพร่ ซึ่งในขณะนั้นการสอนแบบ การสอนไวยากรณ์และการแปล (Grammar Translation) และ Oral method ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายกำลังเสื่อมความนิยม ในขณะที่เดียวกันการส่งเสริมให้มีการสร้างห้องปฏิบัติการทางภาษา (Language laboratory) เพื่อรองรับการสอนแบบ Oral Approach ได้ทำให้วิธีการสอนแบบนี้ได้รับความนิยมมาก ทุน ฟูลไบรท์ทำให้รัฐบาลสามารถส่งครูชาวญี่ปุ่นจำนวนปีละประมาณ 250 คนทุกปีไปศึกษาในต่างประเทศ ซึ่งเป็นประโยชน์มากเนื่องจากในช่วงหลังสงครามนี้ครูสอนภาษาอังกฤษส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสได้เดินทางไปศึกษาในต่างประเทศเลย

ในปี ค.ศ. 1955 กลุ่มนักธุรกิจในประเทศญี่ปุ่นเรียกร้องให้มีการปรับปรุงการเรียนการสอนภาษาอังกฤษให้สามารถผลิตผู้เรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารได้ ในปี ค.ศ. 1955 จึงมีการก่อตั้ง สมาคมการศึกษาภาษาอังกฤษ (The English Language Education Council-ELEC) ขึ้น ซึ่ง ELEC ได้จัดการประชุมและการฝึกอบรมให้กับครูสอนภาษาอังกฤษในหลายพื้นที่ เพื่อตอบสนองความต้องการของภาคธุรกิจโดยเฉพาะ

นอกจากนี้ยังมีสมาคมที่ส่งเสริมการสอนภาษาอังกฤษที่มีบทบาทเกิดขึ้นอีกมาก อาทิเช่น ZEN'EIREN (The National Federation of the Prefectural English Teachers' Organizations) ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1950; LLA (The Language Laboratory Association) ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1961; JACET (The Japan Association of College English Teachers) ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1962 และ FELES (The Federation of English Language Education Societies in Japan) ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1975

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนระบบการศึกษาเป็นแบบ 6-3-3-4 และกำหนดการศึกษาภาคบังคับเพิ่มเป็น 9 ปี นั้นทำให้ต้องผลิตครูจำนวนมากเพื่อรองรับการเรียนภาคบังคับเป็นเวลาสามปีในระดับมัธยมต้นซึ่งเป็นระดับชั้นที่เริ่มมีการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ประเทศญี่ปุ่นต้องประสบปัญหาขาดแคลนครูซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากภาวะสงครามโลกครั้งที่สอง จำนวนครูทั้งชาวต่างชาติและชาวญี่ปุ่นจึงมีไม่เพียงพอแก่ความต้องการในระยะแรก

ต่อมาในปี ค.ศ. 1985 มีการส่งเสริมโครงการ The Japan Exchange and Teaching Program (JET) ที่มีการแลกเปลี่ยนครูต่างชาติที่เรียกว่า ALT หรือ Assistant Language Teacher เข้ามาเป็นผู้ช่วยสอนตามโรงเรียนจำนวนนับพัน โครงการนี้เริ่มจากในปี ค.ศ. 1977 รัฐบาลได้จัดตั้งโครงการ Monbusho English Fellows (MEF) และ British English Teachers Scheme (BETS) ขึ้นเพื่อพัฒนามาตรฐานการสอนภาษาอังกฤษในญี่ปุ่น โครงการ MEF จะว่าจ้างคนหนุ่มสาวชาวอเมริกันมาช่วยที่ปรึกษาครูสอนภาษาอังกฤษ (English Teachers' Consultant -ETCs) ในคณะกรรมการการศึกษาของแต่ละเขตการปกครองของญี่ปุ่น ในปีแรกมีชาวอเมริกันเข้ามาจำนวนเก้าคน ในปีต่อมาชาวอังกฤษจำนวน 20 คนเดินทางเข้ามาภายใต้โครงการ BETS เพื่อมาช่วยครูชาวญี่ปุ่น (Japanese Teachers of English - JTEs) สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนมัธยม ในแต่ละปี จำนวนสมาชิกในโครงการทั้งสองเพิ่มขึ้นมากจนในปี ค.ศ. 1985 กระทรวงศึกษาธิการจึงเจรจากับกระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงมหาดไทย ในการร่วมก่อตั้งโครงการ Japan English Teacher (JET) เพื่อรวมเอาสองโครงการเข้าเป็นโครงการใหญ่ เพื่อเชิญครูชาวต่างชาติจากหลายประเทศ เช่น

ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อังกฤษ อเมริกา แคนาดา ไอร์แลนด์ ฝรั่งเศส และเยอรมัน เข้าร่วมโครงการ (National Institute for Educational Policy Research --NIER 2002)

จุดประสงค์ของโครงการคือการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษแบบฟัง-พูดในโรงเรียน แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร (โพชา 1997) โดยมีสาเหตุหลักมาจากทั้งครูชาวต่างประเทศและครูชาวญี่ปุ่น โดยครูชาวต่างประเทศในโครงการ ALT เห็นว่า ครูชาวญี่ปุ่นไม่ได้ช่วยพวกเขาทำให้การสอนอย่างเหมาะสม แต่ครูชาวญี่ปุ่นเห็นว่า ครูที่เป็น ALT ส่วนใหญ่จะทำหน้าที่เป็นต้นแบบการออกเสียงประโยคเท่านั้น ไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนที่สามารถก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาทางภาษาแต่อย่างใด ซึ่งการเป็นเพียงต้นแบบนี้ครูชาวญี่ปุ่นสามารถใช้สื่อการสอนอื่นแทนได้ นอกจากนี้ครูที่เป็น ALT ที่รับเข้ามาบางคนไม่มีคุณสมบัติและความสามารถพอที่จะสอนภาษาอังกฤษได้ ถึงแม้จะเป็นครูที่พูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ก็ตาม เนื่องจากไม่ได้ศึกษาทางด้านการสอนภาษา จึงขาดทักษะที่จำเป็นในการสอนภาษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนภาษาต่างประเทศ

4.4.3 สื่อการสอน

ความตื่นตัวในการสอนโดยวิธี Oral Approach ทำให้มีการก่อตั้งสมาคมห้องปฏิบัติการทางภาษา (Language Laboratory Association) ขึ้นในปี ค.ศ. 1961 ขณะนั้นมีสมาชิกจำนวน 700 คน ทางสมาคมได้เผยแพร่วิทยากรทางห้องระบบปฏิบัติการทางภาษาให้แก่โรงเรียนและมหาวิทยาลัย จนโรงเรียนและมหาวิทยาลัยเกือบทุกแห่งติดตั้งเครื่องอัดเสียง เครื่องเล่นเทป และบางแห่งสร้างห้องปฏิบัติการทางภาษาแบบครบวงจรขึ้นมาใช้ สถิติในตารางแสดงให้เห็นการขยายตัวอย่างรวดเร็วของการใช้ห้องปฏิบัติการทางภาษา ในระหว่างช่วง ปี ค.ศ. 1960 ถึง 1969 เป็นระยะเวลา 10 ปี

ปี	ก่อนปี ค.ศ. 1960	ก่อนปี ค.ศ. 1963	ปี ค.ศ. 1969
โรงเรียนมัธยม	2	54	353
มหาวิทยาลัย และวิทยาลัย	7	64	231
สถาบันอื่นๆ	2	36	115

ตาราง 10 จำนวนโรงเรียนที่มีการติดตั้งห้องปฏิบัติการทางภาษา

ส่วนในเรื่องของการผลิตตำราเรียนในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้ กระทรวงศึกษาธิการยังไม่มีมาตรการควบคุมคุณภาพของตำราเรียนที่ใช้กันในโรงเรียน โดยกระทรวงศึกษาธิการจะไม่ผลิตตำราเรียนเอง แต่จะให้สำนักพิมพ์เป็นผู้ผลิต โดยกระทรวงศึกษาธิการจะตรวจสอบมาตรฐานของตำราเรียนก่อนที่จะนำไปใช้ในสถานศึกษาได้ นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการยังก่อตั้งสภาสำหรับตรวจสอบมาตรฐานของตำราเรียนก่อนอนุญาตให้ใช้ได้ ในสถานศึกษา (Textbook Authorization Council) ซึ่งมีหน้าที่กำหนดขอบเขตของเนื้อหาสำหรับตำราเรียนด้วย

เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ในกฎหมายว่า “Compulsory education shall be free” ซึ่งหมายความว่าการศึกษาภาคบังคับจะเป็นการศึกษาแบบให้เปล่าคือผู้เรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งนี้รวมไปถึงตำรา

เรียนด้วย รัฐบาลจึงมีนโยบายให้หนังสือเรียนฟรีสำหรับการเรียนในระดับที่เป็นการศึกษาภาคบังคับทั้งในโรงเรียน รัฐบาล โรงเรียนในท้องถิ่น โรงเรียนเทศบาล และโรงเรียนเอกชน

4.4.4 การสอบวัดระดับภาษาต่างประเทศ

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1895 เป็นต้นมา วิชาภาษาอังกฤษเป็นวิชาหนึ่งในข้อสอบคัดเลือกรับบุคคลเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยทุกแห่ง และการที่นักเรียนจะสามารถก้าวเข้าไปศึกษาในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงได้นั้น จะต้องผ่านการสอบเข้าศึกษาในโรงเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนมัธยมต้น โรงเรียนประถม หรือแม้แต่โรงเรียนอนุบาลที่มีชื่อเสียง วิชาภาษาอังกฤษจึงเข้าไปเป็นวิชาหนึ่งที่ใช้คัดเลือกนักเรียนเข้าศึกษาในโรงเรียนต่างๆด้วย ดังนั้นเป้าหมายหลักในการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนญี่ปุ่นส่วนใหญ่คือการสอบผ่านการคัดเลือกเพื่อเข้าเรียนในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง ทักษะทางภาษาที่จำเป็นในการสอบจึงส่งผลกระทบอย่างมากต่อการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในประเทศญี่ปุ่น

ในปี ค.ศ. 1949 ซึ่งเป็นปีที่มหาวิทยาลัยได้รับการบรรจุเข้าระบบการศึกษาใหม่ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และมีการเปลี่ยนแปลงระบบการจัดสอบโดยแบ่งการสอบออกเป็นสองรอบ เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการทำให้การแบ่งรอบการสอบไปแบ่งระหว่างมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงกับมหาวิทยาลัยที่ไม่มีชื่อเสียงเป็นการสอบคนละวันโดยบังเอิญ จึงก่อให้เกิดปัญหาขึ้น จนต่อมาในปี ค.ศ. 1977 จึงมีการเปลี่ยนแปลงการสอบเข้ามหาวิทยาลัยให้มีการสอบสองครั้ง โดยรอบแรกเป็นข้อสอบทั่วไป (First Common Test) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อวัดความรู้ทั่วไปจากการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากนั้นมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจะมีข้อสอบเฉพาะ ในการสอบคัดเลือกเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยของคนอีกเป็นการสอบรอบที่สอง นอกจากนี้ยังเริ่มมีการนำผลการเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมาประเมินร่วมด้วย หลายฝ่ายมองว่าการคัดเลือกบุคคลเข้ามหาวิทยาลัยวิธีใหม่นี้จะส่งผลดีต่อผู้สมัคร เนื่องจากมหาวิทยาลัยทุกแห่งใช้ข้อสอบเดียวกันที่เป็นมาตรฐาน ผู้เชี่ยวชาญจากทุกมหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมในการออกข้อสอบซึ่งน่าจะให้เป็นธรรมแก่ผู้สมัครสอบมากขึ้น และการสอบครั้งแรกที่มุ่งเน้นความรู้ในระดับชั้นมัธยมปลายนั้นจะทำให้นักเรียนไม่ต้องไปเรียนพิเศษเพิ่มเติมเพื่อสอบเข้า แต่ผลจากการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนระดับชั้นมัธยมปรากฏว่าระบบการสอบใหม่นี้เพิ่มความเครียดให้กับนักเรียนมากขึ้น เนื่องจากได้มีการอนุญาตให้มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งสามารถออกข้อสอบคัดเลือกเองได้ ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงพยายามสร้างชื่อเสียงของตนโดยการออกข้อสอบที่ยากมาก จนบางครั้งเหนือความสามารถของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และข้อสอบวิชาภาษาอังกฤษก็เป็นเช่นนั้นด้วย ดังตัวอย่างข้อสอบภาษาอังกฤษ จากบทความของมะทซุยะมะ (1978) ที่ยกการใช้คำศัพท์ที่ยากเกินความสามารถของนักเรียนมากแล้ว เช่น การใช้คำ “admonition” จากข้อสอบเข้ามหาวิทยาลัยโตเกียว (Tokyo University) “incinerator” จากข้อสอบเข้ามหาวิทยาลัยเกียวโต (Kyoto University) “nomadic” จากข้อสอบเข้ามหาวิทยาลัยโซเฟีย (Sophia University) เป็นต้น ลักษณะของข้อสอบจะเป็นแบบปรนัยเพื่อความสะดวกในการตรวจให้คะแนน มีมหาวิทยาลัยเพียงไม่กี่แห่งที่เริ่มมีการทดสอบทักษะการฟังภาษาอังกฤษ แต่ยังไม่มียุคมหาวิทยาลัยแห่งใดจัดสอบทักษะการพูด จึงมีการวิพากษ์วิจารณ์ว่าการที่ไม่มีการทดสอบทักษะการพูดในข้อสอบทำให้บัณฑิตที่จบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยไม่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ดี

นอกจากการสอบเข้ามหาวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการ ได้อนุญาตให้มีการใช้ข้อสอบวัดระดับสมรรถนะทางภาษาอังกฤษทั่วไปที่ผลิตโดยสมาคมสำหรับการสอบวัดสมรรถนะทางภาษาอังกฤษ (Society for

Testing English Proficiency – STEP) ซึ่งเป็นสมาคมของชาวญี่ปุ่นเองเป็นครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1963 โดยข้อสอบมีทั้งหมด 3 ระดับ ระดับ 1 (1st) เป็นระดับยากที่สุด มีผู้เข้าสอบจำนวน 37,000 คน ต่อมาในปี ค.ศ. 1966 ได้มีการเพิ่มระดับที่ 4 (4th) เข้ามา หลังจากที่ได้รับคามนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในปี ค.ศ. 1987 มีการเพิ่มระดับเตรียมระดับ 1 (Pre-1st) และระดับ 5 เข้ามา และในปี ค.ศ. 1994 มีการเพิ่มระดับเตรียมระดับ 2 (Pre-2nd) จนในที่สุดข้อสอบ STEP จึงมีทั้งหมด 7 ระดับ และมีผู้เข้าสอบซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนระดับประถมและมัธยมศึกษา รายละเอียดเพิ่มเติมดูจาก www.eiken.or.jp

4.4.5 การเรียนภาษาต่างประเทศนอกระบบ

การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศนอกระบบถือเป็นอีกธุรกิจหนึ่งที่มีอัตราการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง มีการสอนภาษาต่างประเทศนอกระบบมากมาย ได้แก่ โรงเรียนสอนภาษา โดยเฉพาะ โรงเรียนกวดวิชาแบบทบทวนบทเรียนสำหรับนักเรียนที่ต้องการสอบผ่านในชั้นเรียนหรือสอบเข้าโรงเรียน เรียกว่า จูกุ (Juku) โรงเรียนกวดวิชาเพื่อเตรียมความพร้อมในการสอบเข้ามหาวิทยาลัยโดยเฉพาะ เรียกว่า โยะบิโกะ (Yobiko) รายการสอนภาษาทางวิทยุและโทรทัศน์ และตำราเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

โรงเรียนสอนภาษาโดยเฉพาะหรือที่เรียกว่า English conversation school มีกลุ่มเป้าหมายที่คนทำงาน นักวิจัย นักเรียน นักศึกษาที่จะไปเรียนต่อต่างประเทศ หรือผู้ที่ต้องการเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศ โรงเรียนสอนภาษาประเภทนี้ส่วนใหญ่จะใช้ครูชาวต่างชาติมาสอนการสนทนาภาษาอังกฤษเป็นหลัก และบริษัทเอกชนบางแห่งมีการจ้างครูจากโรงเรียนสอนภาษาไปสอนให้กับพนักงานในบริษัท (National Institute for Educational Policy Research–NIER, 2002) นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนสอนภาษาอีกประเภทหนึ่งคือโรงเรียนสำหรับเตรียมตัวสอบวัดระดับทางภาษาแบบต่างๆ เช่น Test of English as a Foreign Language (TOEFL) สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อ Test of English for International Communication (TOEIC) สำหรับผู้ที่ต้องการสมัครงาน เป็นต้น

โรงเรียนกวดวิชาแบบทบทวนบทเรียน (Juku) และโรงเรียนกวดวิชาเพื่อสอบเข้า (Yobiko) นั้นเกิดจากการที่วิชาภาษาอังกฤษเป็นหนึ่งในวิชาบังคับสำหรับการสอบเข้าศึกษาในระดับมัธยมปลายและมหาวิทยาลัย การแข่งขันที่สูงขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองทำให้นักเรียนต้องพยายามหาความรู้เพิ่มเติม รวมทั้งเรียนรู้เทคนิคในการทำข้อสอบ เพื่อสอบเข้าศึกษาสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียง

การเรียนภาษาต่างประเทศจากรายการวิทยุและโทรทัศน์เป็นที่นิยมมาก เนื่องจากสื่อต่างๆ ที่ผลิตออกมามีคุณภาพสูง นับตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1925 ที่สถานีวิทยุ NHK มีการกระจายเสียงเป็นภาษาอังกฤษ การใช้วิทยุกระจายเสียงสำหรับเรียนภาษาต่างประเทศ ก็เป็นที่นิยมกัน ภายหลัง NHK และสถานีวิทยุอีกหลายแห่งได้มีการสอนภาษาต่างประเทศทางวิทยุด้วย ในปี ค.ศ. 1953 NHK เริ่มผลิตรายการโทรทัศน์และมีรายการสอนภาษาต่างประเทศด้วย ดังนี้

1. ภาษาอังกฤษ   ภาษาอังกฤษเบื้องต้น (English for beginners)
                                          สนทนาภาษาอังกฤษ (English Conversation Class (for students and adults))
                                          ภาษาอังกฤษระดับสูง (English for advanced students)
                                          ภาษาอังกฤษสำหรับการสอบเข้า (English for students preparing for entrance exams) เป็นต้น
2. ภาษาฝรั่งเศสและเยอรมัน
3. ภาษาจีน รัสเซีย และสเปน

ความนิยมรายการสอนภาษาต่างประเทศทางวิทยุและโทรทัศน์สามารถวัดได้จากปริมาณการสั่งซื้อหนังสือประกอบการเรียนในทุกๆเดือน จากผู้ฟังหรือผู้ชมรายการดังกล่าวในปี ค.ศ. 1953 ดังต่อไปนี้

หนังสือประกอบการเรียนภาษา	จำนวน
ภาษาอังกฤษ	ประมาณกว่า 1,500,000
ภาษาฝรั่งเศส	ประมาณกว่า 90,000
ภาษาเยอรมัน	ประมาณกว่า 80,000
ภาษารัสเซีย	ประมาณกว่า 40,000
ภาษาจีนและสเปน	ประมาณกว่า 30,000

ตาราง 11 จำนวนการสั่งซื้อหนังสือประกอบการเรียนภาษาต่างประเทศในแต่ละเดือน (Koike, 1978)

จึงกล่าวได้ว่า การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศนอกระบบการศึกษาในญี่ปุ่นได้รับการตอบรับจากคนญี่ปุ่นอย่างมาก และดูเหมือนในการสอนภาษาอังกฤษจะได้รับความสำเร็จในการตอบรับดีกว่าการเรียนการสอนในระบบการศึกษาเสียอีก

4.4.6 ปัญหาและอุปสรรค

เนื่องจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่มีการพัฒนาการเรียนการสอนมากที่สุดในญี่ปุ่น ทั้งในภาครัฐเองและภาคเอกชน จึงมีการศึกษาในเรื่องผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนค่อนข้างมาก จากรายงานหรือบทความของนักการศึกษา นักวิจัยและหน่วยงานต่างๆ แสดงให้เห็นว่า การสอนภาษาอังกฤษในประเทศญี่ปุ่นยังไม่ประสบผลสัมฤทธิ์นัก และยังคงประสบปัญหาที่เป็นข้อจำกัดในการพัฒนาวิธีการสอนมาก

ผู้วิจัยจะยกประเด็นปัญหาสำคัญที่พบร่วมกันในบทความวิจัยที่กล่าวถึงปัญหาในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ได้แก่บทความของ โคเออิเกะ (Koike, 1978) มะทซึยามะ (Matsuyama, 1978) โพซา (Poza, 1997) และ สถาบันเพื่อการวิจัยทางด้านนโยบายการศึกษาแห่งชาติ (National Institute for Educational Policy Research--NIER, 2002) ดังนี้

1. วิธีการสอนของครูจำนวนมากที่ยังคงยึดติดกับแบบ การสอนไวยากรณ์และการแปล (Grammar Translation)
2. ผู้เรียนไม่มีโอกาสใช้ภาษาต่างประเทศจริง
3. การขาดแคลนครูผู้สอนที่พูดภาษาอังกฤษได้ดี
4. ไม่มีการพัฒนาครูสอนภาษาอังกฤษที่มีประสิทธิภาพ
5. ขนาดของห้องเรียนที่ใหญ่เกินไป
6. นักเรียนไม่มีแรงจูงใจในการเรียน
7. อิทธิพลของข้อสอบภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอบเข้าโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย

การสอนภาษาอังกฤษในญี่ปุ่นยังไม่สัมฤทธิ์ผลเนื่องมาจากสาเหตุ 7 ประการ ดังนี้

ประการแรก การสอนแบบไวยากรณ์และการแปล (Grammar Translation) ที่ยังคงใช้กันอย่างแพร่หลายในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและมหาวิทยาลัยนั้น ฮิโนะ (Hino, 1988) ได้ให้ความเห็นว่า เป็นวิธีที่ส่งผลเสียให้กับการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมาก นอกจากนี้นักเรียนจะไม่มีโอกาสได้ฝึกการฟัง-พูดแล้ว การสอนแบบไวยากรณ์และการแปล (Grammar Translation) นี้ยังทำให้นักเรียนอ่านได้ช้าลง เพราะต้องกังวลกับการแปลความหมายให้ถูกต้อง ส่งผลให้เกิดความเหนื่อยหน่ายในการเรียน และทำให้นักเรียนไม่สามารถใช้ภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพในที่สุด ครูผู้สอนมักใช้ตำราเรียนที่ยากเกินไป เช่นการให้นักเรียนอ่านและแปลวรรณกรรมภาษาอังกฤษที่มีชื่อเสียงอย่าง วรรณกรรมของเชกสเปียร์ (Shakespeare 1564-1616) เป็นต้น เนื่องจากครูสอนภาษาอังกฤษในระดับนี้ส่วนใหญ่จะจบการศึกษาทางด้านวรรณคดีอังกฤษหรือวรรณคดีอเมริกันจากวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยที่ยังคงเรียนภาษาตามระบบเก่าอยู่ บราวน์เนล (Brownell, 1967) ได้กล่าวไว้เช่นกันว่าการเรียนจากตำราที่เป็นวรรณกรรมจะเน้นการแปลมากกว่าความเข้าใจภาษาซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการสื่อสาร อีกทั้งภาษาที่ใช้ในวรรณกรรมไม่ได้เป็นภาษาที่นักเรียนจะได้ใช้ในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันด้วย อย่างไรก็ตาม สเลเตอร์ (Slater, 1997) ได้ให้ความเห็นว่าสาเหตุที่การสอนแบบไวยากรณ์และการแปล (Grammar Translation) ยังคงเป็นที่นิยมนั้น เนื่องจากโดยปกติแล้วครูผู้สอนมักจะถนัดสอนโดยวิธีที่ตนเคยเรียนมา ใช่ว่าวิธีนั้นเป็นวิธีที่ดี อีกทั้งภาระงานที่ครูต้องรับผิดชอบทำให้ไม่มีเวลาเตรียมบทเรียนใหม่ที่ดีขึ้นไม่ถนัด นอกจากนี้ระบบการสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่มีการแข่งขันสูง มีปริมาณผู้สมัครสอบเป็นจำนวนมาก ทักษะทางภาษาที่สามารถนำมาทดสอบได้จึงเป็นเพียงทักษะความเข้าใจโดยเฉพาะทักษะการอ่าน ดังนั้นแนวโน้มของการสอนภาษาต่างประเทศในระดับมัธยมปลายนี้จึงมักเน้นที่ทักษะการอ่านเพียงทักษะเดียว โดยให้ความสำคัญกับการแปลเป็นหลัก

ประการที่สอง ชาวญี่ปุ่นไม่มีโอกาสได้ใช้ภาษาต่างประเทศในชีวิตประจำวัน เนื่องจากมีภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาหลักในการติดต่อสื่อสารในสังคม การพัฒนาสมรรถนะทางภาษาจึงเป็นไปได้ยาก แม้จะมีโครงการ JET ที่แลกเปลี่ยนครูชาวต่างชาติเข้ามาเป็นผู้ช่วยสอน แต่การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากครูชาวต่างชาติส่วนใหญ่ทำหน้าที่เหมือนเครื่องเล่นเทปแบบฝึกหัดบทสนทนาให้นักเรียนพูดตาม (โพชา 1997)

ประการที่สาม นอกจากจะไม่มีโอกาสได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมที่พูดภาษาอังกฤษแล้ว การเรียนการสอนภาษาอังกฤษในชั้นเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางเนื่องจากครูผู้สอนเองยังไม่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ดี อีกทั้งระบบการเรียนของญี่ปุ่นนั้นเป็นระบบบอวูโตซึ่งครูถือเป็นผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดในห้องเรียน

และเป็นผู้เชี่ยวชาญที่สุด ส่งผลให้นักเรียนไม่กล้าใช้ภาษาเพราะกลัวผิดและรู้สึกท้อในการฝึกใช้ภาษาซึ่งแม้แต่ครูเองก็ยังไม่สามารถพูดได้ ดังนั้นการพัฒนาครูจึงเป็นสิ่งจำเป็น

ประการที่สี่ ข้อกำหนดในการรับครูเข้าสอน และข้อกำหนดในการสอบใบประกอบวิชาชีพครู ไม่ได้มีเนื้อหาและกิจกรรมที่เข้มข้นพอที่จะทำให้ครูสามารถพูดและสอนภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ครูสอนภาษาอังกฤษตามโรงเรียนไม่จำเป็นต้องจบการศึกษาทางการสอนภาษาอังกฤษ (Brownell 1967) ดังนั้นจึงเป็นผลให้คุณภาพการศึกษาในโรงเรียนไม่ได้มาตรฐาน และสิ่งนี้เองที่เป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาการเรียนการสอนให้สัมฤทธิ์ผล

ประการที่ห้า ปัญหาเรื่องขนาดของห้องเรียนที่ใหญ่เกินไป ห้องเรียนส่วนใหญ่มีนักเรียนถึง 40-60 คน หากเป็นในระดับมหาวิทยาลัยจะมีจำนวนนักเรียนต่อชั้นเรียนมากกว่า 60 คน และในบางวิทยาลัยมีนักเรียนถึงร้อยกว่าคนในห้องเรียนหนึ่งห้อง การที่มีนักเรียนจำนวนมากทำให้ในแต่ละชั้นเรียนมีผู้เรียนที่มีความสามารถทางภาษาที่หลากหลาย และเป็นปัญหาสำหรับครูผู้สอนเป็นอย่างมากในการพัฒนาความสามารถของนักเรียนให้ได้ทั่วถึง (Clark 1997)

ประการที่หก คือการที่นักเรียนขาดแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะทางภาษาอังกฤษของตนให้สามารถติดต่อสื่อสารได้ไม่ว่าจะเป็นทักษะการฟัง พูด เขียน หรืออ่าน ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาคั้งที่กล่าวมาข้างต้น หรืออาจเกิดจากปัญหาสำคัญประการสุดท้ายที่มีการอภิปราย ได้แย้งและวิพากษ์วิจารณ์กันมากที่สุด ซึ่งก็คือปัญหาเรื่องข้อสอบภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอบเข้า

ประการที่เจ็ด การสอบภาษาอังกฤษในทุกระดับชั้นมีผลกระทบเป็นอย่างมากต่อการเรียนการสอน ภาษาอังกฤษต่างประเทศในเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอบเข้ามหาวิทยาลัย เนื่องจากชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ถือว่าเป็นการสอบชีวิตไปถึงอาชีพการงานของเขาในอนาคต พวกเขาถึงกับตั้งชื่อการสอบนี้ว่าเป็น "Examination Hell" หรือนรกแห่งการสอบนั่นเอง ข้อสอบสำหรับวัดความสามารถทางภาษาอังกฤษเป็นข้อสอบที่เน้นความสามารถของผู้เรียนในการตอบคำถามให้ถูกต้อง โดยส่วนใหญ่ใช้ภาษาเขียน และให้ความสำคัญกับการอ่านและไวยากรณ์เป็นหลัก ลักษณะของข้อสอบเข้าที่ใช้กันทั่วประเทศนี้ มีผลกระทบเป็นอย่างมากต่อการสอนภาษาอังกฤษในชั้นเรียน การสอนให้เน้นฟัง-พูดคั้งที่กำหนดไว้ในหลักสูตร กลายเป็นสิ่งที่ครูและนักเรียนส่วนใหญ่มองข้าม การแก้ปัญหาโดยการเพิ่มส่วนของการฟัง-พูดเข้าไปในข้อสอบ ก็ยังเป็นเพียงความพยายามของรัฐ

ญี่ปุ่นประสบปัญหาเหล่านี้มาโดยตลอด และปัญหาต่างๆมีความเกี่ยวเนื่องกัน จนเมื่อเริ่มเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ญี่ปุ่นจึงได้วางแผนการปฏิรูป เพื่อแก้ปัญหาที่เผชิญในอดีตอย่างเป็นระบบ และมุ่งพัฒนาความสามารถทางภาษาอังกฤษของคนในชาติอย่างเร่งด่วน

5. การสอนภาษาต่างประเทศในสมัยต้นศตวรรษที่ 21

5.1 สภาพทั่วไปของประเทศญี่ปุ่น

แม้ปัจจุบันนี้ญี่ปุ่นไม่ได้เผชิญกับภาวะสงครามที่ตนต้องเร่งฟื้นฟูพัฒนาประเทศเพื่อความอยู่รอด หรือป้องกันตนจากลัทธิจักรวรรดินิยมแล้ว ชาวญี่ปุ่นซึ่งถือเป็นชาตินักพัฒนา ยังคงคิดตามกระแสโลกเพื่อการพัฒนาตนเอง

อยู่เสมอ ปัจจุบันการที่โลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้ชาวญี่ปุ่นตระหนักถึงความจำเป็นในการพึ่งพากันในระดับสากล กับนานาประเทศ หรือที่เรียกว่า International interdependency ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ญี่ปุ่นจึงวางนโยบายว่าคนในชาติต้องมีความสามารถในการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับชาวต่างประเทศเพื่อความร่วมมือในด้านต่างๆในระดับสากล เช่นการร่วมมือกันในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นปัญหาระดับโลก หรือความร่วมมือกันทางการค้า เป็นต้น ทั้งนี้ญี่ปุ่นตระหนักว่าคนต้องพยายามสื่อสารให้มีประสิทธิภาพเพื่อความเข้าใจตรงกันกับนานาประเทศ ญี่ปุ่นมองว่าปัจจุบันคนในชาติต้องดำรงคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมระดับนานาชาติ กล่าวคือชาวญี่ปุ่นแต่ละคนต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลและความรู้ระดับสากลในโลกที่เทคโนโลยีการสื่อสารก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วได้ด้วยตนเอง ชาวญี่ปุ่นต้องสามารถเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแห่งภูมิปัญญา (Knowledge-based society) และสามารถติดต่อธุรกิจกับตลาดโลกได้

ชาวญี่ปุ่นมิได้ตระหนักถึงการที่ญี่ปุ่นต้องเข้าใจวัฒนธรรมของชาติอื่น สามารถแข่งขันในตลาดโลก และในทางวิชาการเท่านั้น แต่เห็นความจำเป็นที่จะต้องแสดงความคิดเห็นของญี่ปุ่นเองให้ทั่วโลกได้เห็นและเข้าใจคนด้วยความจำเป็นนี้ต้องอาศัยความสามารถในการถ่ายทอดความคิดเห็นของคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากผลสำรวจและงานวิจัยจำนวนมาก ภาษาอังกฤษถือเป็นภาษาต่างประเทศที่ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากภาษาอังกฤษมีบทบาทในการติดต่อสื่อสารของคนทั่วโลก รัฐบาลญี่ปุ่นจึงมีการส่งเสริมการเรียนภาษาอังกฤษ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างคนในชาติให้มีความสามารถในการติดต่อกับนานาประเทศ เพื่อการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ญี่ปุ่นกับนานาประเทศ สร้างการยอมรับและความน่าเชื่อถือให้กับประเทศญี่ปุ่น และทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีบทบาทในสังคมโลกมากขึ้น

5.2 ระบบการศึกษาของญี่ปุ่นในช่วงต้นศตวรรษที่ 21

ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนที่แล้วว่าในช่วงต่อระหว่างปลายศตวรรษที่ 20 ถึงต้นศตวรรษที่ 21 ญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดในกฎหมายการศึกษาในปี ค.ศ. 1998 ให้มีการรวมหลักสูตรระดับมัธยมต้น 3 ปีและมัธยมปลาย 3 ปี เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา 6 ปี เพื่อให้มีความต่อเนื่องกันของหลักสูตรสำหรับนักเรียนที่ต้องการศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นแบบ 6-6-4 คือระดับประถมศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษา 6 ปี และระดับมหาวิทยาลัย 4 ปี แต่อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นยังคงระบบการศึกษาโดยรวมที่กำหนดไว้ตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองคือแบบ 6-3-3-4 โดยมีการศึกษาภาคบังคับในช่วง 9 ปี คือในระดับประถมศึกษา 6 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี นอกจากนี้ยังมีการศึกษาในระบบที่ไม่เป็นการศึกษาภาคบังคับ คือตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจนถึงวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย สำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาความสามารถของคนเพิ่มเติมตามความถนัด นอกจากนี้ยังมีการศึกษาแบบทางไกลซึ่งแพร่หลายมากขึ้น อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

ด้วยความที่ชาวญี่ปุ่นมีนิสัยชอบการแสวงหาความรู้ประกอบกับการแข่งขันทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในชาติ จึงมีการเติบโตอย่างรวดเร็วของการศึกษาภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษในลักษณะที่เรียกว่า การศึกษานอกระบบ ซึ่งมีทั้งแบบที่สนับสนุนการศึกษาในระบบ เช่นการเรียนกวดวิชาเพื่อเสริมการเรียนในระบบ หรือเพื่อสอบเข้า และแบบที่ผู้เรียนต้องการพัฒนาตนเองเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล เช่นการเรียนทางรายการวิทยุ หรือโทรทัศน์ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่ารายการเหล่านี้มุ่งเน้นให้การศึกษาอย่างจริงจัง ไม่ได้แค่ให้ความรู้ทั่วไป มี

หนังสือประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ และสำหรับบางรายการมีการสอบเพื่อเทียบวัดระดับความรู้กับการศึกษาในระบบ อีกด้วย

การพัฒนาการศึกษาในประเทศญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นไปโดยรัฐบาลกำหนดและระบุเป็นนโยบายเพื่อนำไปปฏิบัติใช้กันในระบบ หรือโดยภาคเอกชนซึ่งถือเป็นการศึกษานอกระบบนั้น มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเรียนการสอน ภาษต่างประเทศในญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก เนื่องจากชาวญี่ปุ่นตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนภาษา ต่อการพัฒนาความสามารถและความเป็นอยู่ของคนในชาติ เพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ให้ญี่ปุ่น สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นๆ ได้

5.3 การศึกษาภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นในช่วงต้นศตวรรษที่ 21

สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดในกฎหมายสถานศึกษาของญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1998 วิชา ภาษต่างประเทศได้กลายเป็นวิชาบังคับสำหรับการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นให้ความสำคัญต่อการเรียนภาษาต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งยังคงเป็น ภาษต่างประเทศที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบหรือนอกระบบ

สำหรับการศึกษาในระบบนั้น จะเห็นได้ว่าหลังจากที่ภาษาต่างประเทศกลายเป็นวิชาบังคับได้ไม่นาน ในปี ค.ศ. 2002 มีความเคลื่อนไหวสำคัญที่ตามมาคือการออกแผนยุทธศาสตร์เพิ่มสมรรถนะทางภาษาอังกฤษให้กับ ชาวญี่ปุ่น (Strategic Plan to Cultivate Japanese with English Abilities) ซึ่งระบุให้เริ่มดำเนินการในปี ค.ศ. 2003 โดย กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการให้สำเร็จตามแผนภายในระยะเวลา 5 ปี ซึ่งจะแล้วเสร็จใน ปี ค.ศ. 2008 ในแผนยุทธศาสตร์นี้ ได้มีการกำหนดแนวทางการสอนภาษาต่างประเทศ (The Course of Study for Foreign Languages) ซึ่งมุ่งเน้นสำหรับการสอนภาษาอังกฤษโดยเฉพาะ ส่วนภาษาต่างประเทศอื่นๆ ไม่ได้มีการกำหนด แนวทางการสอนไว้ชัดเจนแต่อย่างใด เพียงแต่ให้ข้อเสนอแนะเพื่อที่ครูผู้สอนได้นำแนวทางการสอนภาษาอังกฤษที่ได้ วางไว้ไปประยุกต์ใช้ในการสอนภาษาต่างประเทศอื่นๆ การกำหนดหลักสูตรเช่นนี้แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลให้ ความสำคัญกับภาษาอังกฤษเป็นอันดับหนึ่ง นอกจากนี้ ในการสอบเข้าสถานศึกษาส่วนใหญ่หรือการสมัครเข้าทำงาน วิชาภาษาอังกฤษก็ได้รับการบรรจุเป็นภาษาต่างประเทศที่สำคัญเป็นอันดับหนึ่ง และเป็นรายวิชาหนึ่งในการวัด ความสามารถของผู้สมัครเช่นกัน

สำหรับศึกษานอกระบบนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาจากบทความในหนังสือพิมพ์รายวันโยะมิอิริ (Yomiuri) ฉบับวันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 2005 พบว่าทุกวันนี้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับหนึ่งใน ประเทศญี่ปุ่น โดยบทความได้รายงานผลสำรวจจำนวนผู้ซื้อหนังสือประกอบการเรียนภาษาต่างประเทศจากรายการ โทรทัศน์และวิทยุ โดยบริษัท NHK ซึ่งถือเป็นบริษัทผลิตรายการวิทยุและโทรทัศน์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศญี่ปุ่น ผล สำนวนดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของความนิยมเรียนภาษาต่างประเทศในญี่ปุ่นเป็นอย่างดี เนื่องจากกลุ่ม ตัวอย่างไม่จำกัดเฉพาะนักเรียนนักศึกษาเท่านั้น แต่รวมไปถึงคนทำงานในสาขาอาชีพต่างๆ จากข้อมูลที่ได้พบว่า หนังสือเรียนภาษาต่างประเทศที่มียอดขายสูงสุดตลอด 10 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 ถึงปี 2004 คือหนังสือ ประกอบการเรียนภาษาอังกฤษ ส่วนจำนวนยอดขายหนังสือประกอบการเรียนภาษาต่างประเทศอื่นๆ มีการ เปลี่ยนแปลงในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาดังนี้

ปี ค.ศ. 1994	ยอดขายหนังสือ (แสนเล่ม)	ปี ค.ศ. 2004	ยอดขายหนังสือ (แสนเล่ม)
ภาษาเยอรมัน	14	ภาษาจีน	14
ภาษาฝรั่งเศส	14	ภาษาเยอรมัน	11
ภาษาจีน	12	ภาษาฝรั่งเศส	11
ภาษาสเปน	9	ภาษาอิตาลี	10
ภาษาเกาหลี	8	ภาษาสเปน	9
ภาษาอิตาลี	8	ภาษาเกาหลี	9

ตาราง 12 ยอดขายหนังสือประกอบการเรียนภาษาต่างประเทศผ่านทางรายการวิทยุ

ปี ค.ศ. 1994	ยอดขายหนังสือ (แสนเล่ม)	ปี ค.ศ. 2004	ยอดขายหนังสือ (แสนเล่ม)
ภาษาเยอรมัน	14	ภาษาเกาหลี	20 ~ 18
ภาษาฝรั่งเศส	14	ภาษาจีน	15
ภาษาจีน	13	ภาษาอิตาลี	12
ภาษาสเปน	9	ภาษาเยอรมัน	11
ภาษาอิตาลี	8	ภาษาฝรั่งเศส	11
ภาษาเกาหลี	8	ภาษาสเปน	10

ตาราง 13 ยอดขายหนังสือประกอบการเรียนภาษาต่างประเทศผ่านทางรายการโทรทัศน์

จะเห็นได้ว่าระยะหลังในช่วงปี ค.ศ. 2004 การเรียนภาษาเกาหลีผ่านทางโทรทัศน์ได้รับความนิยมอันดับหนึ่งรองจากภาษาอังกฤษ ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ชาวญี่ปุ่น ได้ข้อมูลตรงกันว่าเป็นผลมาจากความนิยมดูภาพยนตร์ และละครที่นำเข้ามาจากประเทศเกาหลีจำนวนมาก ภาษาจีนเป็นภาษาต่างประเทศที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับสองรองมา ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้เรียนภาษาจีนส่วนใหญ่เห็นว่าประเทศจีนมีการเติบโตทางธุรกิจอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการเรียนภาษาจีน จึงเป็นข้อได้เปรียบในการดำเนินธุรกิจในอนาคต

ความนิยมเรียนภาษาต่างประเทศใดภาษาหนึ่ง เป็นปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศโดยรวมเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและสอบถามจากนักการศึกษาหลายท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์สภาพการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในญี่ปุ่นในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 นี้ จากการศึกษาพบว่าญี่ปุ่นได้มีการกำหนดนโยบายปฏิรูปการศึกษาภาษาต่างประเทศใหม่ และพยายามทำการค้นคว้าวิจัยถึงประสิทธิผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งจะใช้เวลา 5 ปี เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2003 และจะมีการประเมินผลหลังปี ค.ศ. 2008 นอกจากนี้ พบว่ามีการขยายตัวอย่างมากของการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากนโยบายที่รัฐบาลกำหนด ความต้องการของภาคเอกชน หรือความต้องการของปัจเจกบุคคล สิ่งนี้ส่งผลต่อการผลิตสื่อการสอนที่เพิ่มมากขึ้น รวมถึงการค้นคว้าวิจัยที่ขยายตัวมากขึ้นด้วย ส่วนปัญหาและอุปสรรคใน

การพัฒนาการเรียนการสอนอยู่เสมอโดยผู้วิจัยเลือกศึกษาจากหนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์ในประเทศญี่ปุ่น เพราะสามารถสะท้อนความคิดเห็นโดยรวมจากประชาชน ไม่จำกัดเฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ผู้วิจัยได้กล่าวถึงการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในญี่ปุ่นในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 โดยแบ่งเป็น 2 หัวข้อใหญ่คือ (1) นโยบายการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศและการเรียนการสอนในระบบ และ (2) สภาพการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ซึ่งจะเสนอ เสียงสะท้อนจากการนำนโยบายการศึกษาภาษาต่างประเทศในระบบใหม่ไปใช้ การขยายตัวของการเรียนการสอนนอกระบบ การพัฒนาสื่อการสอน การค้นคว้าวิจัย และ ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบ

5.3.1 นโยบายการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศและการเรียนการสอนในระบบ

ในตอนนี้อย่างยิ่งใคร่ขอนำเสนอนโยบายการศึกษาภาษาต่างประเทศเพื่อให้เห็นภาพรวมของการพัฒนา จากนั้นจะนำเอาหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาระบบฉบับปรับปรุง และการดำเนินการพัฒนาในหัวข้อต่างๆตามที่ระบุไว้ในนโยบายมาอภิปรายเพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การอภิปรายสภาพการศึกษาภาษาต่างประเทศโดยรวมทั้งในและนอกระบบ

ทางกระทรวงศึกษาธิการได้มีการทบทวนเพื่อปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาภาษาต่างประเทศ หรือที่ชาวญี่ปุ่นเรียกว่า 'Course of study'¹ ในปี ค.ศ. 2002 เพื่อมุ่งเน้นพัฒนาพื้นฐานของทักษะการสื่อสารที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ทางกระทรวงศึกษาธิการตระหนักว่าการปรับหลักสูตรนี้ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงในระบบทั้งหมดของการเรียนภาษาซึ่งครอบคลุมและเกี่ยวเนื่องกับการปรับวิธีการสอน การพัฒนาระดับความสามารถของครูผู้สอน การพัฒนาระบบการรับนักเรียนเข้าศึกษาในทุกระดับชั้นการศึกษาทั้งในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย และรวมไปถึงการวางหลักสูตรใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายที่ทางกระทรวงศึกษาธิการได้วางไว้ กระทรวงศึกษาธิการจึงจัดประชุมผู้เชี่ยวชาญในสาขาจำนวนหนึ่งที่เรียกว่า Round-table Committee for the Improvement of English Teaching Methods เพื่อหารือในการปรับวิธีการสอน และ Round-table Committee on English Education Reform เพื่อหารือในการปรับระบบการศึกษา จนได้ผลสรุปออกมาในรูปของแผนการปฏิบัติในการเพิ่มสมรรถนะภาษาอังกฤษของชาวญี่ปุ่น ภายใต้หัวข้อ Strategic Plan to Cultivate Japanese with English Abilities ซึ่งออกเผยแพร่ในเดือนกรกฎาคมปี ค.ศ. 2002 และเริ่มดำเนินการในปี ค.ศ. 2003 โดยกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการให้สำเร็จตามแผนภายในระยะเวลา 5 ปี จะแล้วเสร็จในปี ค.ศ. 2008

นโยบายการปฏิรูปการศึกษาภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศฉบับนี้แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของรัฐบาลญี่ปุ่นในการพัฒนาความสามารถของคนในชาติ และการพัฒนาประเทศที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก รัฐบาลได้กำหนดให้มีการปฏิรูประบบการศึกษาภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ ซึ่งครอบคลุมแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษของคนในชาติ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.3.1.1 การปรับปรุงการสอนในห้องเรียน

เป้าหมายของการปรับปรุงการสอนในห้องเรียนระบุไว้ว่า จะต้องมีการจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเพื่อเป็นการพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร การจะบรรลุเป้าหมายได้นั้นในแผนปฏิบัติมีข้อกำหนดที่น่าสนใจดังนี้

¹ Course of study ในหลักสูตรการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นจะระบุถึงวัตถุประสงค์ เนื้อหาโดยรวม หลักการและข้อเสนอแนะวิธีการสอนของแต่ละรายวิชา

1. ครูผู้สอนต้องใช้ภาษาอังกฤษในการสอน และจัดกิจกรรมต่างๆ
2. ลดขนาดห้องเรียนลงให้สอนเป็นกลุ่มย่อย และแบ่งระดับของผู้เรียนตามสมรรถนะทางภาษาทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย
3. ตั้งให้มีโรงเรียนต้นแบบที่เก่งทางด้านจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในแต่ละชุมชน

ในแผนปฏิบัติการวางแนวทางส่งเสริมไว้ห้าประการดังนี้คือ (1) ส่งเสริมให้มีการนำข้อเสนอแนะการจัดหลักสูตรการสอนภาษาต่างประเทศ (The Course of Study for Foreign Languages) ไปใช้อย่างจริงจัง (2) ส่งเสริมให้มีโครงการที่เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาภาษาอังกฤษ (3) ส่งเสริมให้มีการเพิ่มจำนวนครูและสื่อการสอนใหม่ๆ (4) ส่งเสริมให้มีการจัดทำข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาภาษาอังกฤษ และ (5) ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนแนวทางการเรียนการสอนในห้องเรียนที่ประสบความสำเร็จ โดยแต่ละแนวทางส่งเสริมได้มีการวางแผนปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมดังนี้

(1) ข้อเสนอแนะการจัดหลักสูตรการสอนภาษาต่างประเทศ (The Course of Study for Foreign Languages)

กระทรวงศึกษาธิการได้ระบุข้อเสนอแนะการจัดหลักสูตรการสอนภาษาต่างประเทศ (The Course of Study for Foreign Languages) ที่ได้เริ่มประกาศใช้ในปี ค.ศ. 2002 เพื่อตอบรับกับการที่โลกเข้าสู่ภาวะความเป็นนานาชาติ ที่มีการติดต่อสื่อสารโดยใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก ข้อเสนอแนะการจัดหลักสูตรนี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้ ตั้งแต่ระดับพื้นฐานคือการพูดในชีวิตประจำวันและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารไปถึงระดับสูงขึ้น ข้อเสนอแนะการจัดหลักสูตรการสอนภาษาต่างประเทศนี้ จะครอบคลุมระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เท่านั้นตามที่ทางกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้วิชาภาษาต่างประเทศเป็นวิชาบังคับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 สำหรับการศึกษาในช่วงชั้น 2 ช่วงนี้เป็นเวลา 6 ปี ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งใช้เวลาเรียน 3 ปีนั้น ในข้อเสนอแนะได้กำหนดให้เน้นการสอนทักษะการฟังและการพูดเป็นหลัก ส่วนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งใช้เวลาเรียนอีก 3 ปีจึงให้เพิ่มทักษะการอ่านและการเขียนเข้ามา

การกำหนดหลักสูตรเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าชาวญี่ปุ่นเริ่มเชื่อว่าการเริ่มเรียนภาษาต่างประเทศโดยการฝึกทักษะการฟัง-พูดก่อนจะทำให้การเรียนประสบความสำเร็จมากกว่าการฝึกทักษะทั้งสี่ทักษะคือ ฟัง พูด อ่านและเขียนพร้อมกัน ดังเช่นที่กำหนดไว้ในข้อเสนอแนะการจัดหลักสูตรเดิมที่ใช้ในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

นอกจากนี้ข้อเสนอแนะการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศฉบับใหม่ในปี ค.ศ. 2002 นั้นยังเพิ่มเนื้อหาและการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนภาษาควบคู่กับวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้ภาษาต่างประเทศด้วย

ญี่ปุ่นเชื่อว่าการ “ใช้ภาษาอังกฤษเป็น” (“make use of English”) นั้นไม่ใช่เพียงแต่มีความรู้ทางด้านไวยากรณ์และคำศัพท์ แต่จะต้องรู้จักในการใช้ภาษาสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆด้วย ดังนั้นในแผนปฏิบัติการนี้จึงไม่สนับสนุนให้สอนโดยวิธีแบบไวยากรณ์และการแปล และห้องเรียนที่ครูเป็นศูนย์กลาง แต่จะให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน เพื่อการสื่อสาร โดยให้สอดคล้องกับไวยากรณ์และคำศัพท์เข้าไปด้วย ซึ่งวิธีการสอนนี้ได้มีการกำหนดไว้ในข้อเสนอแนะการจัดหลักสูตรการสอนภาษาต่างประเทศ (The Course of Study for Foreign Languages) ของ

กระทรวงศึกษาธิการอย่างชัดเจน ว่าให้ครูจัดกิจกรรมโดยเน้นให้นักเรียนได้มีโอกาสใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ และให้ครูใช้ภาษาอังกฤษสอน เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับประสบการณ์ในการพยายามใช้ภาษาอังกฤษเพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกของตนได้ และในการนี้จึงได้มีการส่งเสริมให้ใช้ครูผู้ช่วย (Assistant language teachers – ALTs) ในการจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มย่อย และส่งเสริมให้มีการคิดค้นวิธีการเรียนการสอนแบบใหม่ๆ เพื่อให้เป็นต้นแบบสำหรับห้องเรียนและโรงเรียนอื่นๆ ได้

ผู้วิจัยใคร่ขอนำรายละเอียดของข้อเสนอแนะการจัดหลักสูตรที่ญี่ปุ่นส่งเสริมให้โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลายนำไปใช้ในปัจุบันมาอภิปราย เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพรวมของการศึกษาภาษาต่างประเทศของนักเรียนญี่ปุ่นที่มีการกำหนดให้สอนอย่างเป็นทางการในระบบเป็นระยะเวลา 6 ปี ซึ่ง 3 ปีแรกอยู่ในระบบการศึกษาภาคบังคับและอีก 3 ปีในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งไม่ได้เป็นการศึกษาภาคบังคับ และไม่เป็นที่น่าแปลกใจเลยว่าในข้อเสนอแนะนั้นมีการกำหนดการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศหลัก ส่วนภาษาต่างประเทศอื่นให้อัดตามแบบภาษาอังกฤษดังนี้

หลักสูตรการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ญี่ปุ่นได้มีการปรับหลักสูตรในระดับมัธยมต้น เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารเบื้องต้นโดยเน้นที่การฟัง-พูด ก่อน และค่อยแทรกการอ่านและเขียนเข้ามา ในหลักสูตรใหม่นี้ได้กำหนดให้ผู้เรียนมีความเข้าใจทั้งภาษาและวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการใช้ภาษาต่างประเทศในการติดต่อสื่อสาร จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นเริ่มเห็นความสำคัญของการเรียนรู้วัฒนธรรมและทัศนคติต่อภาษาต่างประเทศของผู้เรียนมากขึ้น เพราะเชื่อว่าจะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดเนื้อหาไว้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติครอบคลุมตลอดสามปี โดยไม่ได้แบ่งระดับว่าปีไหนจะต้องสอนอะไร ซึ่งก็ต้องเป็นหน้าที่ของผู้สอนว่าจะออกแบบการสอนของคนอย่างไรให้ครอบคลุมเนื้อหาที่กำหนดไว้

นอกจากเนื้อหาแล้ว กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดกิจกรรมการสอนสำหรับเนื้อหาด้วย โดยกิจกรรมแบ่งออกเป็น 4 ทักษะดังนี้

1. **ทักษะการฟัง** การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะการฟัง เป็นกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนรู้จักระบบเสียงภาษาอังกฤษที่ใช้ในปัจจุบัน เช่น การเน้นเสียง (stress) การใช้เสียงสูงต่ำ (intonation) และจังหวะหยุด (pauses) นอกจากนี้ให้เข้าใจความหมายของภาษาพูดระดับที่มีคำ วลี ประโยคง่ายๆ เช่น เข้าใจการบอกเล่า คำถาม การขอร้อง และการตอบรับ หากฟังไม่เข้าใจจะต้องสามารถถามและขอให้ผู้พูดกล่าวซ้ำได้

2. **ทักษะการพูด** กิจกรรมกำหนดให้มีความสอดคล้องกับกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะการฟังคือ จะมีการสอนในเรื่องของระบบเสียงภาษาอังกฤษที่ใช้ในปัจจุบัน เช่น การเน้นเสียง (stress) การใช้เสียงสูงต่ำ (intonation) และจังหวะหยุด (pauses) รวมทั้งให้นักเรียนสามารถถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกเป็นคำพูด การสนทนาในเรื่องที่ได้ฟังหรืออ่านมา และการพูดในหัวข้อต่างๆ ได้

3. **ทักษะการอ่าน** จะเริ่มสอนตั้งแต่อักษรภาษาอังกฤษ และการอ่านออกเสียงให้ถูกต้อง ต่อมาจะสอนให้อ่านในใจเพื่อเข้าใจบทเขียน จากนั้นอ่านออกเสียงเพื่อถ่ายทอดความหมายของบทความที่อ่าน ผู้เรียนในระดับนี้จะสามารถอ่านจับใจความสำคัญ และเข้าใจจุดมุ่งหมายของผู้เขียนได้

4. **ทักษะการเขียน** นักเรียนในระดับนี้ต้องสามารถเขียนอักษรภาษาอังกฤษให้ถูกต้อง เช่นการเขียนตัวพิมพ์เล็ก และตัวพิมพ์ใหญ่ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน และการสะกดคำ เป็นต้น ไปจนถึงเขียนข้อความสั้นๆ เพื่อแสดงความคิดเห็นต่อสิ่งที่ได้ฟังหรืออ่าน เขียนบรรยายความคิดและความรู้สึก เขียนจดหมายหรือสารถึงผู้อ่านได้

จากแนวกิจกรรมดังกล่าวนี้ ผู้สอนจะต้องออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารในสถานการณ์จริง เช่น การทักทาย การแนะนำคน การพูดคุยทางโทรศัพท์ การซื้อของ การบอกทิศทาง การเดินทาง การรับประทานอาหาร เป็นต้น ในบริบทที่ใกล้ผู้เรียน เช่น ที่บ้าน โรงเรียน หรือในชุมชนของคน เป็นต้น

นอกจากนี้ หลักสูตรยังกำหนดรูปแบบภาษาที่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาต้องรู้จักด้วยได้แก่

1. **รูปแบบภาษาที่ใช้ในการถ่ายทอดข้อมูล** เช่น การแสดงความคิดเห็น การอธิบาย การรายงาน การเสนอผลงาน การบรรยาย เป็นต้น

2. **รูปแบบภาษาที่ใช้ในการกระตุ้นให้เกิดการกระทำ** เช่น การถาม การขอร้อง การเชิญ การเสนอ การตกลง การสัญญา การเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย การยอมรับหรือปฏิเสธ เป็นต้น

3. **รูปแบบภาษาที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้สึก** เช่น การแสดงความขอบคุณ การแสดงความไม่พอใจ การชม การขอโทษ เป็นต้น

แนวทางการสอนภาษาอังกฤษในระดับมัธยมศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการให้ไว้ ไม่ได้เน้นการสอนไวยากรณ์เป็นหลัก แต่ให้สอดแทรกไว้ในกิจกรรม กระทรวงได้กำหนดหลักไวยากรณ์ที่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาต้องรู้ไว้ อย่างละเอียดแต่น่าสังเกตคือ กระทรวงไม่ได้จัดระดับความยากง่ายไว้ให้ดังนี้

กฎไวยากรณ์ Grammatical items

(a) ประโยค Sentences

- ประโยคความเดียว ความรวม และความซ้อน Simple, compound and complex sentences
- ประโยคบอกเล่าและปฏิเสธ Affirmative and negative declarative sentences
- ประโยคคำสั่งบอกเล่าและปฏิเสธ Affirmative and negative imperative sentences
- ประโยคคำถามที่ขึ้นต้นด้วยกริยาช่วย เช่น can, do, may และคำถามปลายเปิด เช่น how, what, when, where, which, who, whose และ why

(b) โครงสร้างประโยค Sentence patterns

- โครงสร้างประโยคแบบ 'Subject + Verb'
- โครงสร้างประโยคแบบ 'Subject + Verb + Complement' in which

(aa)	Subject	+ be	+	noun
				pronoun
				adjective

(bb)	Subject	+ non-be	+	noun
				adjective

c. โครงสร้างประโยคแบบ 'Subject + Verb + Object' ซึ่งมี 2 ลักษณะคือ

(c1) Subject + verb +	noun
	pronoun
	gerund
	to-infinitive
	how etc. + to-infinitive
	อนุประโยคที่ขึ้นต้นด้วย <i>that</i>

(c2) Subject + verb + อนุประโยคที่ขึ้นต้นด้วย *what* เป็นต้น

d. โครงสร้างประโยคแบบ 'Subject + Verb + Indirect Object + Direct Object' ซึ่งมี 2 ลักษณะคือ

(d1) Subject + Verb + indirect object +	noun
	pronoun

(d2) Subject + Verb + indirect object + how etc. + to-infinitive

e. โครงสร้างประโยคแบบ 'Subject + Verb + Object + Complement' ที่มีลักษณะแบบ

Subject + Verb + object +	noun
	adjective

f. โครงสร้างประโยคแบบอื่นเช่น

(aa) *There + be + ~*

(bb) *It + be + ~ (+ for ~) + to-infinitive*

(cc) Subject + *tell, want, etc.* + Object + to-infinitive

(c) การใช้คำสรรพนาม Pronouns

(d) การใช้กริยาอากวลา Verb tenses

(e) การใช้คำคุณศัพท์เพื่อแสดงการเปรียบเทียบ Comparative forms of adjectives and adverbs

(f) การใช้กริยา to-infinitives

(g) การใช้ gerunds

(i) การใช้ Present and past tenses ในการสร้างประโยคแบบ passive voices

จากการสัมภาษณ์ผู้เรียนภาษาอังกฤษในมหาวิทยาลัยวาเซดะจำนวนสามสิบคน พบว่านักเรียนญี่ปุ่นทุกคนจะต้องสามารถท่องจำรูปประโยค 5 แบบ เพราะเชื่อว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ยังต้องเรียนรู้คำศัพท์ที่พบในชีวิตประจำวัน เช่น คำศัพท์เกี่ยวกับฤดูกาล เดือน วัน เวลา ตัวเลขและการนับจำนวนรอบครัว เป็นต้น จำนวนรวมทั้งสิ้น 900 คำ นอกเหนือจากการรู้จักการใช้คำที่เกิดรวม (Collocation) และการใช้จำนวนขั้นพื้นฐาน หัวข้อไวยากรณ์ที่กำหนดไว้อย่างละเอียดนั้น ผู้สอนเองมีหน้าที่ต้องจัดกิจกรรมให้สอดคล้องและครอบคลุม เพื่อเตรียมผู้เรียนในการศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

หลักสูตรการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

หลักสูตรในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งเน้นพัฒนาทักษะการสื่อสารทั้งในการฟัง พูด อ่านและเขียนต่อจากระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยจะเน้นทักษะการอ่าน-เขียนมากขึ้น ทั้งนี้ยังคงมุ่งหมายให้มีความเข้าใจทั้งภาษาและวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการใช้ภาษาต่างประเทศในการติดต่อสื่อสาร กิจกรรมในหลักสูตร

ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนี้ กระทรวงศึกษาธิการกำหนดเนื้อหาโดยรวมไว้ให้ ต้องเรียน 6 รายวิชาดังนี้ Aural/Oral Communication I และ II, English I และ II, Reading และ Writing รายวิชาทั้ง 6 นี้ควรเรียนตามลำดับที่กำหนดให้ คือ Aural/Oral Communication I และ English I ก่อน Aural/Oral Communication II และ English II ส่วน Reading และ Writing ควรจะเรียนหลังจากผ่าน Aural/Oral Communication I หรือ English II แล้ว ในแต่ละรายวิชา กระทรวงได้กำหนดกรอบกิจกรรมเพื่อเน้นฝึกทักษะการใช้ภาษาในการสื่อสารไว้ด้วย ตารางข้างล่างนี้แสดงจุดประสงค์และกิจกรรมที่กระทรวงกำหนดแตกต่างกันไป ดังนี้

<i>Aural/Oral Communication I</i> รายวิชานี้มีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนสามารถฟังทำความเข้าใจและถ่ายทอดข้อมูลที่ได้รับและความคิดของคนโดยการพูดเป็นภาษาอังกฤษ และสามารถสนทนาในหัวข้อต่างๆในชีวิตประจำวันเป็นภาษาอังกฤษได้ กิจกรรมในรายวิชานี้จะเน้นที่การฝึกใช้ภาษาโดยการจำลองสถานการณ์จริงให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาอังกฤษในการสนทนา ผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะการฟังและได้ตอบในสถานการณ์ต่างๆตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสนทนา การพูดได้ตอบในหัวข้อที่ตนสนใจ การพูดถ่ายทอดข้อมูลและความคิดของตน การบรรยายและนำเสนอข้อมูลที่ศึกษาจากการฟังและการอ่าน และในขณะเดียวกันสามารถเข้าใจการพูดบรรยายของผู้อื่นได้ กิจกรรมควรมีการสอดแทรกการสอนการออกเสียงภาษาอังกฤษและไวยากรณ์ที่จำเป็นในการสื่อสาร โดยการฟัง-พูด รวมทั้งสำนวนที่ใช้บ่อยและบทบาทของภาษาท่าทางที่ใช้ประกอบการสนทนา เนื้อหาที่ใช้จะอิงจากที่หลักสูตรกำหนด และบทวนเนื้อหาบางส่วนที่ระบุไว้ในหลักสูตรการสอนภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพื่อปูพื้นฐานไปสู่ Aural/Oral Communication II อย่างไรก็ตาม ผู้สอนควรจะนำภาษาที่ใช้เป็นมาตรฐานสากลมาใช้ในกิจกรรม และก็ควรบอกให้ผู้เรียนตระหนักและเปิดกว้างในการยอมรับรูปแบบของภาษาอังกฤษที่ใช้ต่างกันในแต่ละท้องถิ่นทั่วโลก เนื่องจากการสอนมุ่งเน้นเสริมสร้างทักษะการสื่อสารให้กับผู้เรียน ผู้สอนจึงไม่ควรเน้นการวิเคราะห์ไวยากรณ์ของภาษามากเกินความจำเป็น แต่ควรจะเน้นการใช้ไวยากรณ์ในการสื่อสารให้มาก	<i>Aural/Oral Communication II</i> รายวิชานี้มีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนสามารถพูดเสนอผลงานและอภิปรายเป็นภาษาอังกฤษในหัวข้อต่างๆ ได้ ซึ่งจะเป็นการสื่อสารที่ต้องใช้ภาษาในระดับที่สูงกว่า Aural/Oral Communication I กิจกรรมในรายวิชานี้จะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถฟังจับใจความของการพูดบรรยาย เช่น สนทนาพจนานุกรม สามารถนำเสนอข้อมูล อภิปรายและโต้แย้งในหัวข้อต่างๆ และสามารถโต้แย้งบทสนทนาในสถานการณ์สมมติได้ โดยในการจัดกิจกรรม ผู้สอนควรเตรียมผู้เรียนในเรื่องการออกเสียงให้ถูกต้อง การใช้สำนวนในการพูดบรรยาย อภิปราย หรือโต้แย้งอย่างถูกต้อง และข้อควรปฏิบัติในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น ได้แย้ง และนำเสนอผลงาน เนื้อหาในการสอนจะเน้นฝึกในสถานการณ์ที่มี การสื่อสารในระดับกลุ่ม หรือคนจำนวนมาก และเน้นความคิดสร้างสรรค์ ส่วนไวยากรณ์และรูปแบบภาษาจะอิงตามเนื้อหาทั่วไปของระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

English I รายวิชานี้มีจุดประสงค์เน้นการฝึกทักษะการใช้ภาษาทั้งสี่ทักษะ คือ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ในหัวข้อต่างๆ กิจกรรมในรายวิชานี้จะพัฒนาทักษะการฟังและอ่านเพื่อจับใจความสำคัญและวัตถุประสงค์ของผู้พูดหรือผู้เขียน และสามารถถ่ายทอดโดยการพูดหรือการเขียนได้ ผู้สอนไม่ควรเน้นการวิเคราะห์ไวยากรณ์ของภาษามากเกินความจำเป็น แต่ควรจะเน้นการใช้ไวยากรณ์ในการสื่อสารทั้งสี่ทักษะให้มาก อย่างไรก็ตาม ผู้สอนควรสอดแทรกการออกเสียงที่ถูกต้อง โครงสร้างประโยค และไวยากรณ์ภาษาอังกฤษทั้งที่ระบุไว้ในเนื้อหาของระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เพื่อเป็นการทบทวน ในรายวิชานี้หลักสูตรได้ระบุไว้ให้มีการสอนการอ่านออกเสียงและการท่องจำ การใช้ภาษาทำทางที่เหมาะสมในการสื่อสาร นอกจากนี้หลักสูตรยังระบุให้เพิ่มจำนวนคำศัพท์ภาษาอังกฤษจากในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอีก 400 คำ	English II รายวิชานี้มีจุดประสงค์เน้นการฝึกทักษะการใช้ภาษาทั้งสี่ทักษะ คือ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ในหัวข้อต่างๆ โดยเพิ่มเติมจาก English I กิจกรรมในรายวิชานี้จะคล้ายกับใน English I แต่จะเพิ่มการเขียนสรุปความและการใช้ภาษาอังกฤษในการแลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็น จากที่ได้ฟังและอ่านมา นอกจากนี้หลักสูตรยังระบุให้เพิ่มจำนวนคำศัพท์ภาษาอังกฤษจากใน English I อีก 500 คำ และควรมีการสอนการใช้คำในบริบทเพิ่มเติม
Reading รายวิชาการอ่านนี้มีจุดประสงค์เพื่อเสริมทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจเนื้อหา และวัตถุประสงค์ของผู้เขียน โดยผู้เรียนจะสามารถอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ เข้าใจโครงสร้างของงานเขียนสรุปประเด็นหลัก และเข้าใจวัตถุประสงค์ของผู้เขียนได้ กิจกรรมในรายวิชานี้จะมีการอ่านเรื่องและพูดหรือเขียนเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อเรื่องที่อ่าน การอ่านออกเสียงเพื่อฝึกการทำความเข้าใจ การตีความเรื่องที่อ่าน การถ่ายทอดความเข้าใจและการตีความสู่ผู้ฟัง ผู้สอนจะเสริมทักษะการเดาคำศัพท์จากบริบทและประสบการณ์ การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญและวิเคราะห์โครงสร้างของงานเขียน และการอ่านอย่างรวดเร็ว เนื้อหาโดยรวมของหลักสูตรจะนำมาใช้ประกอบการสอนในรายวิชานี้ โดยหลักสูตรระบุให้เพิ่มจำนวนคำศัพท์ภาษาอังกฤษจากใน English I อีก 900 คำ และควรมีการสอนการใช้คำในบริบทเพิ่มเติม	Writing รายวิชาการเขียนนี้มีจุดประสงค์เพื่อเสริมทักษะการเขียนบรรยายข้อมูล และความคิดเป็นภาษาอังกฤษ โดยจะเน้นการฝึกการเขียนโครงร่างสรุปใจความสำคัญของข้อมูลที่ได้อ่านหรือฟัง การเขียนเพื่อถ่ายทอดความคิดของตนที่ได้จากการอ่านหรือฟัง และการเขียนเพื่อจุดประสงค์ต่างๆ เนื้อหาโดยรวมของหลักสูตรจะนำมาใช้ประกอบการสอนในรายวิชานี้ โดยผู้สอนจะเสริมกิจกรรมเพื่อฝึกการเขียน เช่น การเขียนประโยคตามคำบอก การฝึกใช้คำในการถ่ายทอดความคิดและความรู้สึก การฝึกเขียนประโยค เป็นต้น ทั้งนี้ควรมีการเสริมสร้างประสบการณ์การเขียนเพื่อการสื่อสารในสถานการณ์จริง เช่น การเขียนจดหมาย หรือ อีเมล เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าในหลักสูตรใหม่นี้มีการรวบรายวิชา จากกลุ่มรายวิชาการพูดและการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย 3 รายวิชา คือการพูดและการสื่อสาร A, B และ C ที่กำหนดไว้ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองมาเป็น 2 รายวิชาคือ Aural/Oral Communication I และ II

กระทรวงยังได้ให้ตัวอย่างสถานการณ์ในการฝึกสนทนาภาษาอังกฤษตลอดจนรูปแบบภาษาที่ต้องใช้ในสถานการณ์ และหลักไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ ไว้ด้วยดังนี้

สถานการณ์ในการสนทนาภาษาอังกฤษ

หลักสูตรได้กำหนดให้มีการแบ่งตัวอย่างสถานการณ์ออกเป็นสี่ประเภทโดยสามประเภทแรกจะแบ่งตามจำนวนของผู้ร่วมสนทนา ส่วนประเภทที่สี่จะเป็นสถานการณ์การสื่อสารแบบใช้ความคิดสร้างสรรค์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- (a) สถานการณ์การสื่อสารส่วนตัว (Situations for communication on an individual basis)
เช่น สถานการณ์การติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ ทางกาเขียนจดหมาย หรืออีเมล การสนทนาขณะเดินทาง ชื่อของ ไปงานเลี้ยง สัมภาษณ์ การสนทนาในบ้าน โรงเรียน ร้านอาหาร และโรงพยาบาล เป็นต้น
- (b) สถานการณ์การสื่อสารในกลุ่ม (Situations for communication in groups)
การอ่าน การกล่าวสุนทรพจน์ การนำเสนอผลงาน การสนทนาตามสถานการณ์ที่กำหนด การอภิปราย และการโต้เถียง เป็นต้น
- (c) สถานการณ์การสื่อสารกับคนจำนวนมาก (Situations for communication aimed at a large number of People) เช่นการสื่อสารผ่านทางหนังสือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร โฆษณา บัญชีประกาศ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น
- (d) สถานการณ์การสื่อสารแบบสร้างสรรค์ (Situations for creative communication)
เช่น การอ่าน การละคร การภาพยนตร์ การกระจายเสียงทางวิทยุหรือโทรทัศน์ การแต่งเรียงความเป็นต้น

รูปแบบภาษา

หลักสูตรได้กำหนดให้มีการสอนรูปแบบการใช้ภาษาเฉพาะสำหรับใช้ในสถานการณ์ต่างๆ คือ รูปแบบภาษาที่ใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ เพื่อถ่ายทอดความรู้สึก เพื่อถ่ายทอดข้อมูล เพื่อถ่ายทอดความคิดและจุดมุ่งหมาย และเพื่อกระตุ้นให้เกิดการตอบสนอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

- (a) รูปแบบการใช้ภาษาเพื่อสร้างความสัมพันธ์ (Smoothing human relationships)
เช่น การทักทาย การแนะนำตัว การตอบรับในสถานการณ์ต่างๆ เป็นต้น
- (b) รูปแบบการใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดความรู้สึก (Transmitting feelings)
เช่น การขอบคุณ การต้อนรับ การแสดงความยินดี การแสดงความดีใจ การชมเชย การแสดงความประหลาดใจ การแสดงความเห็นใจ การตำหนิเตือน การวิจารณ์ การขอโทษ การแสดงความเสียใจ การแสดงความคิดหวัง และการแสดงความโกรธ เป็นต้น
- (c) รูปแบบการใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดข้อมูล (Transmitting information)
เช่น การอธิบาย การรายงาน การให้เหตุผล เป็นต้น
- (d) รูปแบบการใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดความคิดและจุดมุ่งหมาย (Transmitting ideas and intentions)
เช่น การสัญญา การกล่าวอ้าง การเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย การชักชวน การปฏิเสธ การพูดเป็นนัย การสนับสนุน การสรุป เป็นต้น
- (e) รูปแบบการใช้ภาษาเพื่อกระตุ้นให้เกิดการกระทำ Instigating action
เช่น การถาม การขอร้อง การเชิญชวน การอนุญาต การให้คำแนะนำ การสั่งให้ทำตาม การห้ามไม่ให้ทำ เป็นต้น

หลักไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ

หลักไวยากรณ์ภาษาอังกฤษที่สอนในระดับชั้นมัธยมปลายนี้ยังคงเน้นในเรื่องของโครงสร้างประโยค และกฎไวยากรณ์ต่างๆ ที่มีความซับซ้อนกว่าที่สอนในระดับมัธยมต้นดังนี้

A โครงสร้างประโยค Sentence Patterns

- (a) โครงสร้างประโยคแบบ 'Subject + Verb + Complement' ซึ่งจะใช้กริยานอกเหนือจาก *be* และส่วน complement จะเป็น present participle หรือ past participle หรืออนุประโยคที่ขึ้นต้นด้วย *what, that* หรือ *whether*
- (b) โครงสร้างประโยคแบบ 'Subject + Verb + Object' โดยกรรมเป็นอนุประโยคที่ขึ้นต้นด้วย *what, that* หรือ *whether*
- (c) โครงสร้างประโยคแบบ 'Subject + Verb + Indirect Object + Direct Object' โดยกรรมเป็นอนุประโยคที่ขึ้นต้นด้วย *what, that* หรือ *whether*
- (d) โครงสร้างประโยคแบบ 'Subject + Verb + Object + Complement' โดย ส่วน complement จะเป็น present participle หรือ past participle
- (e) โครงสร้างประโยคแบบอื่นๆ เช่น
  - a. *It + be* etc. + ~ + อนุประโยคที่ขึ้นต้นด้วย *that* etc.
  - b. Subject + *seem* etc. + to-infinitive
  - c. *It + seem* etc. + อนุประโยคที่ขึ้นต้นด้วย *that*

B กฎไวยากรณ์

- (a) การใช้ infinitive
- (b) การใช้ relative pronouns
- (c) การใช้ relative adverbs
- (d) การใช้ *it* แทนนามวลี หรือนามอนุประโยค
- (e) การใช้ tenses ต่างๆ เช่น present perfect progressive, the past perfect, the past perfect progressive, the future progressive และ the future perfect
- (f) การใช้ passive voice
- (g) การใช้ subjunctive mood
- (h) การใช้ participial constructions

หลักไวยากรณ์ที่กล่าวมาข้างต้นนี้จะไม่นำมาสอนโดยตรง แต่จะสอดแทรกในกิจกรรมที่ระบุไว้ในรายวิชา 6 รายวิชาที่ทางหลักสูตรกำหนดให้เรียน ทั้งนี้การกำหนดขอบเขตของหลักไวยากรณ์ที่นักเรียนควรศึกษานั้น เพื่อเป็นแนวทางเดียวกันในการพัฒนาทักษะเฉพาะในแต่ละรายวิชา

นอกจากนี้หลักสูตรยังเสนอแนะหลักการเลือกสื่อการสอนว่าควรพิจารณาถึงระดับพัฒนาการและความสนใจของผู้เรียน ควรจะเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวญี่ปุ่นเองรวมทั้งของประเทศที่ใช้ภาษาต่างประเทศที่ผู้เรียนกำลังเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษา และทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงการเป็นทั้งสมาชิกคนหนึ่งของคนทั้งสังคม และเป็นพลเมืองชาวญี่ปุ่นคนหนึ่งในขณะที่เดียวกัน เทคโนโลยีที่ใช้ประกอบการสอน เช่น เครื่องเสียง โทรทัศน์ เครื่องฉายต่างๆ คอมพิวเตอร์ ระบบเน็ตเวิร์ค และอื่นๆ ได้ถูกส่งเสริมให้นำมาใช้ และเพื่อให้การเรียนภาษาเพื่อการสื่อสารได้ผลยิ่งขึ้น มีการส่งเสริมให้มีการประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ (Criterion-based evaluation หรือเรียกว่า Absolute evaluation) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งได้ลงมือทำแล้วสำหรับระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นโครงการศึกษาและสร้างเกณฑ์มาตรฐานและปรับปรุงวิธีการสอบภายใต้ชื่อ Reference Materials for Creating Evaluation Standards and Improving Evaluation Methods

และเพื่อส่งเสริมการนำข้อเสนอแนะในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ (The Course of Study for Foreign Language) ไปใช้ให้เห็นผล ทางกระทรวงศึกษาธิการได้ประสานงานและจัดการประชุม

คณะกรรมการการศึกษา และผู้บริหารโรงเรียนในแต่ละโรงเรียน เพื่อนำข้อเสนอแนะไปปฏิบัติใช้จริงได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

(2) โครงการนวัตกรรมทางการศึกษาภาษาอังกฤษ

ในแผนปฏิบัติได้กำหนดให้มีโครงการใหญ่ 4 โครงการเพื่อส่งเสริมการคิดค้นนวัตกรรมการศึกษาภาษาอังกฤษ คือ (1) โครงการสุดยอดโรงเรียนมัธยม (Super English Language High School Program) ซึ่งในปี ค.ศ. 2002 จัดได้จำนวน 16 โรงเรียน ในปี ค.ศ. 2003 จัดได้ 50 โรงเรียน และในปี ค.ศ. 2005 มีโรงเรียนจำนวนทั้งสิ้น 100 โรงเรียนที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็น Super English Language High School ซึ่งจะเป็นโรงเรียนมัธยมปลายหรือโรงเรียนมัธยมศึกษาที่รวมเอาระดับชั้นมัธยมต้นและมัธยมปลายเข้าด้วยกันก็ได้ (2) โครงการระบบโรงเรียนนำร่องเพื่อการวิจัย (The system of pilot schools for research purposes) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อวิจัยและพัฒนาหลักสูตรและวิธีการสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย (3) โครงการสนับสนุนมหาวิทยาลัยดีเด่น (Program Supporting Distinctive University Education) กำหนดขึ้นในปี ค.ศ. 2003 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อคัดเลือกมหาวิทยาลัยต้นแบบ ที่การให้การศึกษาภาษาอังกฤษของมหาวิทยาลัยถือเป็นเกณฑ์หนึ่งในการตัดสิน และ (4) โครงการคอร์สพิเศษที่สอนเป็นภาษาอังกฤษ (Participation in special courses taught in English) สนับสนุนให้นักศึกษามหาวิทยาลัยสามารถเข้าเรียนในรายวิชาที่สอนเป็นภาษาอังกฤษให้กับนักศึกษานานาชาติ

(3) การเพิ่มจำนวนครูและผลิตสื่อการสอนใหม่ๆ

รัฐบาลมีแผนในการเพิ่มจำนวนครูตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001 เพื่อให้สามารถรองรับกับการสอนภาษาเป็นกลุ่มเล็กได้ การสอนเป็นกลุ่มเล็กนี้จะมีจำนวนนักเรียนประมาณ 20 คนต่อครูหนึ่งคน การแบ่งกลุ่มนักเรียนจะใช้การวัดระดับความสามารถทางภาษาของนักเรียนเป็นเกณฑ์

นอกจากนี้ความต้องการในการเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนที่เน้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารในสถานการณ์จริง ส่งผลให้มีการนำสื่อการสอนและตำราเรียนใหม่ๆ มาใช้ ซึ่งมีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสื่อการสอนให้สัมฤทธิ์ผลนั้นต้องอาศัยกลุ่มผู้เรียนขนาดเล็กด้วยเช่นกัน

(4) การจัดทำข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาภาษาอังกฤษ

ในแผนปฏิบัติมีการกำหนดให้รายงานผลการปฏิบัติงานในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายในปี ค.ศ. 2003 (Status Report on Improvements of English Education) เป็นรายงานที่มีลักษณะเป็นการตอบแบบประเมินและแบบสอบถามสำรวจ หัวข้อที่ประเมินบรรจุคำถามเช่น การนำข้อเสนอแนะการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศไปใช้ วิธีการสอนโดยครูพูดเป็นภาษาอังกฤษ การจัดห้องเรียนขนาดเล็ก การจัดกลุ่มผู้เรียนตามระดับความสามารถทางภาษา จำนวนชั่วโมงเรียน และวิธีการสอนใหม่

ส่วนในระดับมหาวิทยาลัยมีการสำรวจระดับความสามารถทางภาษาของนักศึกษามหาวิทยาลัย และมีรายงานใน Status Report on Improvements in English Education at the University Level เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

(5) การแลกเปลี่ยนแนวทางการเรียนการสอนที่ประสบความสำเร็จ

ในปี ค.ศ. 2003 กระทรวงศึกษาธิการมอบหมายให้ศูนย์การวิจัยหลักสูตรการศึกษา (Curriculum Research Center) ในสถาบันการวิจัยนโยบายการศึกษาแห่งชาติ (National Institute for Educational Policy Research) รวบรวมแนวทางการเรียนการสอนใหม่ที่ประสบผลสำเร็จเพื่อจัดทำเป็นคู่มือให้กับโรงเรียนต่าง ๆ นำไปใช้กัน ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่จะมาจากโรงเรียนต้นแบบ และโรงเรียนนำร่องที่กำหนดให้เป็นสถานที่ทดลองวิจัยโดยเฉพาะควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอนตามปกติ

จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นมีนโยบายในการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนในห้องเรียนทั้งในระดับโรงเรียน มหาวิทยาลัย และมีการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ โรงเรียนและหน่วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญยังกำหนดให้มีการประเมินผลการดำเนินงานและตีพิมพ์ออกเผยแพร่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบแล้วช่วยกันแก้ปัญหาด้วย

5.3.1.2 การพัฒนาครูภาษาอังกฤษ

กระทรวงศึกษาธิการตระหนักดีว่าผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในการพัฒนาสมรรถนะทางภาษาต่างประเทศของคนในชาติก็คือครูนั่นเอง ความสามารถของครูผู้สอนประกอบกับวิธีการที่ใช้สอนนั้นสามารถชี้วัดความสำเร็จในการเรียนภาษาของนักเรียนได้ระดับหนึ่ง จึงส่งเสริมให้มีการสอนภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารโดยเน้นทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน ไม่ได้เน้นการสอนโดยวิธีแบบไวยากรณ์และการแปลอีกต่อไป จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรครู ทั้งในเรื่องของการเรียนการสอนโดยทั่วไปและการสอนภาษาต่างประเทศ ภาษาใดภาษาหนึ่งโดยเฉพาะ

เพื่อตอบรับข้อกำหนดปรับปรุงห้องเรียนภาษาต่างประเทศในแผนปฏิบัติ รัฐบาลมุ่งพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอนและระบบการสอน โดยครูที่สอนภาษาอังกฤษทุกคนต้องสอบภาษาอังกฤษ และมีการตั้งเป้าหมายว่าต้องพัฒนาครูสอนภาษาอังกฤษทุกคนให้สามารถทำคะแนน TOEFL ได้ไม่ต่ำกว่า 550 คะแนนและ TOEIC ไม่ต่ำกว่า 730 คะแนน ครูทุกคนจะต้องสามารถสอนโดยใช้ภาษาอังกฤษได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในการฝึกการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร มีการแต่งตั้งครูภาษาอังกฤษที่มีความสามารถเป็นผู้นำในแต่ละชุมชนและส่งเสริมให้คนที่มีความสามารถทางภาษาในแต่ละชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสมรรถนะทางภาษาของคนในชุมชน ส่งเสริมให้มีครูที่เป็นเจ้าของภาษาเข้ามาสอนในห้องเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายอย่างน้อยสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง

แผนการปฏิรูปฉบับนี้มุ่งเน้นการพัฒนาทั้งสมรรถนะของครูสอนภาษาและระบบการเรียนการสอนภาษา และมีการเน้นการพัฒนาในระดับชุมชนด้วย ซึ่งหมายความว่า ให้มีครูผู้นำในชุมชน สร้างความร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ เพื่อสร้างระบบการศึกษาภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษให้แข็งแกร่ง และให้ผู้เรียนได้เห็นความสำคัญของการเรียนภาษามากยิ่งขึ้น การพัฒนาในส่วน of ครูผู้สอนและระบบการสอนนี้มีรายละเอียดที่เป็นแผนกำหนดไม่น้อยไปกว่าการปรับปรุงการเรียนการสอนในห้องเรียนเลย

ในการพัฒนาครู มีแผนปฏิบัติที่ชัดเจนได้แก่ การกำหนดนโยบายการประเมินและการจ้างครู การให้การศึกษาครู การสร้างครูผู้นำประจำชุมชน การเชิญเจ้าของภาษาสอน และการสร้างความร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) นโยบายการประเมินและการจ้างครู

ในการจ้างครูสอนภาษาอังกฤษนั้น นโยบายกำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาในแต่ละเขตปกครอง (Prefecture) และหัวเมืองต่างๆ เป็นผู้สอบ โดยข้อสอบจะวัดทักษะการฟัง การสนทนาภาษาอังกฤษ และทักษะอื่น คะแนนจากการสอบจะนำไปใช้ประกอบการพิจารณาจากข้อสอบมาตรฐานเช่น STEP, TOEFL หรือ TOEIC โดยการสอบนี้จะเน้นความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารเป็นหลัก

(2) การให้การศึกษาครู

กระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมายให้คณะกรรมการการศึกษาในแต่ละเขตการปกครองเป็นผู้รับผิดชอบการจัดหลักสูตรอบรมครูอย่างเข้มข้นทั่วประเทศ ในระหว่างปี ค.ศ. 2003-2007 โดยหลักสูตรอบรมนี้มุ่งเน้นให้ครูสามารถพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารของนักเรียนได้ ผลสรุปของโครงการนี้จะได้รับการตีพิมพ์อยู่ในรายงานการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ (Status Report on the Improvements in English Education) ด้วย

(3) การสร้างครูผู้นำประจำชุมชน

ในการสร้างครูผู้นำนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมายให้ศูนย์การพัฒนาครูแห่งชาติ (National Center for Teachers' Development) จัดอบรมครูผู้นำในการสอนภาษาอังกฤษ (the Course for Educational Leadership on the Teaching of English) เพื่อฝึกฝนวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพในการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และเพื่อส่งเสริมการเรียนภาษาต่างประเทศในระดับชุมชน โดยครูที่ผ่านการอบรมในปี ค.ศ. 2003 จำนวน 1,000 คนจะเป็นผู้ฝึกอบรมครูในชุมชนต่อไป นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการยังได้มอบหมายให้ศูนย์การพัฒนาครูแห่งชาติ จัดให้มีการส่งครูในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายไปฝึกอบรมในต่างประเทศ โดยจะคัดเลือกจากครูที่เข้าร่วมในหลักสูตรอบรมครูอย่างเข้มข้น และมีความสามารถโดดเด่นทางด้านการสอนและความสามารถภาษาอังกฤษ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาศักยภาพของครูและเสริมแรงจูงใจให้กับครูด้วย โดยในปี ค.ศ. 2003 นั้นมีครูเดินทางไปฝึกอบรมเป็นระยะเวลา 12 เดือนจำนวน 15 คน 6 เดือนจำนวน 85 คน และ 2 เดือนจำนวน 200 คน นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ครูที่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายที่มีความสามารถและมีความกระตือรือร้นในการเรียน ไปเรียนต่อปริญญาโททางด้านการศึกษาภาษาอังกฤษ โดยอนุญาตให้ลาเรียนได้โดยไม่จ่ายเงินเดือน นโยบายนี้เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2003

(4) การเชิญเจ้าของภาษามาสอน

รัฐบาลได้ออกนโยบายขยายเวลาครูผู้ช่วยสอนชาวต่างชาติใน JET Program ให้ทำนักในญี่ปุ่นได้จากเวลา 3 ปีเป็นเวลา 5 ปี และสามารถรับผิดชอบสอนคนเดียวในชั้นเรียนแบบไม่เต็มเวลา (Part-time) ได้ และภายหลังปี ค.ศ. 2003 มีนโยบายจ้างครูผู้ช่วยสอนใน JET Program ที่มีความสามารถสูงให้เป็นครูสอนภาษาเต็มเวลาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายเป็นจำนวน 300 คน และจะเพิ่มให้ได้ถึง 1,000 คนในอนาคต ผลของการขยายโครงการนี้จะสรุปไว้ใน Status Report on Improvements in English Education หลังการประเมินผลเช่นกัน นอกจากนี้

(5) การสร้างความร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชน

คนในชุมชนที่มีความสามารถทางภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศอื่นๆ และมีความสามารถเฉพาะอื่น และประสบการณ์ที่หลากหลาย จะได้รับการทาบทามมาเป็นผู้ช่วยสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียน และได้รับใบอนุญาต

² เขตการปกครอง (Prefecture) หรือที่เรียกในภาษาญี่ปุ่นว่า *todōfuken* (都道府県) เป็นลักษณะการแบ่งเขตในประเทศญี่ปุ่นในระดับรองจากรัฐบาลกลางออกเป็น 47 เขต โดยมีรัฐบาลท้องถิ่นเป็นผู้บริหาร ในแต่ละเขตการปกครองจะแบ่งออกเป็นเขตเทศบาลต่างๆปกครองโดยผู้บริหารของเขตเทศบาลนั้นๆ ระบบการแบ่งเขตนี้เริ่มใช้หลังจากการปฏิรูปในสมัยเมจิ (1868) ที่ได้ออกเลกิสระบังคับกำหนดให้มีเจ้าขุนมูลนายเป็นผู้ปกครอง

พิเศษ ที่จะสามารถสอนแบบไม่เต็มเวลาได้ โดยอยู่ภายใต้ระบบครูพิเศษ (Special Part-time Instructor System) และ แผนการสร้างงานอย่างเร่งด่วนพิเศษในระดับท้องถิ่น (Special Subsidy for Urgent Local Employment Creation) เป้าหมายของแผนนี้คือการสร้างคนในชุมชนให้เป็นครูเป็นจำนวนทั้งสิ้น 50,000 คนทั่วประเทศในปลายปี ค.ศ. 2004

จะเห็นได้ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นพยายามใช้ระบบการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในการพัฒนาครู และในการปรับปรุง การเรียนการสอนในห้องเรียน นอกจากนี้ยังมีนโยบายสร้างบรรยากาศทำให้เกิดการแข่งขันกันทั้งในชุมชนเองและ ระหว่างชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนา เช่น การมีครูผู้นำ การตั้งโรงเรียนต้นแบบ เป็นต้น นอกจากการสร้างแรงจูงใจ ให้กับครูและนักพัฒนาในชุมชนแล้ว รัฐบาลยังมีแผนการในการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียนด้วย

5.3.1.3 การเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนภาษาอังกฤษให้แก่นักเรียน

รัฐบาลพยายามวางแผนการที่จะเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับคนในชาติ โดยการกำหนดข้อเสนอแนะ สำหรับการ จัดหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศใหม่ มุ่งเน้นให้นักเรียนได้มีความเข้าใจในภาษาและ วัฒนธรรมของเจ้าของภาษา และมีการจัดกิจกรรมที่นักเรียนได้ใช้ภาษาในการสื่อสารจริง เพื่อให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดี และเห็นความสำคัญของการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ในการนี้รัฐบาลจึงกำหนดมาตรการการส่งเสริมแรงจูงใจ ในการเรียนภาษาอังกฤษโดย 1) ส่งเสริมการเรียนการสอนที่เน้นความเข้าใจในระดับนานาชาติ 2) ขยายโอกาสการ เดินทางไปศึกษาในต่างประเทศ 3) ขยายโอกาสในการใช้ภาษาอังกฤษ และ 4) ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนกัน ใน ระดับนานาชาติ ดังนี้

(1) ส่งเสริมการเรียนการสอนที่เน้นความเข้าใจในระดับนานาชาติ

ในข้อเสนอแนะการจัดหลักสูตรการศึกษาใหม่ (The New Courses of Study) ปี ค.ศ. 2002 กำหนดให้ทุกวิชา ไม่ใช่เฉพาะวิชาภาษาต่างประเทศ ว่ากิจกรรมและการสอนต้องมุ่งเน้นเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในระดับนานาชาติ ให้แก่ผู้เรียน เพื่อเปิดโลกทัศน์ของผู้เรียนให้เข้าใจวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตที่ต่างกัน เพื่อสร้างทัศนคติในการ ยอมรับความแตกต่างทางด้านความคิด และความเป็นอยู่ของชนชาติต่างๆ และในหลักสูตรการศึกษาใหม่นี้การ ส่งเสริมความเข้าใจในระดับนานาชาติ ได้ถูกบรรจุไว้เป็นกิจกรรมที่สำคัญกิจกรรมหนึ่งในวิชา Integrated Study และ รัฐบาลได้ให้การเน้นย้ำการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเข้าใจระดับนานาชาตินี้ในการประชุมคณะกรรมการ การศึกษาและการประชุมผู้บริหารโรงเรียนต่างๆ เพื่อการปฏิบัติให้ถูกต้องด้วย

(2) ขยายโอกาสการเดินทางไปศึกษาในต่างประเทศ

แผนปฏิบัติมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาใน ต่างประเทศปีละ 10,000 คน โดยผ่านองค์การแลกเปลี่ยนและศึกษาต่อต่างประเทศ (School Exchange and Overseas Study Organization) นั้นจะเป็นแรงจูงใจให้นักเรียนอยากพัฒนาภาษาอังกฤษมากขึ้น โดยทางองค์การจะทำหน้าที่ ประสานงานเรื่องโรงเรียนและที่พักอาศัยให้แก่ผู้เรียนและรัฐบาลให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทาง โดยตั้ง เป้าไว้ว่าในปี ค.ศ. 2003 จะจัดส่งนักเรียนไปให้ได้ 1,000 คนเป็นอย่างต่ำ

นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้นักศึกษามหาวิทยาลัยให้เข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนระหว่างมหาวิทยาลัยญี่ปุ่น และมหาวิทยาลัยในต่างประเทศในการไปเรียนในช่วงเวลาสั้นๆ โดยในปี ค.ศ. 2003 นี้ได้ส่งนักศึกษาญี่ปุ่นไปเป็น จำนวน 585 คน โดยรัฐบาลได้จัดทุนสนับสนุนให้ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนมีโอกาสได้ใช้ภาษาอังกฤษจริงนอก ชั้นเรียน โครงการนี้สืบเนื่องมาจากการที่รัฐบาลได้เล็งเห็นว่าการพัฒนาสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของชาวญี่ปุ่นให้

ประสบผลสัมฤทธิ์นั้นต้องอาศัยการส่งเสริมให้มีประสบการณ์การใช้ภาษาให้มากที่สุด ซึ่งเป็นไปได้ยากสำหรับชาว
เนื่องจากชาวญี่ปุ่นยังคงใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลัก นักเรียนจึงมีโอกาสน้อยมากในการที่จะนำทักษะที่ตนเรียนในชั้น
เรียนมาใช้จริงในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้แรงจูงใจในการเรียนภาษาอังกฤษลดลงได้ รัฐบาลจึงใช้โครงการส่งนักเรียน
ไปต่างประเทศมาสร้างแรงจูงใจในการเรียนภาษาอังกฤษ

(3) ขยายโอกาสในการใช้ภาษาอังกฤษ

ความร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนในการส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ และการเชิญ
ชาวต่างชาติเจ้าของภาษามาสอนในโรงเรียนต่างๆ เป็นการเพิ่มจำนวนประชากรที่จะเป็นคู่สนทนาภาษาอังกฤษได้เพิ่ม
มากขึ้น โดยมีการจัดกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ภาษามากขึ้น เช่นการตั้งสถานที่ฝึกสนทนา
ภาษาอังกฤษ (English conversation lounge) การแข่งขันการพูดอังกฤษ (English speech contest) การจัดค่าย
ภาษาอังกฤษ (English camp) สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 การจัดรายการออกอากาศเป็น
ภาษาอังกฤษ (English broadcast) เป็นต้น โครงการการส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษนอกชั้นเรียนต่างๆนี้จะมีการ
ประเมินและสรุปผลใน Status Report on Improvements of English Education ด้วยเช่นกัน

(4) ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนกันในระดับนานาชาติ

นอกจากโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียน นักศึกษาไปศึกษาในต่างประเทศแล้ว ในแผนปฏิบัติยังระบุให้แต่ละ
โรงเรียนมีการจัดทำเว็บไซต์ เพื่อส่งเสริมการสื่อสารข้อมูลข่าวสารของโรงเรียนเป็นภาษาอังกฤษให้แก่ชาวต่างชาติ
ด้วย กิจกรรมนี้จะทำให้ผู้เรียนได้ตระหนักว่าตนสามารถใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารโดยไม่ต้องเดินทางไปต่างประเทศ แต่
ใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อกลางแทน

5.3.1.4 การพัฒนาระบบการสอบเข้าโรงเรียนและมหาวิทยาลัย

เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารกันระหว่างชาวญี่ปุ่นเอง การประเมิน
ความสามารถทางภาษาจึงต้องพึ่งการสอบเท่านั้น ซึ่งตลอดหลายปีที่ผ่านมาได้มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเรียนการ
สอน และแรงจูงใจของผู้เรียนเป็นอย่างมาก เป้าหมายของแผนปฏิบัติในการพัฒนาระบบการสอบเข้าในระดับโรงเรียน
และมหาวิทยาลัย เพื่อให้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะในการกำหนดหลักสูตรการศึกษาภาษาต่างประเทศ คือ(1) การเพิ่ม
การประเมินทักษะการฟังและการพูดเพื่อการสื่อสารให้ได้มาตรฐาน และ (2) การนำข้อสอบวัดสมรรถนะทางภาษา
เช่น TOEFL และ TOEIC เข้ามาใช้ในการรับสมัครในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และมหาวิทยาลัย รวมทั้งการ
พัฒนาปัจจัยต่างๆในการสอบ เช่น วิธีการสอบ การตั้งคำถาม เนื้อหาในข้อสอบ เป็นต้น เพื่อให้สามารถวัด
ความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารของผู้สมัครสอบได้มากขึ้น โดยการพัฒนาที่ครอบคลุมไปถึงการพัฒนา
ระบบการสอบสำหรับการรับสมัครบุคคลเข้าศึกษาต่อและการรับสมัครคนเข้าทำงาน

สำหรับการรับสมัครบุคคลเข้าศึกษา ในปี ค.ศ. 2003 ได้มีการกำหนดให้เริ่มให้มีการสอบวัดความสามารถ
ทักษะการฟังในข้อสอบกลางเพื่อเข้ามหาวิทยาลัย (University Center Examination) ซึ่งจะนำไปบังคับใช้จริงในปี ค.ศ.
2006 นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้พัฒนาข้อสอบเพื่อวัดความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารของผู้สมัครทั้ง
ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและมหาวิทยาลัย สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายนั้นเริ่มให้มีการสอบสัมภาษณ์
เป็นภาษาอังกฤษ เพิ่มเติมจากข้อสอบฟังที่ใช้กันอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังมีการพยายามส่งเสริมให้ใช้ข้อสอบ STEP,
TOEFL, TOEIC และข้อสอบของ University of Cambridge ESOL ประกอบด้วย

นอกจากนี้การรับสมัครบุคคลเข้าทำงานในบริษัทเอกชน และองค์กรต่างๆ เริ่มให้มีการเพิ่มการสอบวัดระดับสมรรถนะภาษาอังกฤษเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน เพื่อจัดสรรคนที่มีความสามารถให้ตรงกับความต้องการ

จะเห็นได้ว่าความสามารถทางภาษาอังกฤษเริ่มมีบทบาทมากขึ้นทั้งในด้านการศึกษาและการทำงาน การจัดให้มีการสอบวัดระดับภาษาอังกฤษนี้จะเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนต้องพัฒนาตนเองมากขึ้น อย่างไรก็ตามการสอบมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก ดังที่ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันเป็นอย่างมากในช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่สองว่าอิทธิพลของการสอบเข้ามหาวิทยาลัยส่งผลให้การเรียนการสอนยังคงเป็นวิธีแบบไวยากรณ์และการแปล (Grammar-translation) โดยเน้นที่การอ่านและไวยากรณ์เท่านั้น ทำให้ในแผนปฏิบัตินี้ทางกระทรวงศึกษาธิการเกิดความตื่นตัวในการพยายามเพิ่มทักษะการฟังและการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเข้าไปในข้อสอบด้วย

ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่าการพัฒนาสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของญี่ปุ่นนี้มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป ซึ่งนำไปสู่การได้แง่และวิพากษ์วิจารณ์ทั้งในหมู่นักวิชาการและประชาชนทั่วไปว่า การกำหนดหลักสูตรเช่นนี้ทำให้ชาวญี่ปุ่นไม่สามารถพัฒนาความสามารถทางภาษาอังกฤษได้ดีเท่าที่ควร และมีทั้งเสียงเสนอและต่อต้านว่าควรจะมีการส่งเสริมการเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาหรือไม่ อย่างไรก็ตามแม้วิชาภาษาอังกฤษจะไม่ได้ถูกกำหนดเป็นวิชาบังคับในระดับประถม แต่ในแผนปฏิบัติระบุให้มีการสนับสนุนให้เริ่มมีการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในระดับนี้ไว้แล้ว

5.3.1.5 การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษา

นอกจากการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับชั้นมัธยมต้นขึ้นไปถึงระดับมหาวิทยาลัย รัฐบาลไม่ได้ละเลยการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษาแต่อย่างใด ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าวิชาภาษาอังกฤษไม่ได้เป็นวิชาบังคับในระดับประถมศึกษา แต่ก็มี การสนับสนุนให้มีการเริ่มมีการจัดกิจกรรมสอนสนทนาภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษา โดยกำหนดให้ใช้ชั่วโมงเรียนของวิชากิจกรรม (Period for Integrated Study) ซึ่งใช้เวลาประมาณ 1-3 ชั่วโมง ตามหลักสูตรในปี ค.ศ. 2002 ให้เป็นวิชาที่เสริมสร้างความเข้าใจในระดับนานาชาติ (International Understanding) ในปี ค.ศ. 2002 มีโรงเรียนรัฐบาลกว่าร้อยละ 50 เริ่มนำกิจกรรมสนทนาภาษาอังกฤษเข้ามาใช้ โดยให้ครูชาวต่างชาติที่พูดภาษาอังกฤษ หรือครูจากระดับมัธยมศึกษามาสอน โดยกฎหมายการว่าจ้างเจ้าหน้าที่การศึกษา (the Amendment of the Educational Personnel Certification Law) ในปี ค.ศ. 2002 ที่กำหนดให้ครูภาษาอังกฤษที่มีใบอนุญาตสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาสามารถเข้ามาสอนวิชา Period for Integrated Study ในโรงเรียนประถมศึกษาได้

ส่วนทางด้านการพัฒนาครู ได้มีการจัดฝึกอบรมครูโดยศูนย์การพัฒนาครูแห่งชาติ (National Center for Teachers' Development) จัดอบรมครูผู้นำในการสอนสนทนาภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษาซึ่งในปี ค.ศ. 2003 มีครูเข้าร่วมโครงการ 600 คน นอกจากนี้มีการเชิญครูผู้ช่วยสอนชาวต่างชาติ (Assistant Language Teachers – ALTs) จากโครงการ JET Program ที่มีประสบการณ์การสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษามาแล้วเข้ามาสอนในระดับประถมศึกษา รวมทั้งมีการรณรงค์ให้มีความร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชน

แผนปฏิบัติได้ระบุไว้ว่าไม่ให้การสอนพิเศษนอกกรอบในลักษณะของการกวดวิชาในโรงเรียน (Cramming) ที่เน้นการสอนเนื้อหาเข้มข้นและมีครูเป็นศูนย์กลาง แต่ให้หันไปใช้กิจกรรมในการสร้างประสบการณ์ทางภาษาให้กับผู้เรียนแทน และที่สำคัญ กิจกรรมควรมุ่งเน้นสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนและการใช้ภาษาอังกฤษด้วย โดยสร้างกิจกรรมที่สนุกสนานให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมของเจ้าของภาษา และเน้นทักษะการฟัง-พูดเป็นหลัก

โดยการนี้ได้มีการผลิตคู่มือการจัดกิจกรรมการสอนสนทนาภาษาอังกฤษสำหรับผู้เรียนในระดับประถมศึกษา (Handbook to Promote Activities for English Conversation at Elementary Schools) มีการประเมินผลการดำเนินการใน Status Report on Improvements in English Education และมีการจัดตั้งโรงเรียนนำร่องสำหรับการวิจัยถึงวิธีการสอนแบบต่างๆ

5.3.1.6 การพัฒนาสมรรถนะทางภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียน

รัฐบาลเชื่อว่าความสามารถในการสื่อสารเป็นภาษาญี่ปุ่นมีส่วนในการพัฒนาความสามารถในการสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษของผู้เรียน เนื่องจากความสามารถในภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นภาษาแม่เป็นพื้นฐานของกระบวนการคิดของผู้เรียนชาวญี่ปุ่น การที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจภาษาญี่ปุ่นอย่างถ่องแท้ และแสดงความคิดเห็นเป็นภาษาญี่ปุ่นได้นั้นจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะทางภาษาอังกฤษได้ดีขึ้น ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ระบุไว้ในแผนปฏิบัติว่าจะเร่งพัฒนาสมรรถนะทางภาษาญี่ปุ่นของคนในชาติโดย ส่งเสริมให้มีการทำวิจัยเพื่อสร้างรูปแบบการสอนภาษาญี่ปุ่นที่มีประสิทธิภาพ มีการวิจัยถึงความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นที่จำเป็นในอนาคต ส่งเสริมให้มีการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาญี่ปุ่น และส่งเสริมให้มีการอบรมเพื่อฝึกทักษะการสอนภาษาญี่ปุ่นให้กับครูทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

5.3.1.7 การส่งเสริมการวิจัย

ในแผนปฏิบัตินี้ได้ระบุให้มีการส่งเสริมการทำวิจัยการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศตั้งแต่ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และมหาวิทยาลัย โดยมีการระบุหัวข้อการทำวิจัยดังนี้

(1) การทำวิจัยเรื่องระดับสมรรถนะทางภาษาอังกฤษที่จำเป็นในระดับมัธยมศึกษา

งานวิจัยนี้ใช้ข้อเสนอแนะการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ปี ค.ศ. 2002 เป็นพื้นฐานในการศึกษาระดับสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย รวมทั้งทำแบบสำรวจสภาพการสอนภาษาอังกฤษและวิธีการสอนด้วย นอกจากนี้ได้นำข้อสอบมาตรฐานเพื่อวัดสมรรถนะทางภาษาอังกฤษ เช่น STEP, TOEFL และ TOEIC มาวิเคราะห์ และหาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความสามารถที่วัดโดยข้อสอบมาตรฐาน และระดับความสามารถของนักเรียน เพื่อหาเกณฑ์วัดผลการประเมินในการสอบเข้าระดับมหาวิทยาลัย โดยนำข้อสอบมาตรฐานเหล่านั้นมาใช้

(2) การทำวิจัยเรื่องการศึกษาภาษาอังกฤษในระดับมัธยมและการอบรมครู

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมงานวิจัยทางการสอนภาษาอังกฤษทั้งในและนอกประเทศญี่ปุ่น เพื่อวิเคราะห์หารูปแบบและวิธีการสอนที่ได้ผล และนำเอาข้อมูลนั้นไปสร้างหลักสูตรเพื่ออบรมครูในการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

(3) การทำวิจัยเรื่องระดับความสามารถทางภาษาอังกฤษของครูผู้สอนที่ต้องการ

ระดับความสามารถของครูผู้สอนจะถูกประเมินโดยข้อสอบ STEP, TOEFL และ TOEIC เพื่อหาเกณฑ์ในการรับสมัครครู นอกจากนี้ยังมีการประเมินความสามารถของครูในการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร เพื่อนำไปสู่การค้นหาวิธีการสอนที่ได้ผลสัมฤทธิ์สูงสุด

(4) การทำวิจัยเรื่องการศึกษาภาษาอังกฤษในระดับมหาวิทยาลัย

งานวิจัยนี้จะนำเอาข้อมูลวิธีการสอนภาษาอังกฤษแต่ละแบบมาวิเคราะห์เทียบกับความสำเร็จในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของผู้เรียนที่ผ่านการสอนแต่ละแบบเมื่อออกไปทำงาน เพื่อที่จะสร้างเป็นรูปแบบที่ประกอบไปด้วยเนื้อหาและระบบการสอนที่มีประสิทธิภาพสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัย

(5) การทำวิจัยเรื่องวิธีการเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่ใช้ในประเทศอื่น

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศที่ใช้ในกลุ่มประเทศอาเซียนเป็นหลัก โดยจะให้ความสนใจกับวิธีการเรียนการสอน สื่อการสอน เทคนิคการประเมินผล และการฝึกอบรมครูในประเทศต่างๆ

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นเพียงนโยบายที่กระทรวงศึกษาธิการเพิ่งวางไว้ในปี ค.ศ. 2002 เพื่อปฏิบัติเป็นระยะเวลา 5 ปี นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2003-2008 ซึ่งปัจจุบันกำลังอยู่ระหว่างการดำเนินการ จึงยังไม่สามารถสรุปผลได้ว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด และมีปัญหาและอุปสรรคบ้างหรือไม่ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารหนังสือพิมพ์ระหว่างปี ค.ศ. 2002-2005 ซึ่งสะท้อนสภาพความเป็นจริงของการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ขณะที่ได้มีการเริ่มนำแผนปฏิบัติไปใช้

5.3.2 สภาพการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในระบบ

ในตอนนี้จะกล่าวถึงสภาพความเป็นจริงของการศึกษาภาษาต่างประเทศที่สะท้อนจากมุมมองที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกที่จะรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษในประเทศญี่ปุ่นอันได้แก่ หนังสือพิมพ์อะซะฮิ วีคลี่ (Asahi Weekly) โยมิอูริ (Yomiuri) และ โตเกียว ไทมส์ (Tokyo Times) ในช่วงปี ค.ศ. 2001-2005 พบว่ามีหัวข้อที่มีการกล่าวถึงคือการจัดการเรียนการสอนในระบบภายใต้นโยบายใหม่ของรัฐบาลและการจ้างครูชาวต่างชาติ การผลิตสื่อการสอน และการขยายตัวของการเรียนการสอนนอกระบบ รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละส่วนจากมุมมองสาธารณะ

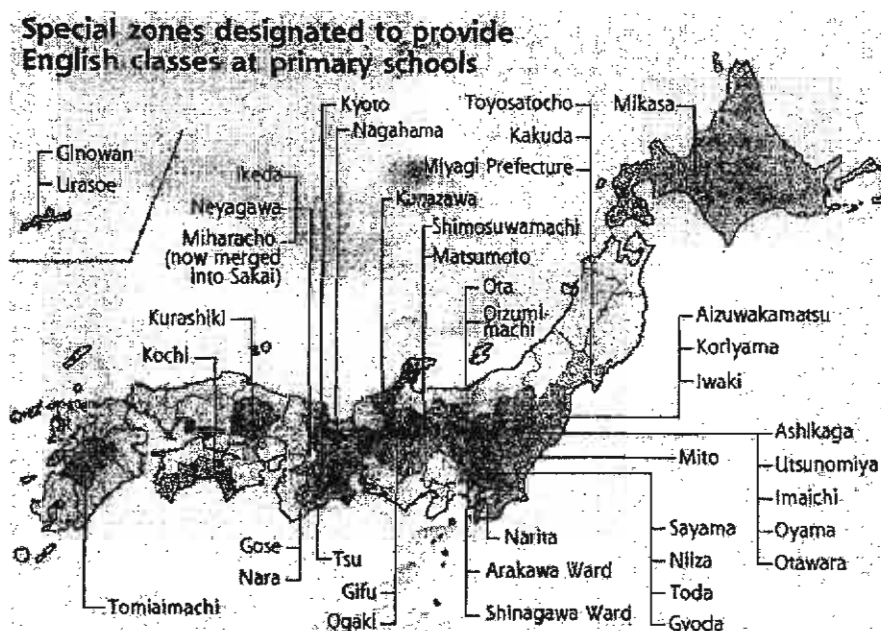
5.3.2.1 การจัดการเรียนการสอนในระบบภายใต้นโยบายของรัฐและการจ้างครูต่างประเทศ

การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในระบบตามนโยบายของรัฐบาลในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 นี้ นำไปสู่การพัฒนาไปในทิศทางต่างๆ และเสี่ยงวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก เริ่มตั้งแต่ในโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา และระดับมหาวิทยาลัย โดยหัวข้อที่มีการถกเถียงกันมากที่สุดคือการเริ่มให้มีการเรียนการสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับประถมศึกษาหรืออนุบาล ซึ่งจากข้อมูลที่รวบรวมได้จากหนังสือพิมพ์โยมิอูริ ได้สะท้อนความคิดเห็นของผู้อ่านจำนวนมาก ที่มีทั้งความคิดที่สนับสนุนและต่อต้านดังนี้

5.3.2.2

การเสนอให้ภาษาอังกฤษเป็นวิชาบังคับในโรงเรียนประถมศึกษา

บทความจากหนังสือพิมพ์โยมิอูริ (The Yomiuri Shimbun) ฉบับวันที่ 18 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2005 รายงานว่า ในปี ค.ศ. 2005 กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้เขตการปกครองทั้งสิ้น 40 เขตทั่วประเทศญี่ปุ่นเป็นเขตพิเศษที่จะมี วิชาภาษาอังกฤษบรรจุอยู่ในหลักสูตรระดับชั้นประถมศึกษา ทั้งในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐ และ โรงเรียนเอกชน อย่างเป็นทางการ

ภาพประกอบ 2 บริเวณสีเทาแสดงเขตพิเศษ 40 เขตในประเทศญี่ปุ่น ที่มีวิชาภาษาอังกฤษในหลักสูตรระดับชั้นประถมศึกษา

โรงเรียนประถมศึกษาจำนวนมากได้ให้การสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลเป็นอย่างดี และในโรงเรียนบางแห่งพบว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจยิ่ง ดังจะขอยกตัวอย่างข้อมูลจากบทความโดย มะยุมิ มะรุยะมะ (Mayumi Maruyama) ในหนังสือพิมพ์อะซะฮี วีคลี่ (Asahi weekly) ฉบับวันอาทิตย์ที่ 30 พฤษภาคม 2004 ที่กล่าวถึงโรงเรียนในเขตชิบะ (Chiba) หลายแห่งที่จ้างครูผู้ช่วยสอน (Assistant Language Teachers—ALTs) มาทำหน้าที่สอนแทนครูประจำ โดยให้ครูประจำเป็นผู้ช่วยในการอำนวยความสะดวกภายในห้องเรียน เนื่องจากครูชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ในระดับประถมศึกษานี้ยังไม่มีประสบการณ์และความรู้ในการสอนภาษาอังกฤษเพียงพอ ในระดับประถมศึกษานี้ โรงเรียนจะจ้างครูชาวต่างชาติให้มาสอนเป็นเวลาหนึ่งชั่วโมงต่อสัปดาห์ซึ่งโดยมากจะสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น ส่วนระดับอื่นยังใช้ครูชาวญี่ปุ่นสอนอยู่

นอกจากนี้ โรงเรียนประถมศึกษาหลายแห่งมีนโยบายและการส่งเสริมการเรียนภาษาอังกฤษด้านอื่นๆ ด้วยเช่น โรงเรียนนิปปอริ (Nippori Elementary School) ในเขตอะระกะวะ (Arakawa) ของกรุงโตเกียว ซึ่งเป็นหนึ่งใน 25 เขตที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลกลางให้สามารถสร้างหลักสูตรในระดับประถมศึกษาเองได้ โรงเรียนจึงกำหนดให้นักเรียนได้เรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ในระดับประถม และส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน

สำหรับการเรียนภาษาอังกฤษ เช่น การทำป้ายสองภาษา (คือ ภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่น) ในโรงเรียน การคิดคำศัพท์ ภาษาอังกฤษตามสถานที่ต่างๆ เป็นต้น

ผู้ที่นำนโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่นไปใช้อย่างจริงจังและประสบผลสำเร็จ ต่างก็ออกมาสนับสนุนนโยบายโดยสะท้อนประสบการณ์ดีๆ ที่ได้รับจากการสอนบนหน้าหนังสือพิมพ์ เช่น จากบทสัมภาษณ์ ฟิโอนา ลาวเทรี (Fiona Lavetry) ครูชาวต่างชาติจากสกอตแลนด์ที่สอนในโรงเรียนพบว่านักเรียนส่วนใหญ่กล้าพูดได้ตอบเป็น ภาษาอังกฤษในห้องเรียนกับครูชาวต่างชาติ และบรรยากาศในห้องเรียนสนุกสนาน โดยนักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ แตกต่างกันจากครูสอนภาษาอังกฤษที่มาจากประเทศต่างๆ (มะรุยะมะ, 2004) อย่างไรก็ตาม คูนิโกะ มิอุระ (Kuniko Miura) ครูจากโรงเรียนเซมิ (Seishi Elementary School) ในเขตบุงเกียว (Bunkyo) กรุงโตเกียว ให้ข้อเสนอแนะถึง ความสำเร็จในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษให้กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษานั้นว่าส่วนหนึ่งมาจากการบริหาร จัดการที่ดีระหว่างครูประจำและครูผู้ช่วยสอน

นอกจากนี้จากบทความในหนังสือพิมพ์โยะมิอุริ ฉบับวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2005 พบว่ามีกลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญที่สนับสนุนการเรียนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษา ออกมาแสดงน่าน้ำร้อนใจบนหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่ง ผู้วิจัยใคร่หยิบยกประเด็นที่น่าสนใจมากล่าวถึง เพื่อให้เห็นถึงแนวโน้มในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ของญี่ปุ่นไปในทิศทางที่หลากหลายซึ่งล้วนน่าสนใจให้ติดตาม เช่น ศาสตราจารย์ เรโกะ มะทซูกะวะ (Prof. Reiko Matsukawa) อาจารย์จากมหาวิทยาลัยกิฟุ (Gifu University) และผู้เขียนหนังสือเรื่อง Pioneering for tomorrow's English education in primary school แปลจากชื่อเรื่องภาษาญี่ปุ่น Asu no Shogakko Eigo Kyoiku wo Hiraku กล่าวว่า การเรียนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษาไม่ได้มุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถพูดภาษาอังกฤษคล่อง แต่จะให้นักเรียน เริ่มเห็นความสำคัญของการเรียนภาษาอังกฤษและสร้างแรงจูงใจให้อยากเรียน

มิชิโกะ เทมมะ (Michiko Temma) ผู้อำนวยการสถาบันสอนภาษาที่ซุคะ (Tsuda English Institute) และอธิการบดีของวิทยาลัยที่ซุคะ (Tsuda College) ผู้เชี่ยวชาญทางการสอนภาษาอังกฤษในระดับ ประถมศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสาร กล่าวว่า การที่นักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาได้มีโอกาสพูด ภาษาอังกฤษกับเพื่อนในชั้นจะช่วยเสริมสร้างทักษะการฟังและการสื่อความคิดของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจ ซึ่งจะเป็น พื้นฐานสำคัญในการเรียนในระดับที่สูงขึ้น และเนื่องจากเด็กญี่ปุ่นส่วนใหญ่ขาดทักษะทางด้านนี้ จึงควรมีการส่งเสริม ตั้งแตในระดับชั้นประถมศึกษา

ศาสตราจารย์ ทซุโยชิ คานะโมริ (Prof. Tsuyoshi Kanamori) อาจารย์จากมหาวิทยาลัยเอะฮิเมะ (Ehime University) และผู้เขียนหนังสือเรื่อง Illusion of English ability แปลจากชื่อเรื่องภาษาญี่ปุ่น Eigo-ryoko Gensho ให้ความเห็นว่า การที่让孩子เริ่มเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่เล็กจะทำให้เขารู้สึกว่าตนสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ ทั้งนี้ เนื่องมาจากว่าสมรรถนะทางภาษาญี่ปุ่นกับภาษาอังกฤษที่เริ่มเรียนของพวกเขานั้นยังไม่ต่างกันมากนัก ดังนั้นเขาจึง สามารถใช้ภาษาอังกฤษสื่อความหมายได้พอๆกับที่เขาสามารถสื่อความหมายเป็นภาษาญี่ปุ่น ซึ่งจะต่างจากนักเรียนใน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่พัฒนาทักษะทางภาษาญี่ปุ่นไปจนถึงระดับที่สูงขึ้นกว่าภาษาอังกฤษที่เริ่มเรียนมาแล้ว ทำให้นักเรียนรู้สึกว่าเขาไม่สามารถสื่อความคิดเป็นภาษาอังกฤษได้ดีเท่ากับภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นภาษาแม่ของเขาเอง ดังนั้น ศาสตราจารย์ทซุโยชิ จึงสนับสนุนว่าควรให้เด็กเริ่มเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่สาม

นอกจากนี้ยังมีผู้ที่เห็นด้วยและให้การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับชั้น อนุบาลและประถมศึกษา โดยเชื่อว่า ผู้เรียนจะใช้ภาษาอังกฤษได้ดีหากเริ่มต้นเรียนตั้งแต่ยังเล็ก นอกจากนี้จะทำให้เขา

มีความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษ และมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้ภาษา ผู้อ่านรายหนึ่งถึงกับเสนอให้รัฐบาลจัดตั้งโรงเรียนอนุบาลนานาชาติที่สอนเป็นภาษาอังกฤษอย่างน้อยหนึ่งแห่งในเขตการปกครองแต่ละแห่ง (หนังสือพิมพ์โยะมิอูริ ฉบับวันที่ 2 พฤศจิกายน 2005)

แม้ว่าหลายฝ่ายจะเห็นด้วยกับการเริ่มเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ในระดับประถม แต่ก็มีความเสี่ยงวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากถึงการจัดการเรียนการสอนในระดับนี้ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องความพร้อมของครู ภาษาอังกฤษ การจ้างครูชาวต่างชาติ วิธีการสอน และหลักสูตรฝึกอบรมครูภาษาอังกฤษในระดับชั้นประถมศึกษา รวมไปถึงความพร้อมของนักเรียนในระดับชั้นนี้ด้วย เป็นต้น

มีเสียงวิจารณ์จากบทความในหนังสือพิมพ์อะซะฮิ วีคลี่ โดยระบุว่าแม้ว่าการที่ครูยังไม่มีความพร้อมในการสอนภาษาอังกฤษอาจส่งผลเสียแก่นักเรียนในการจดจำการใช้ภาษาแบบผิดๆไปได้ เช่นในกรณีตัวอย่างของคุณครูคะซะอิ (Kasai) ซึ่งเป็นคุณครูประจำชั้น (Homeroom teacher) คนหนึ่งในโรงเรียนนิปปะริ (Nippori Elementary School) ที่ยอมรับว่าตัวเองยังไม่มั่นใจในการสอนการออกเสียงภาษาอังกฤษให้ถูกต้องโดยเฉพาะเสียง /r/ กับเสียง /l/ ซึ่งเป็นปัญหาของชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ เนื่องจากญี่ปุ่นไม่มีเสียง /r/ และ /l/ แบบภาษาอังกฤษ แต่จะมีเสียง /r/ ในแบบของญี่ปุ่นเองเท่านั้น เขาพบว่าตัวเองยังไม่มั่นใจในการสอน และถึงแม้จะมีครูผู้ช่วยสอนที่มีความสามารถทางภาษา แต่ ฮิโระมิ คะวะซะระ (Hiromi Kawahara) ครูผู้ช่วยสอนคนหนึ่งที่จบการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความเห็นว่า ครูผู้ช่วยสอนบางครั้งไม่ค่อยมีบทบาทมากนักเนื่องจาก จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับครูประจำ ซึ่งส่วนใหญ่จะขึ้นคอยช่วยครูประจำอยู่หลังห้อง และจะเข้ามาในชั้นเรียนแค่เดือนละหนึ่งครั้งเท่านั้น

นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องหลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมครูก็มีการกล่าวถึง ยูคิโอะ ซะโตะ (Yukio Sato) ครูระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียน โอะกูรินิชิ (Ogurinishi Elementary School) กล่าวว่า หลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมครูอย่างเข้มข้นนั้น ไม่มีประสิทธิภาพพอในการพัฒนาครูในระยะเวลานานสั้น ดังนั้นเขาเห็นว่าการศึกษาที่ไม่มีความพร้อม ประกอบกับการที่นักเรียนเองก็ยังไม่มีความสนใจทางภาษาญี่ปุ่นและการคำนวณพอ การบังคับเรียนวิชาภาษาอังกฤษจะยิ่งทำให้นักเรียนท้อแท้กับการเรียนและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษได้

ลิน พาร์เมนเตอร์ (Lynne Parmenter) ครูสอนภาษาอังกฤษชาวยุโรปที่อาศัยอยู่ในญี่ปุ่นมากกว่า 10 ปี เห็นว่ารัฐบาลเร่งดำเนินการโดยไม่ได้มีการศึกษาจากงานวิจัยก่อน จึงก่อปัญหาให้กับโรงเรียน ครู และนักเรียน โดยโรงเรียนที่ยังไม่มีความพร้อมทั้งทางด้านการวางแผนและบุคลากร ส่วนใหญ่จะไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ทำให้ครูขาดความเชื่อมั่นและเสียกำลังใจจากการสอนที่ไม่สัมฤทธิ์ผล ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อนักเรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โยะชิฟุมิ ซะอิโตะ (Asst Prof. Yoshifumi Saito) อาจารย์จากมหาวิทยาลัย โตเกียว (Tokyo University) และผู้เขียนหนังสือเรื่อง Lives of masters in English หรือในภาษาญี่ปุ่น คือ Eigo Tatsujin Retsuden ก็ออกมาชี้ให้เห็นว่าญี่ปุ่นต้องมีการทำวิจัยในเรื่องของความเป็นไปได้ในการสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนประถมแต่ละโรงเรียนก่อนที่จะเริ่มมีนโยบายให้ปฏิบัติตาม นอกจากนี้ผู้ช่วยศาสตราจารย์ซะอิโตะยังกล่าวอีกว่าในทางภาษาศาสตร์นั้น ภาษาอังกฤษมีความแตกต่างจากภาษาญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงเป็นความเชื่อที่ผิดว่าการเริ่มเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่เด็กเล็กจะทำให้สามารถพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษได้เร็วกว่า ดังนั้นการเริ่มบรรจุวิชาภาษาอังกฤษเข้าในหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษานั้นอาจมีผลกระทบต่อผลการเรียนของนักเรียนในรายวิชาอื่นๆ

นอกจากนี้ยังมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษซึ่งคิดว่าเป็นภาษาสากลมากเกินไปทั้งๆที่ การจัดกิจกรรมในระดับประถมศึกษาเป็นไปเพื่อส่งเสริมความเข้าใจในระดับนานาชาติ ดังนั้นจึง

ไม่ควรจำกัดอยู่แค่การสอนภาษาและวัฒนธรรมอังกฤษเท่านั้น เพราะจะเป็นการปลูกฝังอคติต่อภาษาต่างประเทศอื่นๆ ให้แก่เด็กนักเรียนได้ (Parmenter, Asahi weekly, Sunday, May 30, 2004 pp9) โทะโมะโกะ ชะมะกะวะ นักศึกษาปริญญาโททางด้านภาษาศาสตร์สังคม จากมหาวิทยาลัยโตเกียว ให้สัมภาษณ์ในหนังสือพิมพ์โยะมิริ ฉบับวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2005 ถึงผลการวิจัยว่าอันที่จริงชาวต่างชาติที่เข้ามาพำนักในญี่ปุ่นนั้นส่วนใหญ่เป็นชาวเกาหลี จีน และบราซิล กลุ่มคนที่พูดภาษาอังกฤษเป็นเพียงคนกลุ่มเล็กๆ เท่านั้นหากพิจารณาจากจำนวนผู้ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่น โทะโมะโกะ จึงเสนอว่าควรจะให้ความสำคัญกับการสอนให้นักเรียนญี่ปุ่นมีทักษะการเรียนรู้ภาษา โดยให้นักเรียนในระดับประถมศึกษาได้มีโอกาสสัมผัสกับภาษาต่างประเทศหลายภาษา แทนที่จะจำกัดการสอนอยู่แค่ภาษาอังกฤษเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนพัฒนาสมรรถนะทางภาษาต่างประเทศที่มีชาวต่างชาติในท้องถิ่นใช้เพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างกันชุมชน ศาสตราจารย์ ยูคิโอะ โอทซุ (Prof. Yukio Otsu) จากมหาวิทยาลัยเคโอ (Keio University) ผู้เขียนหนังสือเรื่อง Should English be taught in primary school? หรือในภาษาญี่ปุ่น คือ Eigo Kyoiku wa Hitsuyoku ก็แสดงความเห็นต่อนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องการส่งเสริมให้นักเรียนมีความเข้าใจในระดับนานาชาติ (International understanding) ว่าหากแต่มีการสอนเฉพาะภาษาอังกฤษเท่านั้นจะเป็นการปลูกฝังอคติต่อภาษาต่างประเทศอื่นๆ ให้แก่เด็ก นอกจากนี้ยังเห็นว่าไม่ควรให้เด็กเริ่มเรียนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษา เนื่องจากช่วงเวลาที่เรียนในชั้นเรียนนั้นสั้นเกินไปที่จะสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนอยากเรียนภาษาอังกฤษ และสามารถพัฒนาสมรรถนะทางภาษาอังกฤษได้

จากบทความในหนังสือพิมพ์โยะมิริ ฉบับวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2005 พบว่าผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการเริ่มสอนภาษาอังกฤษให้กับเด็กเล็กมีความเห็นว่า การสอนภาษาอังกฤษให้เด็กเล็กจะทำให้สมรรถนะทางภาษาญี่ปุ่นของเด็กลดลง และการที่ญี่ปุ่นจะสามารถสื่อสารความคิดของคนให้ชาติอื่นเข้าใจนั้น คนในชาติจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับความคิดของคนในชาติเองให้ลึกซึ้งก่อน ซึ่งการนี้ต้องอาศัยภาษาแม่คือภาษาญี่ปุ่น ผู้อ่านส่วนใหญ่ที่มีความเห็นว่าเด็กเล็กควรได้รับฝึกฝนการใช้ภาษาญี่ปุ่นให้ได้ก่อน จึงค่อยเรียนภาษาต่างประเทศ เพราะหากให้เด็กเรียนทั้งสองภาษาอาจจะสร้างภาระให้กับเด็กมากเกินไป นอกจากนี้ รองศาสตราจารย์ มัตสึซุมิ อิมะอิ ผู้เชี่ยวชาญทางด้าน Cognitive science จากมหาวิทยาลัยเคโอ กล่าวว่า การส่งเสริมให้เรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ยังเล็กนั้นมาจากความเข้าใจผิดในเรื่อง Critical period ของการเรียนรู้ภาษา ที่เชื่อว่าจะมีช่วงเวลาหนึ่งในตอนเด็กที่สามารถเรียนรู้ภาษาได้ดีที่สุด ดังนั้นการที่ให้เด็กได้สัมผัสกับภาษาต่างประเทศตั้งแต่เล็กจะทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ภาษาได้ดี เหมือนกับภาษาแม่ ซึ่งอันที่จริงแล้วเด็กอายุหนึ่งปีจะเริ่มเรียนภาษาแม่ของตนจากพ่อแม่ ซึ่งการเรียนภาษาที่สองนั้นจะไม่เหมือนกับการเรียนภาษาแม่ และหากจะพิจารณาถึงช่วงระยะเวลาสำคัญในการเรียนภาษาหรือ Critical period ถือว่าการเริ่มเรียนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษานั้นช้าเกินไปในการที่จะทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ภาษาได้ดี เหมือนกับเจ้าของภาษา แต่อันที่จริงแล้วญี่ปุ่นต้องการที่จะสามารถติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติได้เท่านั้น ไม่ได้ต้องการที่จะพูดภาษาอังกฤษได้เหมือนเจ้าของภาษา ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเริ่มเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ในระดับประถมศึกษา อิมะอิเสนอว่าควรให้นักเรียนใช้เวลาในระดับประถมศึกษาพัฒนาทักษะทางภาษาญี่ปุ่น การฝึกคำนวณ และอื่นๆ แทนที่จะอุทิศเวลาให้กับการเรียนภาษาอังกฤษซึ่งยังไม่จำเป็น

ศาสตราจารย์ โทะโมะโกะ ชิระซะ อะจารย์จากมหาวิทยาลัยชิซุโอกะ และผู้เขียนหนังสือ Common sense and senselessness in English learning หรือในภาษาญี่ปุ่น คือ Eigo Shutoku no Joshiki, Hijoshiki ได้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่งที่ได้เรียนภาษาอังกฤษใน

ระดับชั้นประถมศึกษาเป็นเวลาสัปดาห์ละหนึ่งชั่วโมงและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่งที่ไม่ได้เรียนภาษาอังกฤษในระดับชั้นประถมศึกษา ผลการวิจัย หลังจากเรียนภาษาอังกฤษในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่งเป็นเวลาหนึ่งภาคการศึกษา ไม่พบความแตกต่างทางสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของนักเรียนทั้งสองกลุ่มในสามด้านคือ การรู้จักแยกเสียง /r/ และ /l/ การอ่านออกเสียงภาษาอังกฤษ และความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ในช่วงเวลาหนึ่ง ศาสตราจารย์ฉริยะตะ จึงกล่าวสรุปว่าการเรียนภาษาอังกฤษที่เน้นกิจกรรมการเล่นเกมส์ต่างๆ และการร้องเพลงเป็นเวลาสัปดาห์ละหนึ่งถึงสองชั่วโมงในระดับชั้นประถมศึกษาไม่ได้ทำให้นักเรียนเก่งภาษาอังกฤษมากขึ้นแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม คริส มัลวิลล์ (Chris Mulvihill) ผู้อ่านท่านหนึ่งตั้งคำถามได้ถึงการศึกษาศาสตร์ของศาสตราจารย์ โทะโมะอิโกะ ฉริยะตะ ว่าเป็นการกล่าวอ้างในแง่ลบ เช่น การศึกษาการฟังเสียง /r/ และ /l/ นั้นหากเป็นการให้เด็กฟังคำโดยไม่บริบทนั้นก็เป็นที่แน่นอนว่าเด็กอาจไม่สามารถแยกเสียงออกเพราะในชีวิตจริงเด็กจะแยกเสียง /r/ และ /l/ จากการฟังข้อมูลที่เป็นบริบทด้วย คริสได้ตั้งคำถามว่าเหตุใดการศึกษาการเรียนรู้คำศัพท์ของนักเรียนไม่ทดสอบคำศัพท์ที่นักเรียนได้เรียนรู้มาทั้งหมด แทนที่จะทดสอบการเรียนรู้คำศัพท์เฉพาะในช่วงเวลาหนึ่ง และส่วนกิจกรรมการเล่นเกมส์และการร้องเพลงนั้นไม่ถือเป็นการเสียเวลาเพราะมีเกมส์และเพลงจำนวนมากที่ดีและมีประโยชน์ต่อการสอนภาษา

เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ. 2004 มหาวิทยาลัยเคโอได้จัดการประชุมสัมมนาเรื่อง “Primary School Don't Need to Teach English” [sic] มีผู้เชี่ยวชาญจำนวนมากออกมากำหนดให้วิชาภาษาอังกฤษเป็นวิชาบังคับในระดับประถมศึกษา หนึ่งในนั้นคือ รองศาสตราจารย์ โยะมิฟูมิ ชะอิโตะ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยโตเกียว ผู้ซึ่งได้ศึกษาการเรียนภาษาอังกฤษของชาวญี่ปุ่นในสมัยก่อนเมจิและสมัยเมจิ (1868-1912) และได้ผลสรุปว่านโยบายการบังคับเรียนภาษาอังกฤษในระดับประถมของรัฐบาลไม่สามารถพัฒนาสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของนักเรียนได้ ชะอิโตะยกตัวอย่างในสมัยก่อนเมจิ (1603-1868) เมื่อครั้งที่ครอบครัวนักแปลที่อาศัยอยู่ในเมืองนางาซากิซึ่งในสมัยนั้นเป็นท่าเรือนานาชาติแห่งเดียวของญี่ปุ่น สอนภาษาต่างประเทศให้แก่บุตรหลานตั้งแต่อายุน้อยและประสบผลสำเร็จ จนทำให้มีการนำไปอ้างถึงว่าควรให้เด็กเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ยังเล็ก ซึ่งชะอิโตะเห็นว่าเป็นการเข้าใจผิดเพราะการเรียนภาษาต่างประเทศในสมัยก่อนเมจิของชาวญี่ปุ่นนั้นเป็นการเรียนแบบเข้มข้น จะนำมาเปรียบกับการเรียนภาษาอังกฤษเป็นวิชาบังคับในระดับประถมศึกษาที่ใช้เวลาเพียงสัปดาห์ละสองถึงสามชั่วโมงดังเช่นในปัจจุบันไม่ได้ นอกจากนี้ชะอิโตะยังได้แสดงความเป็นห่วงหลักสูตรใหม่ที่เน้นนโยบายการเรียนแบบปราศจากความตึงเครียด (Pressure-free education) ของรัฐบาล เขาเชื่อว่าจะมีผลทำให้ความสามารถในการอ่านของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาลดลง ดังปรากฏในผลการสำรวจความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ออกพิมพ์เผยแพร่ในเดือนเมษายน ปี ค.ศ. 2005 ชะอิโตะเชื่อว่าในหลักสูตรใหม่ที่มีการเน้นทักษะการพูดโดยลดบทบาททักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจ มีผลทำให้ความสามารถในการอ่านของนักเรียนลดลง เขาจึงเสนอว่านักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาควรมีโอกาสฝึกฝนทักษะภาษาญี่ปุ่นให้เชี่ยวชาญก่อน และเมื่อศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นค่อยเริ่มสอนโดยการฝึกหัดรูปแบบภาษาต่างๆ (Pattern practices) โดยเน้นที่หลักไวยากรณ์และการอ่านออกเสียง เห็นได้ว่าเขาไม่เห็นด้วยกับการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative language teaching) เช่นเดียวกันกับฮิโรมิชิ โมะเทกิ (Hiromichi Moteki) ประธานบริษัทการพิมพ์และผู้เขียนหนังสือหลายเล่มที่มีเนื้อความต่อต้านการบังคับเรียนวิชาภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษา โมะเทกิ ชี้ว่าระดับความสามารถทางภาษาอังกฤษของนักเรียนญี่ปุ่นลดลงจากผลสำรวจของการสอบภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ (Test of English as a Foreign Language) เมื่อเทียบกับประเทศจีน และเกาหลีทั้งในสามทักษะคือการฟัง การอ่าน และไวยากรณ์และการเขียน โดยเฉพาะทักษะการอ่าน ซึ่งเขากล่าวว่าเป็นผลมา

จากการยกเลิกการเรียนไวยากรณ์และคำศัพท์แต่กลับไปเน้นการเรียนสนทนาภาษาอังกฤษแทน เพราะคิดว่าการเรียนไวยากรณ์ไม่สามารถทำให้นักเรียนพัฒนาสมรรถนะทางภาษาอังกฤษได้ และการเรียนพูดน่าจะเป็นทางออกที่ดีได้ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ผิด โมะเทกิ กล่าวว่า การเรียนภาษาอังกฤษในระดับมัธยมศึกษาควรมีความเข้มข้นมากขึ้น โดยให้มีการเรียนทุกวัน นอกจากนี้ควรมีการสอนเรื่องเสียงภาษาอังกฤษเพื่อพัฒนาทักษะการฟัง

อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์ เรโกะ มะทซูกะวะ จากมหาวิทยาลัยกิฟุ กล่าวว่า แม้จะมีปัญหาและอุปสรรคมากในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับประถม เป็นคืบหน้าการที่ครูผู้สอนยังไม่มีความพร้อมทางด้านสมรรถนะทางภาษาเพียงพอที่จะสอนนักเรียน หรือการที่การเรียนภาษาอังกฤษในแต่ละโรงเรียนยังไม่เท่าเทียมกันนั้น คงจะต้องมีการพัฒนาเดินหน้าต่อไป เพราะขณะนี้ มีโรงเรียนจำนวนกว่าร้อยละเก้าสิบของโรงเรียนประถมศึกษาในญี่ปุ่นที่เริ่มสอนภาษาอังกฤษไปแล้ว

5.3.2.3 การปฏิรูประบบบริหารในโรงเรียนมัธยมในด้านภาษาอังกฤษ

ความต้องการในการเรียนภาษาอังกฤษของชาวญี่ปุ่นนำไปสู่การปฏิรูประบบการบริหารของโรงเรียนหลายแห่งเพื่อดึงดูดให้นักเรียนมาสมัคร เช่น การจ้างครูชาวต่างชาติมาสอน การจัดหลักสูตรภาษาอังกฤษเข้มข้นเพื่อการสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง การมีโครงการไปเรียนภาษาในต่างประเทศช่วงฤดูร้อน ไปจนถึงการทำข้อตกลงในการอนุญาตให้นักเรียนสามารถโอนหน่วยกิตไปเรียนโรงเรียนในต่างประเทศได้ จากหนังสือพิมพ์โยะมิอุริ ฉบับวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2005 มีโรงเรียนหลายแห่งออกมารายงานว่ามียอดนักเรียนเพิ่มขึ้นจากการปฏิรูประบบเพื่อนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของนักเรียน เช่น โรงเรียนมัธยมโอซากา กูเนอิ (Osaka Kunei High School) ในเขตการปกครองโอซากา (Osaka Prefecture) โรงเรียนมัธยมโมริโอกะ ชูโอ (Morioka Chuo High School) ในเขตการปกครองอิวะเตะ (Iwate Prefecture) โรงเรียนมัธยมจินอะอิ (Jin-ai Girls High School) ในเขตการปกครองฟูกูอิ (Fukui Prefecture) โรงเรียนมัธยมมิเงะ กะกุเอ็น (Shiga Gakuen High School) ในเขตการปกครองมิเงะ (Shiga Prefecture) โรงเรียนมัธยมปลายรีทซุเมอิกัน อุจิ (Reitsumeikan Uji Senoir High) ในเขตการปกครองเกียวโต (Kyoto Prefecture) โรงเรียนมัธยมนานาชาติตะคิอิ (Takii High School) ในเขตการปกครองโอซากา (Osaka Prefecture) และโรงเรียนมัธยมปลายหญิงฟูกูโอกะ คะอิเซ (Fukuoka Kaisei Girls Senior High School) (หนังสือพิมพ์โยะมิอุริ ฉบับวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2005)

5.3.2.4 การเปิดหลักสูตรพิเศษในมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยหลายแห่งพยายามเปิดหลักสูตรสนทนาภาษาอังกฤษโดยจ้างครูชาวต่างชาติจากโรงเรียนสอนภาษา มาสอนนักศึกษา เช่น ที่คณะวิศวกรรมศาสตร์ ของสถาบันเทคโนโลยีคานะวะวะ (Kanagawa Institute of Technology) มีการเปิดหลักสูตรสอนสนทนาภาษาอังกฤษระหว่างเดือนเมษายนถึงกลางเดือนธันวาคมของทุกปี ซึ่งใช้บทเรียนกว่า 100 บท สอน 5 ครั้งต่อสัปดาห์ ครั้งละ 40 นาที โดยหลักสูตรนี้จัดโดยสถาบันสอนภาษาเวสต์เกต (Westgate Language School) ที่ก่อตั้งในเมืองโกะเท็มบะ (Gotemba) เขตการปกครองมิสุโอะกะ (Shizuoka) สถาบันนี้โฆษณาว่าสามารถจัดสภาพแวดล้อมการเรียนภาษาอังกฤษให้นักศึกษารู้สึกเสมือนกับได้ไปศึกษาในต่างประเทศ ในการเรียนภาษาอังกฤษสนทนา นักศึกษาต้องเสียค่าใช้จ่ายหลักสูตรละ 98,000 เยน โดยมหาวิทยาลัยจะสนับสนุนค่าใช้จ่ายหลักสูตรละ 10,000 เยน และหากนักศึกษาเรียนภาษาอังกฤษในหลักสูตรเป็นเวลา

2 ปี คิดต่อกันจะได้รับการสนับสนุนหลักสูตรละ 20,000 เยน แม้นักศึกษาจะไม่ได้หน่วยกิตจากการเรียนภาษาอังกฤษ ในหลักสูตรแบบนี้ แต่นักศึกษาจำนวนมากให้ความสนใจเข้าเรียน เพราะคิดว่าภาษาอังกฤษจะเป็นประโยชน์ในอนาคต สถาบันสอนภาษาเวสต์เกต (Westgate Language School) ส่งครูสอนภาษาอังกฤษเข้าไปสอนในมหาวิทยาลัย จำนวนกว่า 40 แห่ง และมีหลักสูตรสอนคนทั่วไปด้วย และในระยะหลังเริ่มมีมหาวิทยาลัยบางแห่งจัดหลักสูตร ภาษาอังกฤษที่นักศึกษาสามารถลงทะเบียนเรียนเป็นวิชาที่มีหน่วยกิตได้ หลักสูตรสอนภาษาเช่นนี้ส่วนใหญ่มุ่งเน้น การสอนพูดและเขียนเป็นหลัก วิทยาลัยเปิดหลายแห่งที่ทำสัญญากับสถาบันสอนภาษาสิมุล (Simul Academy) ซึ่งเป็น สถาบันสอนการแปลและล่าม ได้เปิดหลักสูตรสอนภาษาอังกฤษที่อนุญาตให้คนนอกเข้ามาเรียนได้ด้วย ส่วนสถาบัน สอนภาษาบริติชเคาน์ซิล (British Council) ที่ตั้งอยู่ในย่านชินจูกุ กรุงโตเกียว ก็ให้ข้อมูลว่า ทางสถาบันได้รับการ คิดต่อจากมหาวิทยาลัยหลายแห่งให้สอนภาษาอังกฤษเฉพาะทาง โดยทางสถาบันสอนภาษาบริติชเคาน์ซิลเป็น ผู้ออกแบบหลักสูตรให้ (หนังสือพิมพ์โยะมิอูริ ฉบับวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2005)

5.3.2.5 โรงเรียนสองภาษา

ปัจจุบันเนื่องจากการตื่นตัวการเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น โรงเรียนสองภาษาต่างๆที่มีการสอน วิชาคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์เป็นภาษาอังกฤษจึงได้รับความนิยมมาก ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนคะโตะ เกียวชู (Katoh Gyoshu Elementary School) ในเมืองนะมะสึ (Namasu) เขตการปกครองมิซูโอะกะ (Shizuoka) ซึ่งเป็นโรงเรียนสอง ภาษาแห่งแรกในญี่ปุ่นก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1992 โรงเรียนเซโกะ กะกุเอ็น (Seiko Gakuen Primary School) ซึ่งเป็น โรงเรียนเอกชนในเมืองโตะคุชิมะ (Tokushima) ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1994 โรงเรียนลินเดนฮอลล์ (Linden Hall Elementary School) ก่อตั้งในปี ค.ศ. 2004 ในเมืองดะซะอิฟู (Dazaifu) เขตการปกครองฟูกูโอะกะ (Fukuoka) นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนสองภาษาที่มีการสอนไปจนถึงระดับมัธยมปลายเช่น โรงเรียนโคะซะอิ กะกุเอ็น (Kosai Gakuen) โรงเรียนโตเกียว โจะกักกัน (Tokyo Jogakkan Middle and High Schools) โรงเรียนมิโดริงะโอะกะ (Midorigaoka Girls' Junior High and High School) และเริตซุเมอิกัน อุจิ (Reitsumeikan Uji Junior and Senior High Schools) โรงเรียนกุมมะ คอกะซุไค อคาเดมี (Gunma Kokusai Academy) เป็นต้น โรงเรียนเหล่านี้ใช้ภาษาญี่ปุ่นสอนวิชา ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นและภาษาญี่ปุ่นเท่านั้น โรงเรียนจะผลิตสื่อการสอนเองและนำเข้าจากต่างประเทศ (หนังสือพิมพ์ โยะมิอูริ ฉบับวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2005)

อย่างไรก็ตาม การขยายตัวอย่างรวดเร็วของโรงเรียนสองภาษาก่อให้เกิดภาวการณ์ขาดแคลน ครูผู้สอนที่มีคุณสมบัติ ทำให้นักเรียนหันกลับไปเรียนในโรงเรียนแบบเดิม อีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้นักเรียนหันกลับไป เรียนโรงเรียนแบบเดิมคือการสอบเข้ามหาวิทยาลัย นักเรียนหลายคนพบว่าการเรียนในโรงเรียนสองภาษาทำให้ไม่ เข้าใจเนื้อหา ซึ่งจะส่งผลเสียต่อการสอบเข้ามหาวิทยาลัยของรัฐ แต่ก็มีโรงเรียนสองภาษาที่ออกมากล่าวว่าหลักสูตร สองภาษาของตนประสบผลสำเร็จคือโรงเรียนคะโตะ กะกุเอ็น (Katoh Gakuen) จากรายงานในหนังสือพิมพ์โยะมิอูริ พบว่านักเรียนที่จบหลักสูตรสองภาษานี้ส่วนใหญ่สอบเข้าในมหาวิทยาลัยชื่อดังในประเทศญี่ปุ่นเช่น มหาวิทยาลัยวา เซดะ (Waseda University) มหาวิทยาลัยเคโอ (Keio University) เป็นต้น และมหาวิทยาลัยในต่างประเทศเช่น มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) มหาวิทยาลัยเยล (Yale University) ในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น (หนังสือพิมพ์โยะมิอูริ ฉบับวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2005)

5.3.2.6 การจ้างครูสอนภาษาต่างประเทศ

ทุกๆปีในช่วงฤดูร้อน ครูชาวต่างชาติที่เข้าร่วม JET program จะเดินทางเข้ามาในประเทศญี่ปุ่นโดยทุนสนับสนุนจากรัฐบาลญี่ปุ่น โครงการนี้เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1987 ในปี ค.ศ. 2004 นี้มี ครูชาวต่างชาติเข้ามาในประเทศญี่ปุ่นถึง 6,103 คนจาก 41 ประเทศทั่วโลก JET program เป็นโครงการที่ก่อตั้งโดยความร่วมมือของกระทรวงศึกษาธิการ (Education, Science and Technology Ministry) กระทรวงการต่างประเทศ (Foreign Ministry) กระทรวงบริหารสาธารณะ (Public Management Ministry) และสภาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Council of Local Authorities for International Relations—CLAIR) การที่จะเข้าร่วมใน JET program ได้นั้นผู้สมัครจะต้องผ่านกระบวนการคัดเลือกดังนี้ คือ จะต้องเป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยที่เป็นที่ยอมรับ จะต้องมีความรู้ภาษาในระดับเจ้าของภาษา มีทัศนคติที่ดี สามารถพูดได้ชัดเจน มีทักษะการเขียนที่ดี และมีความยืดหยุ่น จากนั้นผู้สมัครจะต้องผ่านการสอบสัมภาษณ์โดยคณะกรรมการจากสถานทูตญี่ปุ่น JET program มีงานสองประเภทสำหรับผู้ผ่านการคัดเลือก

งานประเภทแรก เป็นครูผู้ช่วยสอน (Assistant Language Teachers—ALTs) ซึ่งมีหน้าที่ช่วยครูสอนภาษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาล และในปัจจุบันครูผู้ช่วยสอนจำนวนหนึ่งจะได้รับเชิญเข้าไปสอนโรงเรียนในระดับประถมศึกษาด้วย ส่วนงานประเภทที่สองจะทำหน้าที่เป็นทูตเผยแพร่วัฒนธรรมต่างชาติ (Coordinators of International Relations—CIRs) ในแต่ละเขตการปกครองของญี่ปุ่น

JET program จะมีสัญญาเป็นระยะเวลา 1 ปี แต่ในบางเขตพื้นที่จะสามารถต่ออายุได้ถึง 5 ปีขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ร่วมโครงการและตำแหน่งที่ว่าง สำหรับผู้ร่วมโครงการที่ต่ออายุได้ถึง 4 ปีจะได้รับเชิญไปสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา เนื่องจากยังขาดแคลนครูสอนภาษาอังกฤษ และในบางครั้งครูผู้ช่วยสอนเองอาจต้องรับผิดชอบสอนเป็นครูประจำ ดังนั้นจึงต้องการครูชาวต่างชาติที่สามารถพูดภาษาญี่ปุ่นได้ด้วย และหลังจากที่ญี่ปุ่นมีการปฏิรูปหลักสูตรใหม่ในต้นศตวรรษที่ 21 ความต้องการครูผู้ช่วยสอนในระดับประถมศึกษาเริ่มเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก จนทำให้โรงเรียนบางแห่งว่าจ้างครูผู้ช่วยสอนหลังจากหมดสัญญากับ JET program แล้ว (หนังสือพิมพ์โยะมิอุริฉบับวันที่ 27 กรกฎาคม 2005)

เอะริโกะ อะริตะ (Eriko Arita, 2003) ได้เขียนบทความรายงานว่าในปี ค.ศ. 2004 รัฐบาลให้ครูที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่นมาแล้ว 3 ปีจำนวน 20 คน ไปสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งไม่เพียงพอแก่ความต้องการแน่นอน เพราะโรงเรียนประถมศึกษาเฉพาะที่เป็นโรงเรียนรัฐบาลในประเทศญี่ปุ่นมีทั้งหมด 23,964 แห่ง ซึ่งการที่จะจ้างครูเข้าไปสอนได้ครบทุกโรงเรียนต้องใช้งบประมาณมหาศาล การขาดแคลนครูผู้ช่วยสอนชาวต่างชาตินี้ก่อให้เกิดปัญหาแก่โรงเรียน ครูผู้สอน และนักเรียนเป็นอย่างมาก จึงต้องพึ่งโรงเรียนสอนภาษาพิเศษในการจ้างครูเข้ามา เช่น โรงเรียนในเขตชิบะ (Chiba) ซึ่งไม่ได้ใช้ครูจากโครงการ JET Program แต่จ้างครูสอนภาษามาจากโรงเรียนสอนภาษาสองโรงเรียนในผู้บริหารเขตโดยทุ่มงบประมาณทั้งหมด 56.5 ล้านเยนทำสัญญาว่าจ้างครูจำนวน 20 คนมาสอนในโรงเรียนจำนวน 119 โรงเรียนในระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 (Maruyama, 2004) และเนื่องจากธุรกิจโรงเรียนสอนภาษาปัจจุบันมีการแข่งขันสูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นิยมจ้างครูชาวต่างชาติจากสถาบันหรือโรงเรียนสอนภาษาเอกชน คณะกรรมการการศึกษาในบางเขตการปกครองจึงเริ่มใช้ระบบการประมูลขึ้นในปีการศึกษา 2005 นี้ เพื่อลดค่าใช้จ่ายลง (หนังสือพิมพ์โยะมิอุริฉบับวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2005)

ปัญหาขาดแคลนครูยังส่งผลกระทบต่อทั้งโรงเรียนต้องส่งครูไปอบรม และบางครั้งครูต้องเสียค่าใช้จ่ายเองในการไปอบรม หรือนักเรียนเองเป็นฝ่ายไปเรียนเพิ่มเติมเองเพราะไม่มีสอนในโรงเรียน แต่ต้องใช้ในการสอบเข้าซึ่งวิชาภาษาอังกฤษเป็นวิชาบังคับ และเนื่องจากความต้องการจ้างครูชาวต่างชาติมีมากขึ้น จึงเกิดปัญหา และมีเสียงร้องเรียนว่าครูชาวต่างชาติที่จากสถาบันสอนภาษาบางแห่งขาดคุณสมบัติการสอน เช่น ใช้วิธีการสอนที่ไม่เหมาะสม มาสอนสาย ขาดสอนโดยไม่มีการชดเชย เป็นต้น จนมีชาวญี่ปุ่นจำนวนหนึ่งเห็นว่าการจ้างครูชาวต่างชาติเป็นครูผู้ช่วยสอนนั้นสิ้นเปลืองงบประมาณ จากบทความในหนังสือพิมพ์โยะมิอุริ ฉบับวันที่ 26 กุมภาพันธ์ที่ได้รวบรวมจดหมายจากผู้อ่านและนำมาเขียนสรุป พบว่า ครูชาวต่างชาติไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่คุ้มกับค่าจ้างและสิทธิพิเศษที่รัฐบาลญี่ปุ่นมีให้ เช่นการลาพักร้อน และที่อยู่อาศัย เป็นต้น จึงมีผู้เสนอว่าญี่ปุ่นควรใช้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เช่นระบบอินเตอร์เน็ต และการถ่ายทอดผ่านทางโทรทัศน์ ในการพัฒนาการสอนภาษาต่างประเทศแทนการจ้างครูชาวต่างชาติ นอกจากนี้ควรจัดสรรงบประมาณในการส่งครูชาวญี่ปุ่นไปเรียนต่อต่างประเทศเพื่อพัฒนาสมรรถนะทางภาษาอังกฤษ ซึ่งจะเป็นการลงทุนระยะยาวที่คุ้มทุนกว่าการจ้างครูชาวต่างชาติมาสอนเพียงในระยะสั้น

5.3.2.7 การผลิตสื่อการสอน

ปัญหาการจ้างครูชาวต่างชาติส่งผลให้มีการผลิตสื่อออกมาเพื่อช่วยครูในการสอน มิซาโกะ อินูเอะ (Misako Inoue) บรรณาธิการนิตยสารคิดส์คอม (Kids com) ที่ตีพิมพ์บทเรียนแนะนำสำหรับครูในระดับประถมศึกษา กล่าวว่า สำนักพิมพ์แอลซี (ALC Press Inc.) ผลิตสื่อการสอนจำนวนมากเพื่อช่วยครู โดยทั่วไปในแต่ละเดือนจะผลิตนิตยสารพร้อมแผ่นซีดีเพลงประกอบการสอนและอุปกรณ์การสอนอื่นๆ เข้าตระหนักถึงงบประมาณในการส่งเสริมการเรียนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษานี้ยังไม่มากพอเนื่องจากยังไม่ได้ถูกกำหนดเป็นวิชาบังคับ ครูจึงไม่สามารถซื้อสื่อการสอนได้หลากหลายนัก สำนักขอสขายนิตยสาร Kidscom อยู่ที่ประมาณ 800,000 เล่มต่อเดือนเท่านั้น

ยูกิโอะ โอะทซุ (Yukio Otsu) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยเคโอ (Keio University) ได้ออกมาตั้งคำถามว่าจำเป็นไหมที่จะต้องให้เด็กเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่มัธยมศึกษา เพราะปัญหาในเรื่องความไม่พร้อมของครูที่สอนอาจทำให้นักเรียน เรียนรู้ผิดๆ ซึ่งยากที่จะแก้ไขได้ จะดีกว่าหรือไม่ที่จะนำงบประมาณมาปรับปรุงการสอนในระดับมัธยมให้ได้ผลมากขึ้น เพราะฉะนั้นนักเรียนในระดับประถมศึกษาซึ่งถือเป็นเด็กเล็ก ย่อมเข้าใจวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ที่แตกต่างของคนในโลกได้ลึกกว่าหากสอนเป็นภาษาญี่ปุ่น และในขณะที่เดียวกัน โอกาสที่พบว่าการสอนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษานี้ไม่ได้มีเนื้อหาที่จะสอนความเข้าใจในระดับนานาชาติแต่อย่างใด

โทโมโกะ โยะชิเดะ (Tomogo Yoshida) ครูจากโรงเรียนอะริโยชิ (Ariyoshi Elementary School) ในเขตชิบะ (Chiba) ให้ความเห็นว่าวิชาภาษาอังกฤษควรให้ผู้เชี่ยวชาญมาสอน โดยแยกออกจากวิชาสร้างเสริมความเข้าใจระดับนานาชาติ (International Understanding)

5.3.3 การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศนอกระบบ

ญี่ปุ่นมีการขยายตัวของการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากความนิยมของผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานเข้าเรียนภาษาอังกฤษในโรงเรียนสอนพิเศษ รวมถึงการเรียนภาษาต่างประเทศระยะสั้นใน

ต่างประเทศด้วย นอกจากนี้พนักงานบริษัทในองค์กรเอกชนต่างๆ ก็นิยมที่เรียนภาษาต่างประเทศมากขึ้นเนื่องจากความตื่นตัวในการติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.3.3.1 การเรียนการสอนนอกระบบสำหรับนักเรียนและนักศึกษา

จากรายงานในหนังสือพิมพ์โยะมิอุริ ฉบับวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2005 พบว่าปัจจุบันผู้ปกครองของเด็กตั้งแต่วัยก่อนเรียนแสวงหาโรงเรียนให้บุตรหลานได้เรียนภาษาอังกฤษ เพราะเชื่อว่าความสามารถในการสื่อสารได้สองภาษาจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กในอนาคต ดังนั้นจึงส่งผลให้จำนวนผู้เรียนภาษาอังกฤษในช่วงอายุก่อนวัยเรียนนั้นเพิ่มมากขึ้น จึงเกิดการแข่งขันในหมู่โรงเรียนสอนพิเศษจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนโนวา (Nova) ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนภาษาชื่อดัง มีสาขาในประเทศญี่ปุ่นมากเป็นอันดับหนึ่ง ได้เปิดหลักสูตรภาษาอังกฤษสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนระหว่างอายุ 2-6 ปี โดยคิดค่าเล่าเรียน ราคา 99,300 เยนต่อเดือน 1.19 ล้านเยนต่อปี (ประมาณ 36,741 บาทต่อเดือน 440,892 บาทต่อปี) บริษัทปอปปีนส์ (Poppins Corp.) ซึ่งเป็นผู้ให้บริการสถานพยาบาลเด็กก่อนวัยเรียน (Day-care center) ที่ใหญ่ที่สุดก็ได้จัดหลักสูตรภาษาอังกฤษสำหรับเด็กวัยก่อนเรียนอายุระหว่าง 1-3 ปี โดยคิดค่าเล่าเรียน 1.8 ล้านเยนต่อปี (666,000 บาทต่อปี) ส่วนบริษัทบีเนส (Benesse Corp.) บริษัทผลิตสื่อการเรียนทางไกลที่ใหญ่ที่สุด เริ่มจัดหลักสูตรสนทนาภาษาอังกฤษสำหรับเด็ก โดยให้กลุ่มแม่บ้านเป็นครูสอนตามบ้าน ซึ่งในปี ค.ศ. 2004 นั้นบริษัทได้เปิดหลักสูตรในบ้านแล้วกว่า 500 แห่ง คู่แข่งรายสำคัญของบีเนสคือหลักสูตร ECC Junior โดยสถาบันสอนภาษาอีซีซี (ECC) ซึ่งมีการจัดหลักสูตรในลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนที่สอนหลักไวยากรณ์ภาษาอังกฤษโดยครูชาวญี่ปุ่นให้กับเด็กวัยก่อนเรียนเพื่อสอบข้อสอบวัดสมรรถนะภาษาอังกฤษที่เรียกว่า Eiken English proficiency test โดย The Society for Testing English Proficiency (STEP) ที่ใช้วัดระดับความสามารถทางภาษาของนักเรียนญี่ปุ่นตั้งแต่ระดับประถม

นอกจากส่งลูกไปเรียนโรงเรียนพิเศษแล้ว รายงานในหนังสือพิมพ์โยะมิอุริ (The Yomiuri Shimbun, 2/3/2005) ยังให้ข้อมูลว่า มีผู้ปกครองบางรายถึงกับไปสมัครเรียนภาษาอังกฤษในต่างประเทศพร้อมกับบุตรหลานที่ยังเล็ก และนี่ทำให้สถาบันสอนภาษาหลายแห่ง เช่น สถาบัน เอ แอล ซี (ALC) และ อี ซี ซี (ECC) เป็นต้น จัดโครงการเรียนภาษาระยะสั้นในต่างประเทศสำหรับครอบครัวขึ้น ประเทศออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์เป็นประเทศที่ชาวญี่ปุ่นนิยมไปมากที่สุดเพราะว่าเป็นประเทศที่ปลอดภัยและอยู่ในเขตแบ่งเวลา (Time zone) เดียวกับประเทศญี่ปุ่น จึงไม่ต้องปรับตัวมาก การให้ความสนใจไปเรียนทั้งครอบครัวนี้ก่อให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจสถาบันภาษาและธุรกิจที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก

5.3.3.2 การเรียนภาษาอังกฤษนอกระบบในองค์กรเอกชน

การเรียนการสอนภาษาอังกฤษในองค์กรเอกชนที่มีเพิ่มมากขึ้น เนื่องมาจากความตื่นตัวของคนญี่ปุ่นที่ต้องการติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติได้ ชาวญี่ปุ่นมีวิธีเรียนภาษาอังกฤษที่หลากหลาย บ้างซื้อหนังสือ เทป หรือแผ่นซีดี มาฝึกฝนเอง บ้างเรียนจากรายการวิทยุ หรือโทรทัศน์ บ้างไปสมัครเรียนตามโรงเรียนสอนภาษา บ้างเรียนในบริษัทโดยบริษัทจ้างครูเข้ามาสอนพนักงาน แต่ในบริษัท ซุมิตะ ซึ่งเติบโตมาจากโรงงานผลิตขดลวดเหล็กแห่งหนึ่งในกรุงโตเกียว จนปัจจุบันกลายเป็นบริษัทผลิตขดลวดสำหรับเครื่องเสียงและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ชั้นนำของญี่ปุ่น และได้ขยายฐานการผลิตไปตั้งโรงงานในต่างประเทศจำนวนมาก อาทิเช่น จีน ไต้หวัน เม็กซิโก เป็นต้น บริษัทมี

พนักงานอยู่ทั่วโลกประมาณ 14,600 คน เป็นชาวญี่ปุ่นเพียง 330 คนเท่านั้น จึงเห็นว่าควรให้ชาวญี่ปุ่นซึ่งมีจำนวนไม่มากนักเรียนภาษาอังกฤษ แทนที่จะให้พนักงานจำนวนมากมาเรียนภาษาญี่ปุ่น วัตถุประสงค์ก็เพื่อการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสาขาขององค์กรที่ตั้งอยู่ในประเทศต่างๆ บริษัทซัมซุงได้สร้างสภาวะแวดล้อมในการเรียนภาษาอังกฤษโดยการให้พนักงานทุกคนใช้ภาษาอังกฤษติดต่อสื่อสารกันภายในองค์กร ไม่ว่าจะเป็นการประชุมหรือ เอกสารภายในองค์กร นอกจากนี้พนักงานทุกคนจะมีชื่อเล่นแบบตะวันตกเพื่อใช้เรียกขานกันด้วย ระดับสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของพนักงานจะวัด โดยการสอบ Test of English for International Communication (TOEIC) ซึ่งแม้จะไม่ได้มีผลต่อการเลื่อนขั้นแต่อย่างใด พนักงานทุกคนก็พยายามพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษของตนอย่างแข็งขัน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดีทำให้พวกเขาจะสามารถดำเนินชีวิตภายในองค์กร ได้สะดวกขึ้น เริ่มตั้งแต่การสั่งอาหารรับประทาน พนักงานต้องใช้ภาษาอังกฤษเพราะว่าทางบริษัทได้จ้างพนักงานชาวต่างชาติมาบริการในร้านอาหารของบริษัท เพื่อให้พนักงานฝึกใช้ภาษาอังกฤษในการสั่งอาหาร นอกจากนี้บริษัทได้จ้างชาวต่างชาติมาสอนภาษาอังกฤษให้กับพนักงานด้วย (หนังสือพิมพ์โยะมิอูริ ฉบับวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2005)

นอกจากนี้ ผลสำรวจกลุ่มผู้หญิงทำงานที่มีอายุระหว่าง 20-30 ปี ลงในบทความในหนังสือพิมพ์โยะมิอูริเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2004 ปรากฏว่านอกเหนือจากเหตุผลการทำงานแล้ว ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยต้องการเก่งภาษาอังกฤษเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง จนเป็นที่มาของกระแสความเชื่อที่ว่าผู้หญิงที่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้จะดูสวยขึ้น

5.3.3.3 การสอบภาษาอังกฤษในองค์กรเอกชน

จะเห็นได้ว่าบริษัทใหญ่ในญี่ปุ่นหลายบริษัทกำลังตื่นตัวกับการพัฒนาสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของบุคลากร ซึ่งรวมไปถึงการเลือกข้อสอบในการวัดระดับทักษะที่จำเป็นในการสื่อสารด้วย องค์กรส่วนใหญ่ใช้ข้อสอบ TOEIC ในการวัดระดับสมรรถนะทางภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของบุคลากรหรือผู้สมัครโดยกำหนดให้ได้คะแนน 730 ขึ้นไปจากคะแนนเต็ม 990 อย่างไรก็ตามบริษัทบางแห่งเห็นว่าข้อสอบ TOEIC ไม่สามารถวัดความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้ทั้งหมด เนื่องจากข้อสอบไม่มีการวัดทักษะการพูด และการเขียน จึงมีบริษัทบางแห่งใช้ข้อสอบอื่นเข้ามาเสริมในการพิจารณา เช่นบริษัทเทจิน (Teijin Ltd.) ซึ่งเป็นบริษัทผลิตสิ่งทอรายใหญ่ของญี่ปุ่นในโอซากา (Osaka) ได้กำหนดให้พนักงานสอบวัดระดับความสามารถในการติดต่อสื่อสารผ่านโทรศัพท์โดยใช้ข้อสอบ Telephone Standard Speaking Test (T-SST) เพิ่มจากการสอบ TOEIC ข้อสอบ T-SST ถูกนำเข้ามาโดยสำนักพิมพ์ เอแอลซี (ALC Press) เป็นการสอบทางโทรศัพท์ โดยจะใช้คอมพิวเตอร์เลือกคำถาม 10 คำถามจากคลังคำถามที่มีคำถามอยู่ประมาณกว่า 1,000 คำถาม ผู้สอบต้องตอบคำถามภายใน 45 วินาที ลักษณะคำถามในข้อสอบจะเป็นคำถามแบบสถานการณ์สมมติ เช่น “If a foreigner is transferred to your section, how would you help your new colleague?” “What would you do if you didn’t have to work on a weekday?” เป็นต้น

บริษัทเทจิน จะใช้ข้อสอบ TOEIC ในการวัดระดับความเข้าใจภาษาอังกฤษ ส่วนข้อสอบ T-SST จะใช้ในการวัดสมรรถนะการใช้ภาษาอังกฤษ ซึ่งจะแบบประเมินในการรับตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ในองค์กร เช่นตำแหน่งที่ต้องเดินทางไปต่างประเทศ หรือตำแหน่งที่ต้องไปประจำการอยู่ในต่างประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ข้อสอบ T-SST ยังถูกนำมาใช้ในการวัดระดับสมรรถนะทางภาษาของผู้สมัครเพื่อรับเข้าทำงานในตำแหน่งที่เหมาะสมหรือเพื่อจัดกลุ่มสำหรับอบรมในหลักสูตรการฝึกภาษาอังกฤษให้กับพนักงาน

นอกจากนี้ยังมีบริษัทที่มีชาวต่างชาติมาร่วมทุนอีกจำนวนมากที่กำลังพัฒนาสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของพนักงานอย่างเข้มข้น เช่น บริษัท นิสสัน มอเตอร์ส จำกัด (Nissan Motors Co.) ที่ร่วมทุนกับบริษัท เรอโนลต์ (Renault) ในปี ค.ศ. 1999 ก็ได้ใช้ข้อสอบ T-SST ในการประเมินสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของพนักงาน เพื่อจัดกลุ่มในการอบรมภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ทางบริษัทยังจ้างชาวต่างชาติให้ประเมินสมรรถนะทางภาษาอังกฤษของพนักงานที่ได้คะแนนสอบสูงทางโทรศัพท์อีกครั้งด้วย

บริษัท วอดคำโฟน เคเค (Vodafone K.K.) ซึ่งเป็นบริษัทผลิตโทรศัพท์มือถือยักษ์ใหญ่ของโลก บริษัทหนึ่ง ได้เริ่มส่งเสริมการฝึกทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการอภิปรายและการนำเสนอ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการลงทุนในโครงการต่างๆกับชาวต่างชาติ

ความต้องการที่เพิ่มมากขึ้นเป็นทวีคูณขององค์กรจำนวนมากในประเทศญี่ปุ่น ก่อให้เกิดธุรกิจบริการสอบภาษาอังกฤษทางโทรศัพท์ที่เติบโตอย่างรวดเร็ว เช่น บริษัท ทอมสัน (Thomson Corporation) ที่ให้บริการสอบทางโทรศัพท์โดยใช้ชื่อว่า โฟนพาส (Phonepass) และบริษัทบีเนส (Benesse Corp.) บริษัทยักษ์ใหญ่ในวงการการศึกษาทางไกล และเป็นผู้บริหารสถาบันสอนภาษาเบอร์ลิทซ์ (Berlitz) ในญี่ปุ่น ก็ได้ให้บริการสอบ Global Test of English Communication (GTEC) ซึ่งเริ่มในปี ค.ศ. 2003 ข้อสอบ GTEC จะใช้ในการประเมินทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษทั้งสี่คือ ฟัง พูด อ่านและเขียน นอกจากนี้สมาคมการสอบวัดผลภาษาอังกฤษ (The Society for Testing English Proficiency – STEP) ก็ได้ผลิตข้อสอบสำหรับประเมินสมรรถนะการใช้ภาษาอังกฤษในภาคธุรกิจโดยใช้ชื่อว่า STEP BULAT (Business Language Testing Service) เริ่มใช้ในปี ค.ศ. 2005 (หนังสือพิมพ์โยะมิจิริ ฉบับวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2005)

6 สรุป

นับตั้งแต่สมัยก่อนเมจิ ความต้องการเรียนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นเพียงเพื่อติดต่อกับชาว รับเอาวิทยาการ และวัฒนธรรมจากชาวต่างชาติ ไปจนถึงการป้องกันประเทศจากการคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยมในต้นสมัยเมจิ ซึ่งความเคลื่อนไหวต่างๆนี้ส่งผลต่อวิธีการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในระยะแรกจะเป็นการสอนที่เน้นการอ่านและการแปล ช่วงปลายสมัยเมจิญี่ปุ่นเริ่มมีการพัฒนาทางด้านวิทยาการของตน และอยากเผยแพร่ให้กับชาวต่างชาติ วิธีการสอนแบบเน้นการฟังและพูดจึงเริ่มได้รับความนิยม แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ญี่ปุ่นต้องประสบกับภาวะสงครามจึงทำให้การเรียนภาษาต่างประเทศของญี่ปุ่นต้องหยุดชะงักลง เนื่องจากการที่ต้องเร่งฟื้นฟูประเทศในด้านต่างๆ รวมทั้งการเรียนภาษาต่างประเทศ ซึ่งจะเห็นได้ว่าภาษาอังกฤษยังคงเป็นภาษาที่ญี่ปุ่นให้ความสนใจมากที่สุด แต่ในขณะเดียวกันญี่ปุ่นต้องประสบภาวะขาดแคลนครูสอนภาษาอังกฤษทั้งที่เป็นชาวญี่ปุ่นและชาวต่างชาติ อันเนื่องมาจากภาวะสงคราม ต่อมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้ปฏิรูประบบการศึกษา ขยายการศึกษาภาคบังคับให้เป็น 9 ปีเพื่อสร้างความเท่าเทียมกันทางการศึกษา และได้บรรจุวิชาภาษาอังกฤษลงในหลักสูตรสำหรับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ซึ่งแม้จะไม่ได้เป็นวิชาบังคับ แต่โรงเรียนทุกแห่งก็สอนภาษาอังกฤษให้กับนักเรียน เนื่องจากวิชาภาษาอังกฤษได้รับการบรรจุเป็นวิชาบังคับวิชาหนึ่งในข้อสอบเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงมาก เพราะถือเป็นการกำหนดแนวทางการประกอบอาชีพในอนาคตของเขาเลยทีเดียว และด้วยเหตุนี้ ทำให้การสอบเข้ามหาวิทยาลัยนั้นมีการแข่งขันกันอย่าง

สูง จนการเรียนรู้ภาคปฏิบัติในห้องเรียนนั้นไม่เพียงพอ ต้องไปเรียนเพิ่มในโรงเรียนสอนพิเศษ ทำให้ธุรกิจโรงเรียนสอนพิเศษและโรงเรียนสอนภาษาภาคเอกชนเติบโตอย่างรวดเร็ว

ต่อมาในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 นี้ ญี่ปุ่นรัฐบาลญี่ปุ่นเริ่มอยากที่จะพัฒนาคนในชาติให้สามารถติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และทัศนคติกับชาวต่างชาติได้ และเชื่อว่าภาษาอังกฤษถือเป็นภาษาหลักที่ใช้กันในการติดต่อสื่อสารในระดับนานาชาติ รัฐบาลจึงกำหนดให้วิชาภาษาอังกฤษเป็นวิชาบังคับในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลายในหลักสูตรใหม่ ปี ค.ศ. 2002 และมีแผนการจะกำหนดให้วิชาภาษาอังกฤษเป็นวิชาบังคับในระดับประถมศึกษา ซึ่งระหว่างช่วงปี ค.ศ. 2003-2005 นี้ก็ได้มีทั้งเสียงสนับสนุนและต่อต้านแนวคิดนี้

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าในแต่ละยุคสมัยญี่ปุ่นได้มีการพัฒนาระบบและวิธีการสอนภาษาต่างประเทศอย่างแข็งขันทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและคนในสังคม แต่ทุกวันนี้ญี่ปุ่นก็ยังไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาสมรรถนะทางภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษของคนในชาติ ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุปัจจัยที่สำคัญคือ

ประการแรก ญี่ปุ่นมีภาษาแม่ของคนที่สามารถใช้ติดต่อสื่อสารทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังนั้นจึงไม่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนภาษาได้สัมผัสกับภาษาต่างประเทศอื่น และมีโอกาสได้ใช้ในชีวิตจริงหากอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่น ดังนั้นจึงส่งผลให้ผู้เรียนไม่มีแรงจูงใจในการเรียนมากนัก

ประการที่สอง มีหลายคนให้ความเห็นว่าชาวญี่ปุ่นประสบปัญหาในการเรียนภาษาอังกฤษเนื่องจากระบบของภาษาทั้งสองที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง และวิธีการเรียนการสอนที่อาจยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาการทางภาษาของผู้เรียน

นอกจากนี้ หากพิจารณาทางด้านการบริหารจัดการ จะเห็นได้ว่าถึงแม้รัฐบาลมีนโยบายให้จัดห้องเรียนภาษาขนาดเล็ก เพื่อให้การเรียนรู้สัมฤทธิ์ผลมากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยากเนื่องจากขาดแคลนครูผู้สอนทั้งชาวญี่ปุ่นเองและชาวต่างชาติ การที่จำนวนครูมีจำกัดยังส่งผลกระทบต่อจำนวนชั่วโมงเรียนสำหรับนักเรียนด้วย การที่มีครูไม่พอ ทำให้การจัดตารางเรียนให้เหมาะสมเป็นไปได้ยาก ในที่สุดก็จำเป็นต้องลดชั่วโมงเรียนของนักเรียนลง

ถึงแม้ชาวญี่ปุ่นจะประสบปัญหาไม่ต่างไปจากชาวไทยนัก คือไม่สามารถใช้ภาษาสื่อสารกับชาวต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนัก ทั้งที่ได้ใช้เวลาและลงทุนกับการเรียนภาษาต่างประเทศมาก แต่ญี่ปุ่นมีจุดเด่นที่น่าศึกษา คือ อุบิสัยที่ชอบแสวงหาความรู้ และความเอาใจจริงอย่าง ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นได้จากการที่ ปัจจุบันญี่ปุ่นมีความตื่นตัวในการพัฒนาสมรรถนะภาษาอังกฤษของคนในชาติ โดยมีการวางนโยบายและแผนปฏิบัติที่เน้นให้มีการนำนโยบายของรัฐบาลไปใช้ การรับไปปฏิบัติโดยผู้สอนทั้งในและนอกระบบ และมีงานวิจัยต่างๆ เพื่อติดตามผลประกอบกับความตื่นตัวของผู้เรียนเองในการพัฒนาตนเองเพื่อแข่งขันในสังคม

ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับวิธีการสอนภาษาต่างประเทศของประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่การวางนโยบาย สภาพการเรียนการสอน และปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ จะสามารถนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างนโยบายและแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมกับผู้เรียนภาษาต่างประเทศในประเทศไทยในระดับต่างๆ ได้

เอกสารอ้างอิง

สุรางค์ศรี ดันเลียงสม. 2543. ญี่ปุ่นบทเส้นทางมหาอำนาจทางทหารสู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจ (ทศวรรษที่ 1860 – 1990). กรุงเทพฯ: บริษัทสแควร์ปรีนซ์ 93 จำกัด.

Arita, Eriko. 2004. Elementary School Programs Spark Debate: English Education at Early Age Gains Momentum. *Asahi Weekly*. Sunday, May 23, 2004.

Brownell, John A. (1967). *Japan's second language: A critical study of the English language program in the Japanese secondary schools in the 1960's*. Champaign, IL: National Council of Teachers of English.

Clark, Gregory (n.d.). Changing the education system. 100 years, 100 views. <http://www.japantimes.co.jp/100/100-12.html> (1997, November 23).

The Daily Yomiuri. 2005. JET Program: Summer Signal JETs' Arrival. February 27, 2005.

The Daily Yomiuri. 2004. The Language Connection: Taking a Stand over Compulsory English. May 18, 2004.

The Daily Yomiuri. 2004. The Language Connection: Primary School English on Shaky Ground. May 24, 2004.

Fukuda, Shohachi (1975). The four-year teacher-training project: Its operations and achievements. *TESOL Quarterly*, 9, 15-22.

Hino, Nobuyuki (1988). Yakudoku: Japan's dominant tradition in foreign language learning. *JALT Journal*, 10, 45-55.

Ito, Kaichi. 1978. Traditional Methods and New Methods: A Study on the Methods Suited for the Japanese. In *The Teaching of English in Japan* (eds), Ikuo Koike et al. Tokyo: Eichosha Publishing.

Koike, Ikuo. 1978. English Language Teaching Policies in Japan: Past, Present, and Future. In *The Teaching of English in Japan* (eds), Ikuo Koike et al. Tokyo: Eichosha Publishing.

Koike, Ikuo, & Tanaka, Harumi (1995). English in foreign language education policy in Japan: Toward the twenty-first century. *World Englishes*, 14, 13-25.

Maruyama, Mayumi. 2004. English Classes in Elementary Schools. *Asahi Weekly*, Sunday, May 30, 2004.

Matsuyama, Masao. 1978. Entrance Examinations: College Entrance Examinations and English Education in Japan. In *The Teaching of English in Japan* (eds), Ikuo Koike et al. Tokyo: Eichosha Publishing.

Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. 2002. Developing a strategic plan to cultivate "Japanese With English Abilities". www.mext.go.jp

Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. 2003. The Course of Study for Foreign Language. www.mext.go.jp

Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. 2003. Regarding the Establishment of an Action Plan to Cultivate "Japanese with English Abilities" www.mext.go.jp

Morita, Ichiro. 1976. Foreign-Language Education in Japan: Past, Present and Future. Kyoto: Kyoto University of Foreign Studies.

National Institute for Educational Policy Research (NIER). 2002. Trends in Foreign/Second Language Education in Asia and the Pacific. Tokyo, Japan: NIER.

Nitobi, Inaso. 1929. "Foreign Languages in Japan – Their Use and Study". The Osaka mainichi & The Tokyo Nichi Nichi – English Edition.

Omura, Kiyoshi. 1978. History of English Teaching in Japan. In The Teaching of English in Japan (eds), Ikuo Koike et al. Tokyo: Eichosha Publishing.

Parmenter, Lynne. 2004. English Education in Elementary Schools in Japan. Asahi Weekly, Sunday, May 30, 2004.

Passin, Herbert (1965). Society and Education in Japan. New York: Teachers College Press.

Poza, Luis Hernan. (1998). Hear No English, Speak No English: Past Failures of and Future Recommendations for Communicative Language Teaching in Japan. MA thesis.

Slater, Alan (n.d.). Communicative English teaching in Japanese schools: A personal viewpoint. Communicative English Teaching in Japan. http://www.injapan.net/members/godzilla/comm_eng.html (1997, November 21).

Srirat, Srikrongkaew. 1996. A Study of Teaching English as a Second Language in Japan. (MA Thesis). Hiroshima University: Faculty of Education.

Yamamoto, Norman Y. (1978). The oral method: Harold E. Palmer and the reformation of the teaching of the English language in Japan. English Language Teaching Journal, 32, 151-158.

The Yomiuri Shimbun. 2005. Early Start to English Study: Preschoolers Targeted as Parents Seek Bilingual Advantage for Kids. A Series on English-Language Education. February 2, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. Families Go Abroad to Study. A Series on English-Language Education. February 3, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. Jumping Past Mother's Tongue: English-Language Preschool Leads Daughters to Bilingualism. A Series on English-Language Education. February 4, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. Private Schools Blaze Trails. A Series on English-Language Education. February 5, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. Success Equals Right Teacher in Job. A Series on English-Language Education. February 6, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. TOEIC Classes Now Essential at Universities. A Series on English-Language Education. February 9, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. Conversation Classes Boost Tertiary Study. A Series on English-Language Education. February 10, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. Some Readers Question Propriety of Early English Education. A Series on English-Language Education. February 11, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. Firms Making English Office Lingua Franca. A Series on English-Language Education. February 16, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. Companies Set Their Own Standards. A Series on English-Language Education. February 17, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. Special Zones Prove More Than Just a Fad. A Series on English-Language Education. February 19, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. Narita Primary School Models Fun English Program. A Series on English-Language Education. February 20, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. ALT Firms Questioned over Quality. A Series on English-Language Education. February 23, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. English Leads to School Reform. A Series on English-Language Education. February 24, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. Experts Split on English at Primary Schools. A Series on English-Language Education. February 25, 2005.

The Yomiuri Shimbun. 2005. Proficiency in Mother Tongue is Essential. A Series on English-Language Education. February 26, 2005.